

Miten meillä menee?

Kartoitus väestösuhteiden tilasta Suomessa
painopisteenä vastaanottokeskuspaikkakunnat

Miten meillä menee?

Kartoitus väestösuhteiden tilasta Suomessa –
painopisteenä vastaanottokeskuspaikkakunnat

YHTEISJULKAISU

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Sisällys

Tiivistelmä	7
Johdanto	11
1.1 Trust-hanke ja hyvien väestösuhteiden viitekehyksen tausta	14
1.2 Aineisto ja menetelmät	16
OSA I – Katsaus väestösuhteiden tilaan Suomessa aikaisempien selvitysten ja tutkimusten perusteella	19
2. Asenneilmapiiiri koskien maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta	20
3. Turvallisuuden tunne ja turvattomuutta aiheuttavat tekijät suhteessa maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen	25
3.1 Yleinen turvallisuuden tunne ja syrjäntäkokemukset	26
3.2 Poliisin tietoon tulleet epäillyt viharikokset sekä väkivaltainen esktremismi	29
4. Vuorovaikutus eri väestöryhmien välillä	33
5. Osallisuus ja vaikuttaminen	37
OSA II – Katsaus paikallistasolle pilottikuntien aineistonkeruun pohjalta	41
6. Media-analyysi pilottipaikkakunnista	42
7. Kuntiin suunnatun kyselyn tulokset	47
7.1 Kyselyn vastaajat	47
7.2 Asenneilmapiiiri pilottipaikkakunnilla	49
7.3 Turvallisuuden teemat pilottipaikkakunnilla	53
7.4 Koettu vuorovaikutus ja sen edistäminen pilottipaikkakunnilla	58
7.5 Osallisuus ja luottamus yhteiskuntaan kuntakyselyn perusteella	62
8. Turvapaikanhakijoiden ja kuntien avainhenkilöiden haastattelut	66
8.1 Asenneilmapiiiri kunnan avainhenkilöiden ja turvapaikanhakijoiden näkemänä	66
8.2 Avainhenkilöiden ja turvapaikanhakijoiden näkökulmia turvallisuuden tunteesta	72
8.3 Vuorovaikutuksen kokemukset ja niiden edistäminen avainhenkilöiden ja turvapaikanhakijoiden näkökulmista	75
8.4 Avainhenkilöiden ja turvapaikanhakijoiden näkökulmia osallisuudesta ja sen edistämisestä	79
OSA III Johtopäätökset ja kehittämiskohteet hyvien väestösuhteiden edistämiseksi	83
9. Johtopäätöksiä ja kehittämiskohteita hyvien väestösuhteiden osa-alueista	84
9.1 Asenneilmapiiiri	84
9.2 Turvallisuuden kokemus	90
9.3 Vuorovaikutus	93
9.4 Osallisuus ja vaikuttaminen	98
9.5 Väestösuhdekartoituksen jatkojalostaminen kuntatasolla	101
Lähteet	104
Liitteet	
Liite 1: Pilottikuntiin suunnattu kysely	107
Liite 2: Pilottikuntiin suunnatun kyselyn laajemmat tulokset	116
Liite 3: Pilottikuntien media-analyysit	116

KUVAILEHTI

Julkaisija	Oikeusministeriö	1.6.2017	
Tekijät	Owal Group Oy: Laura Jauhola, Janika Keinänen, Olli Oosi, Jonna Roos		
Julkaisun nimi	Miten meillä menee? Kartoitus väestösuhteiden tilasta Suomessa – painopisteenä vastaanottokeskuspaikkakunnat		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu 32/2017		
Diaari/hankenumero	OM/23/021/2015	Teema	Selvityksiä ja ohjeita
ISBN painettu	978-952-259-595-9	ISSN painettu	1798-7059
ISBN PDF	978-952-259-596-6	ISSN PDF	1798-7067
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-596-6		
Sivumäärä	116	Kieli	suomi
Asiasanat	Väestöryhmät, väestösuhteiden politiikka, etniset suhteet, turvapaikanhakijat, vastaanottokeskukset, kotoutuminen, kantasuomalainen, kunta, osallisuus, segregatio		

Tiivistelmä

Kartoitus on toteutettu osana oikeusministeriön koordinoimaa Trust-hanketta hyvien väestösuhteiden viitekehystä hyödyntäen. Viitekehysten osa-alueet ovat asenneilmapiiri, turvallisuuden kokemus, vuorovaikutus ja osallisuus. Kartoitus on kohdennettu seitsemälle vastaanottokeskuspaikkakunnalle ja se keskittyy pitkälti siihen, miten hyvät väestösuhteet toteutuvat maahanmuuttajien varhaisen kotoutumisen näkökulmasta ja mitä kehittämisen kohtia löytyy. Raportin on tarkoitus toimia myös laajemmin virikkeenä hyvien väestösuhteiden politiikan edistämiseksi ja yhdenvertaisuussuunnittelun tukena kunnissa ja koko Suomessa.

Raportin ensimmäinen osa pitää sisällään yleiskatsauksen hyvien väestösuhteiden tilaan Suomessa perustuen aikaisempiin selvityksiin ja tutkimuksiin. Toisessa osassa kuvataan väestösuhteiden toteutumista seitsemällä Trust-hankkeen pilottikunnalla. Pääasiallisena aineistona on hyödynnetty kuntiin suunnatun kyselyn (N = 1653) tuloksia sekä turvapaikanhakijoiden (N = 100) ja avainhenkilön haastatteluja (N = 27). Lisäksi on tehty paikkakuntaakohtaiset media-analyysit liittyen uutisointiin turvapaikanhakijoista. Johtopäätöksissä on huomioitu edellisten aineistojen lisäksi seitsemän alue-ETNOn työpajoissa käytyjen keskustelujen päähavainnot.

Kustantaja	Oikeusministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö
Painopaikka ja vuosi	Helsinki 2017
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Justitieministeriet		1.6.2017
Författare	Owal Group Oy: Laura Jauhola, Janika Keinänen, Olli Oosi, Jonna Roos		
Publikationens titel	Hur går det för oss? En kartläggning av relationerna mellan befolkningsgrupperna i Finland – med fokus på förläggningssorter		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikation 32/2017		
Diarie-/projektnummer	OM/23/021/2015	Tema	Utredningar och anvisningar
ISBN tryckt	978-952-259-595-9	ISSN tryckt	1798-7059
ISBN PDF	978-952-259-596-6	ISSN PDF	1798-7067
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-596-6		
Sidantal	116	Språk	finska
Nyckelord	Befolkningsgrupper, politik för relationerna mellan befolkningsgrupperna, etniska relationer, asylsökande, förläggningar, integration, infödd finländare, kommun, delaktighet, segregation		

Referat

Kartläggningen har med hjälp av en referensram för goda relationer genomförts som en del av Trust-projektet som samordnats av justitieministeriet. Referensramens delområden är attityder, känslan av trygghet, interaktion och delaktighet. Kartläggningen gäller sju förläggningssorter och den fokuserar i hög grad på det, hur goda relationer genomförs med tanke på tidig integration av invandrare och vad som kan utvecklas. Rapporten är även avsedd att fungera som inspiration för att främja en politik för goda relationer och som stöd för jämställdhetsplaneringen i kommunerna och i hela Finland.

Rapportens första del innehåller en översikt av goda relationer i Finland utgående från tidigare utredningar och undersökningar. I den andra delen beskrivs hur relationerna mellan befolkningsgrupperna genomförs i sju pilotkommuner i Trust-projektet. Det huvudsakliga materialet är resultatet från en enkät till kommunerna (N = 1 653) samt intervjuer med asylsökande (N = 100) och nyckelpersoner (N = 27). Därtill har det i orterna gjorts medianalyser av nyhetsbevakningen om asylsökande. I slutsatserna beaktas utöver det tidigare materialet även de huvudsakliga observationerna som gjordes under diskussionerna på de sju regionala ETNO-delegationernas workshop.

Förläggare	Justitieministeriet och arbets- och näringsministeriet
Tryckort och år	Helsingfors, 2017
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

DESCRIPTION SHEET

Published by	Ministry of Justice		1.6.2017
Authors	Owal Group Oy: Laura Jauhola, Janika Keinänen, Olli Oosi, Jonna Roos		
Title of publication	How are we doing? A survey of good relations between population groups in Finland, with focus on municipalities with reception centres for asylum seekers		
Series and publication number	Publication of the Ministry of Justice 32/2017		
Register number	OM/23/021/2015	Subject	Reports and guidelines
ISBN (printed)	978-952-259-595-9	ISSN (printed)	1798-7059
ISBN PDF	978-952-259-596-6	ISSN (PDF)	1798-7067
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-596-6		
Pages	116	Language	Finnish
Keywords	population groups, good relations policies, ethnic relations, asylum seekers, reception centres, integration, ethnic Finn, municipality, participation, segregation		

Abstract

Väestöryhmät, väestösuhdepolitiikka, etniset suhteet, turvapaikanhakijat, vastaanottokeskukset, kotoutuminen, kantasuomalainen, kunta, osallisuus, segregatio

The survey has been carried out as part of the Trust project coordinated by the Ministry of Justice, utilising the good relations framework. The framework contains the domains of attitudes, personal security, interaction with others, and participation and influence. The survey was carried out in seven municipalities with reception centres for asylum seekers, and was largely focused on the realisation of good relations, examined from the viewpoint of early integration of immigrants, and on recognising aims for future development. The report also helps promote good relations policies and supports equality planning in municipalities and the whole country.

The first part of the report contains an overview of the current status of good relations in Finland, based on previous surveys and studies. The second part describes the realisation of good relations in the seven pilot municipalities of in the Trust project. The data mainly consists of the results of a questionnaire (N = 1653) targeted at the municipalities, and interviews of asylum seekers (N = 100) and key individuals (N = 27). Media analyses specific to each municipality have also been carried out, focusing on news reports of asylum seekers. In addition the data listed above, the conclusions are based on the main observations from discussions carried out at the workshops of seven regional ETNO councils.

Publisher	Ministry of Justice and Ministry of Economic Affairs and Employment
Printed by (place and time)	Helsinki, 2017
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

Tiivistelmä

Käsillä oleva raportti on osana Trust -hanketta toteutettu väestösuhteiden kartoitus. Vuosina 2016–2018 toteutettavan Trust-hankkeen tavoitteena on edistää eri väestöryhmiin kuuluvien ihmisten yhteiseloja ja luottamusta paikallisella ja valtakunnallisella tasolla. Nyt tehty kartoitus keskittyy pitkälti siihen, miten hyvät väestösuhteet toteutuvat maahanmuuttajien varhaisen kotoutumisen näkökulmasta ja mitä kehittämisen kohtia löytyy. Raportin on tarkoitus toimia myös laajemmin virikkeenä hyvien väestösuhteiden politiikan edistämiseksi ja yhdenvertaisuussuunnittelun tukena kunnissa ja koko Suomessa. Tavoitteena on, että pidemmällä aikavälillä hyvien väestösuhteiden tulokulma vakiinnutetaan yhteiskunnallisen analyysin työkaluksi.

Julkaisussa kootaan yhteen seitsemän paikkakunnan 100 turvapaikanhakijan ja 27 avainhenkilön haastattelut, kuntiin suunnatun kyselyn (N = 1 653) tulokset sekä paikkakuntakohtaiset media-analyysit liittyen erityisesti uutisointiin turvapaikanhakijoista. Lisäksi ns. yleisessä osassa on koottu aikaisempien tutkimusten ja selvitysten pohjalta taustatietoja hyvien väestösuhteiden eri osa-alueiden toteutumisesta Suomessa. Taustatietoina on hyödynnetty myös kuntakohtaisia tilastoja liittyen mm. väestörakenteeseen, sosioekonomiseen rakenteeseen ja poliittiseen ilmapiiriin. Johtopäätöksissä on huomioitu edellisten aineistojen lisäksi seitsemän alueellisen etnisten suhteiden neuvottelukunnan (alue-ETNO) työpajoissa käytyjen keskustelujen päähavaintoja.

Kartoitus perustuu hyvien väestösuhteiden viitekehyksen pohjalle. Hyvät väestösuh-

teet pitää sisällään ajatuksen, että eri väestöryhmiin kuuluvat ihmiset elävät yhdessä suomalaisessa yhteiskunnassa ja luottavat toisiinsa lähtökohdista ja taustasta riippumatta. Keskeisenä tausta-ajatuksena on, että asenteet ja vuorovaikutussuhteet vaikuttavat turvallisuudentunteeseen sekä kykyyn ja haluun osallistua yhteiskuntaan. Kartoituksen tarve on ilmeinen, sillä asenneilmapiiri on kiristynyt vuoden 2015 jälkeen ja huolipuhe on lisääntynyt. Asenneilmapiirin muodostumista tulee tarkastella eri näkökulmista. Toisaalta puntarissa ovat asenteet maahanmuuttoa kohtaan, jotka ovat eri selvitysten mukaan kiireämpiä kuin itse monikulttuurisuutta tai moninaisuutta kohtaan. Samanaikaisesti keskusteluissa (ml. toimitettu ja sosiaalinen media) rinnastetaan usein maahanmuutto ja turvattomuus, mikä ruokkii entisestään turvattomuuden tunnetta ja vastakkainasettelua. Hyvien väestösuhteiden edistämisen periaatteiden mukaisesti kartoituksen tarkoituksena ei ole rakentaa vastakkainasettelua, vaan tehdä ilmiötä näkyväksi, jotta ne tunnistetaan, ja jotta niihin voidaan puuttua.

Trust-hankkeen pilottipaikkakuntiin (Forssa, Huittinen, Lieksa, Nurmijärvi, Oulu, Tampere ja Tornio) kuntalaisille suunnatulla kyselyllä kartoitettiin laajemmin hyvien väestösuhteiden toteutumisen eri osa-alueita. Pilottipaikkakunnissa kyselyn vastaajat kokivat naapurustonsa ihmiset luotettaviksi sekä sellaisiksi, joissa he voivat olla oma itsensä. Suurissa kaupungeissa Oulussa ja Tampereella kokemus naapurustosta oli etäisempi, ja vastaajat kokivat myös hieman enemmän yleistä turvattomuutta. Turvattomuutta kos-

kevissä kysymyksissä tuli ilmi, että vastaajat ovat enemmän huolissaan läheistensä hyvinvoinnista ja turvallisuudesta kuin omastaan. Väkivallan uhan sijaan turvattomuuden ja epävarmuuden tunteet kohdistuvat kyselyn vastaajilla enemmänkin arkisiin asioihin kuten perheen toimeentuloon. Yksinäisyydestä turvattomuutta kokevia on suhteellisesti enemmän niiden joukossa, jotka ovat työelämän ulkopuolella työttömyydestä tai muusta syystä johtuen.

Kuntien asukkaista naapuruston monikulttuurisuutta myönteisenä pitää 65–74 %. Sen sijaan kuntien asukkaat tunnistavat usein etnisiä ryhmiä, joihin kuuluvia he eivät haluaisi naapureikseen (kuntakohtaisesti 62–71 %), mikä paljastaa vahvoja ennakkoluuloja. Kriittisimpiä oli 45–54 -vuotiaat, ja vähiten kriittisiä alle 25-vuotiaat. Samoin kuin monikulttuurisuuteen liittyen, miehet ja toisen asteen koulutusasteen omaavat vastaajat olivat kriittisempiä. Myös naapuruston monikulttuurisuuteen kielteisesti suhtautuneissa on paljon niitä, joilla ei ole maahanmuuttajataustaisia ihmisiä lähipiirissä, ja joiden tosiasiallisissa naapurustoissa ei ole juuri ihmisiä eri etnisistä taustoista. Tämä havainto on noussut esiin myös muissa selvityksissä.

Haastatellut turvapaikanhakijat arvioivat kunnan asenneilmapiiriä vastaanottokeskuksen ja laajemmin oman elinpiirinsä perusteella. Vapaaehtoistyöntekijöiden ja vastaanottokeskusten henkilöstön positiiviset kohtaamiset ovat usein vaikuttaneet taustalla arvioissa positiivisista mielikuvista. Yleensä paikallisia ihmisiä kuvattiin mukaviksi tai hyviksi ihmisiksi, vaikkakin usein vaikeasti lähestyttäviksi vastaanottokeskuksen ulkopuolella. Niillä, jotka ovat seuranneet suomalaista mediaa joko suomalaisten kontaktien tai omakielisen sosiaalisen median välityk-

sellä, yleinen käsitys suomalaisten asenteista näyttäytyi negatiivisempänä, vaikka se ei aina paikantunutkaan omalle paikkakunnalle.

Noin kolmanneksella haastatelluista turvapaikanhakijoista oli omakohtaisia syrjintäkokemuksia. Lähes kaikki olivat kuitenkin vähintään nähneet tai kuulleet lähipiiriinsä ja muihin turvapaikanhakijoihin kohdistuvaa syrjintää. Tyypillisemmin se oli tuntemattoman kantasuomalaisen taholta tullutta vihamielistä puhetta tai eleitä, pieni osa oli joutunut fyysisen väkivallan uhriksi. Erityisesti nuorilla vuorovaikutuksen määrä paikallisten kanssa näyttäisi heijastuvan myös turvallisuudentunteeseen: väkivallan uhkaa tai poissulkemisen kokemuksia on tällöin voinut tulla enemmän. Suuri osa suhtautui ennakkoluuloihin ymmärtävästi; vieraasta kulttuurista tulevien taustoja ei tunneta. Yleisemminkin se, ettei maahanmuuttajia kohdata yksilöinä, aiheuttaa turvattomuutta. Vaikka kohdattuun syrjintään suhtauduttiin yllättävänkin ymmärtäväisesti, jaettu näkemys oli se, että jokainen ihminen tulisi kohdata yksilönä. Keinoina ymmärryksen ja vuorovaikutuksen edistämiseen nähtiin kohtaaminen ja dialogi. Lisäksi keinona ennakkoluulojen vähentämiseen nostettiin erittäin usein media ja yksilöiden tarinoiden nostaminen suurten massojen jayleistysten sijaan. Asia nousi vahvasti esiin myös muussa tiedonkeruussa.

Kaikissa eri kartoituksen aineistoissa kantasuomalaisten ja maahanmuuttajien luottamuksen ja yhdessäolon edistämiseksi nostettiin esiin erilaiset vuorovaikutuksen mahdollistavat keinot. Kuntiin suunnatun kyselyn vastaajat näkivät, että urheiluseuroilla ja kouluilla on eniten vaikutusta. Ystävä- ja vertaistoiminta, yhteiset tapaamispaikat ja vapaaehtoiset tapahtumat ja tempaukset arvioitiin myös pääsääntöisesti hyviksi tavoiksi

vaikuttaa, vaikka epätietoisia oli jonkin verran. Turvapaikanhakijoiden haastatteluissa urheilu nousi niin ikään yhdeksi keskeiseksi keinoksi edistää vuorovaikutusta sen lisäksi, että haastateltavat korostivat halua integroitua Suomeen eri elämänsaroilla ja varsinkin työllistymisen kautta. Ystävyyssuhteita olikin syntynyt jo varsin paljon noin 1,5 vuoden Suomessa olemisen jälkeen.

Suurella osalla turvapaikanhakijoista elinpiiri on tarkastelluissa kunnissa ollut varsin rajallinen jo pelkästään siksi, että useat vastaanottokeskukset sijaitsevat kaukana kunnan pääasutuskeskuksista. Mahdollisuuksia luontevaan vuorovaikutukseen paikallisten kanssa on pääsääntöisesti ollut liian vähän. Harrastukset ovat yleensä edellyttäneet sitä, että alueen toimijat ovat vapaaehtoisvoimin tai hankevaroin niitä tukeneet. Vaikka avainhenkilöhaastatteluissa nousi esiin, että erilaisia yhdessä tekemisen paikkoja on tarjottu runsaasti, turvapaikanhakijoiden puolelta saatu kuva on rajallisempi. Yksi taustalla vaikuttava tekijä näyttäisi olevan, että useat toiminnot ovat olleet usein turvapaikanhakijoiden kesken toteutuvia. Haastateltavat turvapaikanhakijat arvostivat paikallisten kanssa yhdessä tekemisen mahdollisuuksia. Kaikille ei ole ollut ”omaan vapaaehtoista” tai ystäväperhettä, minkä tyyppistä yhteyttä kaivattiin. Erityisesti työharjoittelut ja vapaaehtoistyö turvapaikanhakijoille koettiin tärkeiksi. Niihin ei vain kaikille ole tarjoutunut mahdollisuutta.

Suosituksina aineiston perusteella nousee vahvasti, että eri väestöryhmien vuorovaikutusta tulisi tukea eri saroilla. Erilaisia kohtaamispaikkoja ja yhteisöllisiä tiloja tarvitaan, ja niihin pääsy tulisi olla mahdollisimman esteetöntä. Tiedotuksella ja vuorovaikutuksella tulisi varmistaa myös niiden osallistuminen, jotka eivät itse muuten toimintaan hakeutuisi.

Tämä edellyttää luonnollisesti sitä, että tiedotetaan eriytymisen haasteet ja kohderyhmät. Tässä yhdenvertaisuussuunnittelu on tärkeässä asemassa. Myös liikuntaa tulisi hyödyntää entistä enemmän eri väestöryhmien vuorovaikutuksen paikkana ja kotoutumisen osana. Toimintaa suunniteltaessa tulisi ensisijaisesti pyrkiä siihen, että se yhdistää ihmisiä taustasta riippumatta yhteisten intressien kautta. Eri toiminnoissa tulisi pyrkiä tukemaan erilaisia yhteisöllisiä työmuotoja ja tapahtumia, jotka pitävät sisällään kaikki väestöryhmät. Vuorovaikutus ja monikulttuurisuuden huomiointi tulee huomioida myös maahanmuuttajien välillä eri toimintojen suunnittelussa.

Kansalaisten aktiivisuuden ja tietoisuuden vahvistamista ja puuttumisen kulttuuria tulee edelleen tukea. Tietoisuutta yhdenvertaisuudesta, moninaisuudesta ja sen kunnioittamisesta tulee jalkauttaa. Sen lisäksi, että kouluissa tulee puuttua kiusaamiseen ja rasistiseen käytökseen, tämän tulisi näkyä myös yhteistyössä vanhempien kanssa. Yhdenvertaisuuden edistämisen, moninaisuuden kunnioittamisen ja rasismin tunnistamisen taitoihin tulisi edelleen panostaa koulu- ja oppilaitosympäristöissä. Työtä tulee jatkaa myös yhdessä kolmannen sektorin kanssa, jolla on osaamista ja keinoja tukea tässä työssä kouluja. Ajatusta ja periaatetta ”syrjinnästä vapaista alueista” tulee edistää yhteistyössä julkisten ja yksityisten toimijoiden kanssa.

Suomalaisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteiden esilletuonti ovat läpileikkaavia arvoja vastaanottokeskustoiminnassa ja perehdyttämisen tulee jatkua myös mahdollisen myönteisen päätöksen jälkeen kotoutumiskoulutuksessa. Vastaanottokeskusten, vapaaehtoistoiminnan, asukasaktiivisuuden, työnantajien ja järjestöjen yhteistyöllä tulisi entisestään edistää turvapaikanhakijoiden

mahdollisuuksia integroitua yhteisöön. Niin vastaanottokeskusten kielikoulutuksen kuin kotoutumiskoulutuksen järjestämisen tilaratkaisuja tulisi tarkastella tulevaisuudessa siten, että vuorovaikutuksen mahdollisuuksia on mahdollista syntyä. Kuntatasolla turvapaikanhakijoiden vastaanottaminen ja maahanmuuttajien kotouttaminen tulisi nähdä vahvemmin strategisena kunnan elinvoimaa vahvistavana tekijänä.

Edelliset tulisi huomioida myös laajemmin edistettäessä hyviä väestösuhteita ja väestösuhdepolitiikkaa osana paikallistason strategista kehittämistä ja segregatiota ennaltaehkäiseviä toimia. Tämä edellyttää sitä, että yhdenvertaisuussuunnittelussa kootaan tietoa ja jalostetaan sitä hyvien väestösuhteiden indikaattorit huomioiden eri lähteistä ja eri tahoja laajasti osallistaen. Tiedonkeruussa ja arvioinnissa tulisi huomioida myös suunnittelua ohjaavia prosesseja ja asiakirjoja, kuten kotouttamissuunnitelmat. Toinen laajempi ja edelliseen kytkeytyvä paikallistason suositus koskee palveluiden suunnittelua, jonka tulisi huomioida yhdenvertaisesti eri väestöryhmiä. Palveluilla voidaan myös eriyttää, ja niitä tulisiikin enenemässä määrin suunnitella ihmisten taustan sijaan tarpeiden mukaan, turvaten

kuitenkin erityisosaamista vaativat palvelut. Myös valtionhallintoa koskeva suositus liittyy eri yhteisöjen julkisen rahoituksen myöntämisen ehtoihin ja hakukriteereihin, joissa tulisi huomioida yhdenvertaisuuden ja hyvien väestösuhteiden edistäminen.

Lähtökohtana kuitenkin on, että päättäjätason henkilöt tiedostavat vastuunsa hyvien väestösuhteiden edistämässä. Maahanmuuttoon liittyvien kysymysten käyttäminen pelolla politikoinnin välineenä on seikka, johon tulisi puuttua ja lähteä vaikuttamaan myös paikallispolitiikassa valtuustokauden kestäväällä koulutuksella ja ohjauksella.

Lisäksi tulisi edistää asiapitoista tiedotusta maahanmuutosta ja ratkaisukeskeistä journalismia. Median vahvempaa roolia tarvitaan ratkaisukeskeisen ja taustoittavan journalismin tuottamisessa ja yksilötarinoiden kertomisessa, jotta massan sijaan päästään henkilöiden taakse. Viranomaisviestintää maahanmuuttopolitiikasta tulisi kehittää proaktiiviseen suuntaan, jotta viestinnällä voidaan tukea hyviä väestösuhteita ja ennaltaehkäistä virheellisiä käsityksiä. Paikallistasolla hyvien väestösuhteiden edistämiseksi tulisi aktiivisemmin hyödyntää mediaseurantaa.

1. Johdanto

Käsillä oleva raportti on oikeusministeriön koordinoimalle Trust-hankkeelle toteutettu kartoitus väestösuhteiden toteutumisesta Suomessa. Kartoituksessa näkökulmana on pitkälti se, kuinka hyvät väestösuhteet toteutuvat maahanmuuttajien varhaisen kotoutumisen näkökulmasta ja mitä kehittämisen kohtia löytyy.

Kartoitus toteutettiin joulukuun 2016 ja maaliskuun 2017 välillä. Väestösuhteiden kartoituksen ja raportin on toteuttanut Owl Group Oy (Laura Jauhola, Janika Keinänen ja Olli Oosi, yhteistyössä Jonna Roos, Culture Creation Communications). Työtä on ohjannut oikeusministeriöstä Mia Luhtasaari ja Katriina Nousiainen.

Raportin kartoitus perustuu hyvien väestösuhteiden viitekehyksen pohjalte. Kuvassa

1 on tiivistetty hyvien väestösuhteiden lähtökohdat paikallistasolla. **Hyvät väestösuhteet pitää sisällään ajatuksen, että eri väestöryhmiin kuuluvat ihmiset elävät yhdessä suomalaisessa yhteiskunnassa ja luottavat toisiinsa lähtökohdista ja taustasta riippumatta. Keskeisenä tausta-ajatuksena on, että asenteet ja vuorovaikutussuhteet vaikuttavat turvallisuudentunteeseen sekä kykyyn ja haluun osallistua yhteiskuntaan.** Lähestymistavan vahvuus on siinä, että yksittäisten ilmiöiden sijaan tarkastellaan kokonaisuutta, jonka osat ovat sidoksissa laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Tätä kautta voidaan suunnata toimenpiteitä myös toimija- ja yksilötasolle tarpeen mukaisesti.

Hyvät väestösuhteet yhdenvertaisuuden

Kuva 1. Hyvien väestösuhteiden lähtökohdat paikallistasolla. Lähde: Trust-hanke/OM

edistämisen kehikkona kattaa koko väestöpohjan. **Tavoitteena on, että yhteiskunnan eri tasoilla voidaan tunnistaa ne väestöryhmät, jotka ovat heikommassa asemassa, jotta voidaan myös suunnata tarvittavia toimenpiteitä ennaltaehkäisevästi, ylläpitävästi ja tarvittaessa myös konfliktien ratkaisemiseksi.** Tuen antaminen nähdään kaksisuuntaisena, jolloin mahdollisuus auttaa muita ja olla osallisena yhteiskunnassa, antaa myös merkitystä elämään. Ideana on, että kaikki yksilöt voivat olla omana itsenään osana yhteiskuntaa ja jokaisella kuntalaisella on mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnassa, kunnassa ja lähiyhteisössään. Onnistumisen kokemukset motivoivat ja vähentävät halua vaikuttaa asioihin epädemokraattisin keinoin.

Tässä kartoituksessa on tehty tiettyjä rajoituksia Trust-hankkeen tavoitteiden mukaisesti. Trust-hankkeessa pyritään kehittämään ja edistämään väestöryhmien välisiä suhteita paikkakunnilla, joilla on vastaanottokeskuksia tai kuntaan sijoittuneita maahanmuuttajataustaisia ihmisiä. Hanke käynnistyi syksyn 2015 jälkeen, jolloin Suomeen saapuvien turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi merkittävästi ja asenneilmapiiiri kärjistyi maahanmuuton osalta. Kartoitus keskittyy siten pitkälti maahanmuuttajien kotoutumiseen ja erityisesti sen alkuvaiheeseen eli siihen, kuinka hyvät väestösuhteet toteutuvat varhaisen kotoutumisen näkökulmasta ja mitä kehittämisen kohtia löytyy. Kartoituksessa käsitellään suhtautumista maahanmuuttoon, ja heijastusilmiöitä liittyen asenneilmapiiiriin ja turvallisuuden tunteeseen sekä rakenteisiin ja toimintatapoihin, jotka tukevat vuorovaikutusta ja osallisuutta yhteiskuntaan. Väestösuhteiden viitekehysten mukaisesti teemoja käsitellään eri näkökulmista ja eri väestöryhmien

positiosta ja pyritään löytämään yhtymäkohtia näiden välille. **Hyvien väestösuhteiden edistämisen periaatteidenkin mukaisesti tarkoituksena ei ole rakentaa vastakkainasettelua, vaan tehdä ilmiötä näkyväksi, jotta ne tunnistetaan, ja jotta niihin voidaan puuttua.**

Selvityksen rajausta vähemmistöryhmiin ja erityisesti maahanmuuttajiin voidaan perustella myös sillä, ettei vähemmistöryhmiin kuuluvilla henkilöillä ole aina itsestään riippumattomista syistä samoja mahdollisuuksia saada ääntänsä kuuluviin tai toimia yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä samalla tavalla kuin kantaväestöllä. Henkilö voi joutua alttiimmiksi esimerkiksi näkyvän ominaisuutensa tai puhumansa kielen vuoksi syrjityksi. Vastaanottokeskuksissa olevat turvapaikanhakijat ovat erityisessä asemassa, sillä heidän elämä on ratkaisevissa asioissa pitkälti viranomaisten ja heidän asioita hoitavien työntekijöiden käsissä.

Maahan muuttaneiden kotoutumisessa ja sen edistämässä monella toimijalla on vaikutusta prosessin onnistumiseen. Sen lisäksi, että maahan muuttaneen oma rooli on suuri, muun muassa eri viranomaiset, kolmannen sektorin edustajat, työnantajat, etniset verkostot, naapurit ja palvelun tarjoajat vaikuttavat merkittävästi yksilön kotoutumiseen. Menestyksellä kotoutuminen edellyttää vastavuoroista mukautumista sekä maahan muuttaneelta että häntä ympäröivältä yhteiskunnalta. Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) pitää sisällään tavoitteen, jonka mukaan kunta ja muut paikalliset viranomaiset tukevat paikallisesti tai seudullisesti kansainvälisyyttä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä edistävät myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. Tavoitteena on lisäksi edistää hyviä etnisiä suhteita ja kulttuurien välistä vuoropuhelua ja maahanmuuttajaryhmien osallisuutta

ta sekä tukea mahdollisuuksia oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen¹.

Käsitteltävien teemojen ympäriltä on tehty runsaasti tutkimuksia ja selvityksiä viime vuosina, ja niihin tullaan viittaamaan raportin ensimmäisessä osassa. Hyvien väestösuhteiden läpileikkaavat periaatteet ovat myös nähtävissä kantavana teemana eri julkilausumissa ja strategissa asiakirjoissa. Hyvä esimerkki on valtion kotouttamisohjelmaan perustuva² Sipilän hallituksen kotouttamista koskeva toimintasuunnitelma ”maahanmuuttajat kuntiin, koulutukseen ja työhön” (3.5.2016), joka pitää sisällään tahtotilan ilmaisun toimenpiteistä, joilla turvapaikanhakijoiden kuntaan siirtymistä ja kotoutumisen käynnistymistä kuten pääsyä koulutukseen ja työelämään nopeutetaan. Siinä miten asioita viedään eteenpäin, minkälaiset resurssit ja toimintaedellytykset työlle annetaan, vaikuttaa poliittisen ohjauksen lisäksi keskeisesti ruohonjuuritasolla tehtävä työ. Hyvien väestösuhteiden edistämisen periaatteen mukaisesti siihen vaikuttavia tekijöitä tulee tarkastella myös paikallistasolla.

Käsissä olevan raportin lisäarvona voidaan

nähdä, että se tuottaa läpileikkaavan katsauksen teemaan. Tavoitteena on, että pidemmällä aikavälillä hyvien väestösuhteiden tulokulma pyritään vakiinnuttamaan yhteiskunnallisen analyysin työkaluksi. Raportin tulosten on tarkoitus tukea osaltaan työkalun kehittämisessä ja mm. yhdenvertaisuussuunnittelun tukena kunnissa ja koko Suomessa.

Raportti pitää sisällään yleiskatsauksen hyvien väestösuhteiden tilaan Suomessa perustuen aikaisempiin selvityksiin ja tutkimuksiin.

Empiirinen osa kohdistuu tarkempiin tiedonkeruisiin oikeusministeriön Trust-hankkeen seitsemälle vastaanottokeskuspaikkakunnalle (ns. pilottipaikkakunnille). Väestösuhteiden kartoitus pitää sisällään kuntalaisten kuulemisen, joka on toteutettu pääosin pilottipaikkakunnille satunnaisotantaan perustuvien kyselyiden muodossa. Kyselyllä on koottu tietoa ihmisten osallisuuden ja turvallisuuden kokemuksista omilla asuinpaikkakunnillaan. Tämän lisäksi kyselyn tavoitteena on ollut tunnistaa väestöryhmien välisiä jännitteitä, maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyviä kipukohtia sekä sitä tuke-

RAPORTIN RAKENNE

Osa I: Yleiskatsaus aiemmin tehdyistä tutkimuksista ja selvityksistä

Osa II: Väestösuhteiden kartoitus

- Media-analyysi
- Kuntakysely
- Avainhenkilöiden haastattelut
- Turvapaikanhakijoiden haastattelut

Osa III: Tulokset ja johtopäätökset

- edellisten osien tulokset ja 7 alueellisen ETNOn työpajojen tulokset

¹ Kotoutumisen kaksisuuntainen prosessi on myös lakisääteistä ja edellyttää viranomaisilta yhteistyötä. Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.

² <http://vnk.fi/documents/10616/1266558/Kotouttamisen-toimintasuunnitelma-030516.pdf/c600bd8f-7c5c-43b6-aba4-5aade9aaf0d>

via hyviä käytänteitä. Empiirinen osa on pitänyt sisällään myös pilottipaikkakuntien ns. avainhenkilöiden haastatteluja. Kunnissa on haastateltu vastaanottokeskusten johtoa, ja edustuksellisesti eri toimijoita ja viranomaisia liittyen maahanmuuton koordinointiin ja kotoutumisen toimeenpanoon sekä ns. ruohonjuuritason eli kolmannen sektorin toimijoita.

Raportin kolmannessa osassa pilottipaikkakuntakohtaisia tuloksia ja näkökulmia tarkastellaan myös suhteessa eri tutkimus- ja tilastotietoihin. Aineistossa käydään vuoropuhelua väestösuhteiden kartoituksen osana toteutettujen alueellisten etnisten suhteiden neuvottelukuntien (alue-ETNO) -työpajojen tulosten kanssa.

1.1 Trust-hanke ja hyvien väestösuhteiden viitekehyksen tausta

Oikeusministeriön demokratia-, kieli- ja perusoikeusasioidenyksikkö käynnisti vuoden 2016 alussa kolmivuotisen Trust – Hyvät väestösuhteet Suomessa -hankkeen. Sen kautta pyritään kehittämään ja edistämään väestöryhmien välisiä suhteita paikkakunnilla, joilla on vastaanottokeskuksia tai kuntaan sijoittuneita maahanmuuttajataustaisia ihmisiä. Keskeisenä tavoitteena on ehkäistä ennalta konflikteja ja parantaa paikallisia ja valtakunnallisia väestösuhteita. Hankkeessa tuetaan myös paikallisia tarpeisiin vastaavia vuorovaikutushankkeita, joita toteuttavat paikalliset toimijat.³

Trust-hankkeen pilottipaikkakunnat ovat Huittinen, Nurmijärvi, Oulu, Forssa, Tampe-

re ja Tornio. Vastaanottokeskukset ja perheryhmäkodit hakivat itse mukaan hankkeeseen ja niiden valinnassa pyrittiin löytämään sekä maantieteellistä edustettavuutta että eri toimijoiden ylläpitämiä yksiköitä. Keskukset poikkesivat toisistaan myös kooltaan ja asumismuodoltaan (laitosmaisia tai asuntopohjaisia) ja kaksi niistä oli tukiasumisyksiköitä yksin tulille alaikäisille turvapaikanhakijoille⁴.

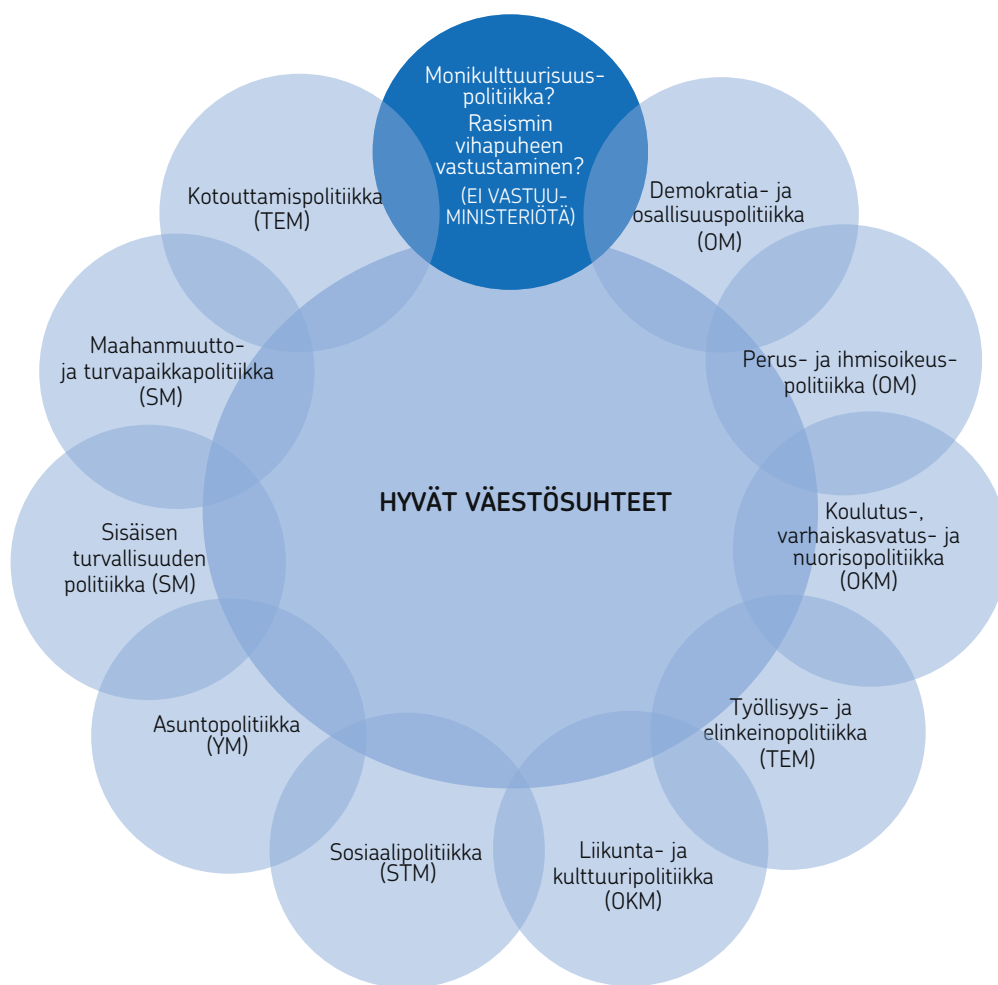
Trust-hanke on luotu pitkälti aikaisemman kehittämistyön pohjalta. Hyvien väestösuhteiden lähestymistavan perustana on Isossa-Britanniassa kehitetty malli (Good Relations Measurement Framework), jossa asenteet, turvallisuudentunne, vuorovaikutus ja osallisuus ovat väestösuhteiden keskiössä. Suomen sisäministeriö toteutti vuosina 2012–2014 EU-rahoitteisen Good Relations -hankkeen, johon osallistuivat myös Ruotsi ja Pohjois-Irlanti. Hankkeessa sovellettiin brittiläistä mallia pohjoismaiseen kontekstiin ja luotiin tässäkin kartoituksessa hyödynnetty indikaattoripatteristo, minkä lisäksi hankkeessa on kehitetty työkaluja hyvien väestösuhteiden edistämiseen. Tavoitteena on viedä käytännön tasolla eteenpäin ajatusta hyvien väestösuhteiden mallista kokonaisvaltaisena työkaluna, jolla voidaan ennalta ehkäistä ryhmien välisiä konflikteja ja vaikuttaa ihmisten väliseen yhdenvertaisuuteen⁵.

Trust-hankkeessa viedään eteenpäin myös hyvien väestösuhteiden politiikkaa. **”Hyvien väestösuhteiden politiikalla pyritään vähentämään sosiaaliin suhteisiin liittyviä kielteisiä ilmiöitä (esim. syrjintä, viharikokset ja vihapuhe, segregaatio jne.) jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista yksilöiden**

³ Ks. lisää Trust-hankkeesta: www.yhdenvertaisuus.fi/kampanjat/trust-hanke/

⁴ Huittisten tukiasumisyksikkö ja Forssan vastaanottokeskus on lakkautettu alkuvuodesta 2017. Hankkeen toiminnot jatkuvat valituilla paikkakunnilla.

⁵ Ks. lisää www.yhdenvertaisuus.fi/kampanjat/good-relations/

Kuva 2. Hyvien väestösuhteiden kokonaisuus eri ministeriöiden näkökulmasta.

Lähde: Etnisten suhteiden neuvottelukunta.

ja ryhmien välillä sekä hyödyntämään monimuotoisuutta yhteiskunnassa.” Poliitiikalla pyritään vaikuttamaan yhteiskunnan toimintaan lisäämällä eri väestöryhmien ja niihin kuuluvien yksilöiden keskinäistä vuorovaikutusta, luottamusta ja positiivisia asenteita, osallisuuden kokemuksia sekä turvallisuuden tunnetta. Toimet voivat kohdistua esimerkiksi väestösuhteisiin liittyvien jännitteiden ennaltaehkäisyyn ja ratkaisemiseen (väestösuhteiden mittaaminen, varhainen puuttuminen, sovittelu, jälkihoito jne.) ja myönteisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden lisäämiseen eri elämäntilanteilla. Kohteena ovat sekä yhteisöt, että niihin kuuluvat yksilöt. Hyvien väestösuhteiden

politiikka liittyy läheisesti yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatteisiin, jolloin ihmisten asema määräytyy osaamisen ja kokemuksen, eikä esimerkiksi etnisen taustan, sukupuolen, vammaisuuden tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. (Oikeusministeriö 2017b.)

Hyvien väestösuhteiden edistämiseksi ei vielä tehdä kokonaisvaltaista ja koordinoitua politiikkaa. Kuvassa 2 on katsaus eri ministeriöiden vastuualueista, jotka nivoutuvat hyvien väestösuhteiden edistämiseen, mutta joiden linjauksissa voi olla erilaisia painopisteitä. Tämänkin kartoituksen yhtenä tavoitteena on tuoda näkyväksi eri hallinnonalojen tonteil-

le kuuluvia teemoja, joita tulisi lähteä ratkomaan yhteistyössä.

1.2 Aineisto ja menetelmät

Aineistona on hyödynnetty aikaisempia tutkimuksia ja selvityksiä ja toteutettu empiiristä tiedonkeruuta seitsemällä paikkakunnalla. Empiirinen tiedonkeruu koostuu kuntaan suunnatuista kyselyistä, turvapaikanhakijoiden ja pidempään Suomessa asuneiden maahanmuuttajien haastatteluista, kuntien avainhenkilöiden haastatteluista sekä seitsemän alueellisen ETNOn työpajan tuloksista.

Väestösuhdekysely

Väestötietorekisterin pohjalta suunnattiin kysely seitsemälle Trust-hankkeen pilottikunnalle, jotka ovat Huittinen, Nurmijärvi, Oulu, Forssa, Tampere ja Tornio. Kysely lähetettiin Väestörekisterin satunnaisotantaan perustuen kirjepostina, jossa oli mukana saatteen lisäksi paperilomake ja palautuskuori. Saatteessa annettiin myös linkki, josta pääsi vastaamaan sähköisesti. Vastauksia palautui yhteensä 1653,

mikä on 61 % tavoitteesta suhteessa otostavoitteeseen (5 % marginaalilla ja 95 % luottamustasvälillä). Vastausprosentti tavoitteeseen nähden vaihtelee 55–74 % välillä. Heikoiten vastauksia saatiin Tornioista, Forssasta ja Nurmijärveltä, parhaiten Tampereelta ja Huittisista. Vastajien taustoja on kuvattu tarkemmin luvussa 7.1 ja liitteessä 2.

Turvapaikanhakijoiden ja pidempään Suomessa olleiden maahanmuuttajien haastattelut:

Kartoituksessa haastateltiin yhteensä 107 kohderyhmään kuuluvaa henkilöä. Heistä 100 on turvapaikanhakijoita seitsemältä eri paikkakunnalta ja loput 7 olivat asuneet Suomessa 3–11 vuotta. Turvapaikanhakijoiden määrät kieliryhmittäin olivat seuraava: dari 37, arabia 36, somali 13, sorani 10 ja tigrinja 6. Turvapaikanhakijoista suuri osa oli haastatteluhetkellä saaneet kielteisen päätöksen, osalla oli positiivinen päätös ja odotti kuntapaikkaa ja pieni osa odotti päätöstä. 10:llä on jo ollut kuntapaikka haastatteluhetkellä. Haastatteluissa ei keskitytty turvapaikkaprosessiin, mutta sitä sivuttiin keskusteluissa, sillä se on keskeinen elämää määrittelevä tekijä,

Taulukko 1. Kyselyn vastaajamäärät kunnittain

KAUPUNKI	N	VASTAUS-%/TAVOITE
FORSSA	210	56 %
HUITTINEN	250	67 %
LIEKSA	235	63 %
NURMIJÄRVI	216	57 %
OULU	243	63 %
TAMPERE	286	74 %
TORNIO	213	56 %
YHTEENSÄ	1653	61 %

ja voi vaikuttaa näkemyksiin ja ihmisen hyvinvointiin.

Turvapaikanhakijoiden haastatteleminen sovittiin vastaanottokeskusten kanssa ja keskustusten työntekijät auttoivat haastateltavien löytämisessä. Haastatteluissa käytettiin ammattitulkkeja. Vastaajien sukupuoli- ja ikäkauma heijastelee Suomeen tulleiden turvapaikanhakijoiden miesvaltaisuutta ja nuorempiin ikäluokkiin painottumista. Mukana oli perheellisiä ja perheettömiä. Suuri osa haastateltavista oli miehiä, naisia oli 9. Lähes kaikki turvapaikanhakijat olivat olleet Suomessa syksystä 2015 alkaen. Osa oli ollut aikaisemmin toisessa vastaanottokeskuksessa.

Haastateltaville kerrottiin, että kysymykset esitetään anonymisti eikä vastaajan henkilöllisyyttä paljasteta. Lisäksi haastateltaville kerrottiin, että haastattelun tuloksia käytetään osana laajempaa tutkimusaineistoa, eikä haastateltavat osaltaan voi vaikuttaa heidän tilanteeseensa mm. turvapaikkapäätöksen suhteen.

Haastattelut toteutettiin pääosin ryhmähaastatteluina. Kysymykset määriteltiin etukäteen, mutta haastatteluja on toteutettu puolistrukturoituna siten, että on mahdollistettu laajempi keskustelu ja kuuleminen. Riskinä toteutuksessa oli tunnistettu, ettei kaikki uskalla tuoda omia näkemyksiänsä esiin, mutta keskustelut olivat ryhmämuotoisessa toteutuksessa moniäänisiä ja niissä tuotiin esiin myös varsin henkilökohtaisia asioita. Ryhmämuotoisen haastattelun etuna oli myös se, että niissä saatiin myös hyvin ”kaikupohjaa” eri näkemyksille ja kokemuksille (”olen samaa mieltä”, ”olen [ehdottomasti] eri mieltä”, ”haluan kertoa oman näkökulmani asiaan”-tyyppisillä kommentteilla). Haittana toteutuksessa oli se, ettei ryhmähaastatteluissa ollut mahdollista käsitellä hyvin yksityiskohtaisia asioita, eikä niissä ollut mielekästä kysyä hyvin intiimejä asioita,

kuten seksuaalista suuntautumista tai identiteettiä, jotka voivat vaikuttaa syrjintäkokemuksiin. Toteutuksissa pieni haaste oli myös se, että toisinaan henkilöitä liittyi keskusteluun myöhässä, jolloin kaikkia teemoja ei käsitelty tasapuolisesti kaikkien kanssa. Haastattelut kestivät yleensä 1 tunnin, joskus 1,5 tuntia.

Useassa vastaanottokeskuksessa on lisäksi juteltu vapaamuotoisemmin useamman henkilön kanssa ja seurusteltu paikalla olleiden lasten kanssa, jotka ovat kertoneet esimerkiksi kavereistaan.

Avainhenkilöiden haastattelut

Seitsemän kunnan avainhenkilöitä tavoitettiin yhteensä 27. Haastateltaviin lukeutui vastaanottokeskuksen johtaja tai vastaava ohjaaja, minkä lisäksi paikan päällä on keskusteltu vapaamuotoisemmin useamman vastaanottokeskuksen henkilökunnan edustajan kanssa, joita ei ole laskettu mukaan lukuihin. Muut avainhenkilöhaastateltavat edustavat eri tahoja. Edustettuna on kunnan johtoa, sosiaali- ja terveystoimen edustajia ja käytännön työn ammattilaisia, maahanmuuttokoordinaattoreita, järjestötoimijoita, nuorten edustajia sekä lähipoliisi, seurakunnan, asukasyhdistyksen ja kulttuurisektorin edustaja.

ETNO-työpajat

Kartoitukseen sisältyvät myös seitsemän alueellisen etnisten suhteiden neuvottelukunnan (ETNO) työpajojen tulokset. Valtakunnallinen neuvottelukunta on valtioneuvoston asettama ja oikeusministeriön yhteydessä toimiva vuoropuhelufoorumi. Valtakunnallisen neuvottelukunnan lisäksi Suomessa on seitsemän alueellista etnisten suhteiden neuvottelukuntaa: Etelä-Suomen ETNO, Pirkanmaan ja

Keski-Suomen ETNO, Länsi-Suomen ETNO, Itä-Suomen ETNO, Pohjanmaan ETNO, Pohjois-Suomen ETNO ja Lapin ETNO. Alueelliset neuvottelukunnat on asettanut ja niitä koordinoivat kotoutumisesta alueellisesti vastaavat seitsemän ELY-keskusta. Neuvottelukuntien tehtävänä on käydä keskustelua maahanmuuttajien, etnisten, kulttuuristen ja uskonnollisten vähemmistöjen, viranomaisten, poliittisten puolueiden ja kansalaisjärjestöjen välillä. ELY-keskukset kokivat ETNO:n tärkeänä tiedonkulkukanavana ja asenteiden muokkaajana.

Alueellisiin Miten meillä menee? – väestösuhteiden kartoitustyöpajoihin osallistui yhteensä 100 aluetoimijaa. Osallistujamäärät vaihtelivat alueittain viidestä 21:een. Keskustelut ETNO-työpajoissa olivat aktiivista ja pääkohtia on hyödynnetty tämän kartoituksen kommentaariluvussa. Kootut tiedot kumpuavat yksilöiden ja heidän edustamiensa taustaorganisaatioiden asiakkaiden tai kohderyhmän kokemuksista, eivätkä ole välttämättä alueella yleistettävissä. Siten aluekohtaisia tuloksia ei raportoida sellaisenaan. Keskustelut työpajoissa ovat laajentaneet kokonaiskuvaa väestösuhteista, niiden eteen tehdystä työstä ja tarkentanut kehittämisen kohteita.

Media-analyysi

Osana selvitystä toteutettiin media-analyysi pilottikuntiin. Media-analyysissä hyödynnettiin Boolean -hakua mediatietokantaan, joka sisältää yli 200 000 digitaalista toimituksellista mediaa sisältäen myös paikallismedioita. Aineisto koostuu verkkojulkaisuista ajanjaksolla 1.8.2015–22.12.2016. Haussa yhdistettiin tutkimuskaupungin nimi selvityksen kannalta keskeisiin avainsanoihin, kuten turvapaikanhakijat, turvapaikat ja vastaanottokeskukset.

Pienimmissä tutkimuskaupungeissa hyödynnettiin lisäksi sanoja maahanmuuttoon ja pakolaisuuteen liittyen, sillä näissä kaupungeissa aineisto jäi muutoin vähäiseksi. Saaduista tuloksista poistettiin virallisia tiedotteita (esim. kaupunkien pöytäkirjat, hallituksen esitykset ja hankintailmoitukset). Lisäksi luonnollisesti poistettiin hakutuloksia, jotka eivät todellisuudessa kosketa etsittyä teemaa. Kaupungeittain media-analyysiin liittyviä osumia oli lopulta tarkasteltavana seuraavasti: Tornio: 4 600 kpl, Tampere: 1 857 kpl, Oulu: 2 171 kpl, Nurmijärvi: 274 kpl, Lieksa: 263 kpl, Huittinen: 86 kpl ja Forssa: 934 kpl.

Media-analyysin lisäksi on toteutettu sosiaalisen median alueellista tarkastelua: minikälaisia maahanmuuttajavastaisia tai suvereenisuutta edistäviä ryhmittymiä paikkakunnilla on Facebookissa, ja keitä toimii aktiiveina. Kartoitusta on hyödynnetty lähinnä kokonaisuuden näkökulmasta analysoimalla asiayhteyksiä muuhun aineistoon.

Muu aineisto

Aineistona on hyödynnetty aiheeseen liittyviä kotimaisia selvityksiä ja tutkimuksia (n. 50 lähdettä). Kartoituksessa on otettu huomioon kuntien taustatietoina myös mm. väestörakenne (ikä- ja sukupuolirakenne, arvio eri vähemmistöjen osuudesta väestössä), sosio-ekonominen rakenne (koulutus- ja tulotasot, työllisyys-/työttömyysaste, toimialat) sekä poliittinen ilmapiiri (eri puolueiden kannatus, äänestysaktiivisuus, ääriryhmien toiminta). Lisäksi laajemman tiedonkeruun valossa on tarkasteltu maantieteellisiä olosuhteita (väestöryhmien jakautumista) ja palvelurakennetta (koulutusjärjestelmä, sosiaali- ja terveystalvet sekä vapaa-ajan palvelut).

OSA I

Katsaus väestösuhteiden tilaan Suomessa aikaisempien selvitysten ja tutkimusten perusteella

Tämä raportin osa pitää sisällään yleiskatsauksen hyvien väestösuhteiden tilaan Suomessa perustuen aikaisempiin selvityksiin ja tutkimuksiin. Katsauksessa käsitellään hyvien väestösuhteiden eri osa-alueita pohjautuen Good Relations -hankkeessa tuotettu- ja hyvien väestösuhteiden indikaattoreihin. Siten raporttiin on koottu saatavilla olevien lähteiden valossa kootusti tietoa liittyen asenteisiin, turvallisuuden tunteeseen, vuorovaikutukseen ja osallisuuteen yksilöiden ja eri hallinnonalojen ja tahojen näkökulmasta. Kartoituksen rajaukset huomioiden painopisteenä on maahanmuutto ja maahanmuuttajien alkuvaiheen kotoutumiseen liittyvät tekijät.

2. Asenneilmapiiri koskien maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta

Hyvien väestösuhteiden lähtökohdana on asenteet, koska ne vaikuttavat keskeisesti ajatteluun ja kokemusten tulkintaan. Ihmiseen tai ihmisryhmään liitetyt positiiviset mielikuvat voivat vaikuttaa vuorovaikutukseen ja mielikuvat saattavat myös lisätä turvallisuuden tunnettamme.

Näin asenteet vaikuttavat myös muihin väestösuhteiden osa-alueisiin. Luvussa kuvataan aikaisempien selvitysten ja tutkimusten perusteella asenneilmapiiriä Suomessa liittyen mm. monikulttuurisuuteen, maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin.

YHTEENVETO:

- Asenneilmapiiri maahanmuuttoon on kiristynyt vuoden 2015 jälkeen. Jyrkien kantojen omaavien osuus on silti vielä pieni.
- Suuri osa kansasta tuomitsee rasismia.
- Nuorilla on myönteisempi suhtautuminen monikulttuurisuuteen kuin vanhemmilla, naisilla myönteisempi kuin miehillä. Asenteissa on nähtävissä yhteys iän ja sukupuolen lisäksi koulutustaustaan ja haavoittuvaan työmarkkina-asemaan.
- Nuorten asennoitumista koskevassa tutkimuksessa on erotettavissa kritiikkiä maahanmuuttopolitiikkaa kohtaan ja asenteet maahanmuuttajia kohtaan, jotka eivät mene yhteen.
- Puoluekannatuksen mukaan tarkasteltuna kielteisillä asennoituminen turvapaikanhakijoihin ja niiden vastaanottamiseen on perussuomalaisilla.

Suomalaisten asenteita liittyen maahanmuuttoon on mitattu varsin runsaasti eri muodoissa. Asenteissa on tapahtunut pientä jyrkentymistä vuotta 2015 edeltäviin vuosiin. Seuraavaksi käsitellään eri lähteistä suomalaisten asennoitumista maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen.

ASENNOITUMINEN MAAHANMUUTTOON:
Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) tekemän tutkimuksen mukaan turvapaikanhakijoiden kasvun määrä näyttää jossain määrin

tiukentaneen asennoitumista maahanmuuttoon. Tammikuun 2016 puolenvälin aikaan hieman pienempi määrä suomalaisista tunnisti lisääntyvässä maahanmuutossa hyödyllisiä vaikutteita verrattuna edelliseen mitaukseen vuonna 2014. Vuonna 2016 noin kolmannes suomalaisista tunnisti hyödyllisiä vaikutteita. (Apunen 2016.) Myös TAT:n tutkimuksessa on havaittavissa pientä jyrkentymistä: Vuonna 2016 44 % arvioi, että Suomi tarvitsee enemmän ulkomaalaista työvoimaa

(vrt. 49 % vuonna 2014) ja 82 % hyväksyi si maahanmuuttajan työyhteisöön (vrt. 88 % vuonna 2015). (TAT 2016.) Kiinnostavaa on, että Eurobarometrin vuoden 2016 tulosten mukaan 53 % suomalaisista on sitä mieltä, että maahanmuuttajat tuovat lisäarvoa suomalaiseen yhteiskuntaan ("contribute alot"). Suomalaiset olivat kuudenneksi myönteisimpiä EU-vertailussa. (Eurobarometri 2016.) E2-ajatuspajan tekemän tutkimuksen mukaan vuonna 2016 vajaa puolet (43%) arvioi, että "suomalaista kulttuuria tulee suojella muualta tulevilta vaikutteilta" ja 53% on päinvastaista mieltä (Pitkänen ja Westinen 2016).

Nuorisobarometrin tietoja vasten asiaa voi tarkastella hieman laajemmin. Nuorten asenteet maahanmuuttoon tai monikulttuurisuuden ovat maltillisia tai varovaisen myönteisiä. Useampi kuin kaksi kolmesta pitää arvokkana, että Suomessa asuu eri kulttuuritaustoja edustavia ihmisiä. Useimmilla nuorilla on maahanmuuttajataustaisia ystäviä, ja enemmistö on sitä mieltä, että ulkomaalaiset ovat monipuolistaneet suomalaista kulttuuria ja että suomalaisten velvollisuutena on auttaa ja tukea maahanmuuttajia. Ulkomaalaistaustaiset nuoret näkevät muita useammin, että erilaisista kulttuuritaustoista tulevat ihmiset ovat arvokas lisä Suomelle ja että Suomeen olisi hyvä saada enemmän ulkomaalaisia. (toim. Myllyniemi S. 2017.)

SUHTAUTUMINEN RASISMIIN: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan mielipidekyselyssä vuodelta 2016 suomalaisia huolestutti rasismi enemmän kuin maahanmuutto (MTS 2016). Myös taloudellisen tiedotustoimiston Kansan arvot -tutkimuksen mukaan myös kaikenikäisistä suomalaisista yhä useampi tuomitsee rasismin. Enemmistö (60 %) suomalaisista on valmis puuttumaan rasistiseen käytökseen, naisilla on selkeästi mie-

hiä matalampi kynnys puuttumiseen. (TAT 2016.)

Nuorisobarometrin tiedonkeruussa asennevääntävät, jotka viittaavat sisällöllisesti mahdollisesti suvaitsemattomuuteen tai rasismiin, saavat kyselyssä suhteellisen pienen vähemmistön kannatuksen. Nuorisobarometrin aineistossa on tunnistettu hyvin vähän "ääriajattelijoita", eikä "rasistisuudesta voi vetää tiukkoja johtopäätöksiä. Tulosten perusteella on kuitenkin havaittavissa yhteys vastaajan koulutukseen, mutta haavoittuva asema työmarkkinoilla tunnistetaan yhdeksi keskeisistä taustalla olevista syistä sille, että maahanmuuttajat koetaan uhaksi. (toim. Myllyniemi S. 2017.) Tätä tukee myös esimerkiksi EVAn arvo- ja asennetutkimuksen havainnot (Apuinen ym. 2016).

Nuorten asenteiden taustalla olevana tekijänä tunnistetaan maahanmuuttoasenteiden ja maahanmuuttajien kanssa elämisen normalisoituminen ja arkipäiväistyminen. Ulkomaalaistaustaisia ystäviä on yhä enemmän. Vaikka nuorten näkemykset maahanmuuttajista ovat keskimäärin aiempaa myönteisempiä ja suoranaisen rasistiset ajatukset harvinaisempia, entistä harvempi kuitenkin haluaisi Suomeen nykyistä enemmän ulkomaalaisia. Samoin niiden osuus, joiden mielestä ulkomaalaiset ovat monipuolistaneet suomalaista kulttuuria, on vähenemään päin. Tulosten perusteella korostuu entisestään tarve tehdä selvä ero maahanmuuttajiin ihmisinä ja Suomen maahanmuuttopolitiikan linjoihin liittyvien näkemysten välille. Tutkijat painottavat, että vaikka asenteet liittyvät toisiinsa voimakkaastikin, on hyvä huomata, ettei kritiikki maahanmuuttopolitiikkaa kohtaan välttämättä kerro asenteesta maahanmuuttajia kohtaan. Kiinnostavaa on, että vaikka nuoret keskimäärin arvostavat korkealle tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, ul-

komaalaistaustaisten toiveissa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistymisen arvostus on Nuorisobarometrin mukaan vähäisempää. Erot paikantuvat ulkomailla syntyneisiin. Havainnon arvioidaan liittyvän siihen, että osa maahanmuuttajista on sosiaalistunut kulttuureihin, joiden arvot eivät aina vastaa pohjoismaisia ihanteita. Sen sijaan erilaisuuden hyväksymisen tai hyvinvointivaltion säilymisen tärkeänä pitämisessä eroja ei ole. (toim. Myllyniemi S. 2017.)

AUTTAMISHALU: TAT:n tutkimuksen vastaajista vuonna 2016 58 % näki, että Suomen tulee osallistua aktiivisesti pakolaiskriisin hoitamiseen (vrt. 65 % v. 2015) ja 43 % arvioi, että Suomen maahanmuuttopolitiikka on liian löyhää. Tiukentunut maahanmuuttolinja on mahdollisesti vaikuttanut mielipiteisiin, sillä vuonna 2015 49 % näki, että Suomen linja on liian löyhä. Keski-ikäisten kannat maahanmuuttokysymyksiin ovat vuodessa kehittyneet selvästi kriittisemmiksi. Nuoret taas toivovat maahanmuuttoon sallivampaa linjaa. TAT:n tuloksin mukaan merkittävää polarisoitumista ei ole havaittavissa: maahanmuuttokysymykset jakavat mielipiteitä ja neutraalin kannan ottavia on merkittävä joukko. (TAT 2016.) Vastaavasti Taloustutkimuksen Iltalehdelle tekemän tutkimuksen mukaan 56 prosenttia suomalaisista sanoi lokakuussa 2016 julkaistussa mittauksessa, että turvapaikanhakijoita ja pakolaisia pitäisi ottaa vähemmän. Ennen turvapaikanhakijoiden määrän huomattavaa kasvua, maaliskuusta 2015, turvapaikanhakijoiden määrän vähentämistä toivovien määrä on noussut 22 prosenttiyksikköä. Miehet suhtautuvat pakolaisiin ja maahanmuuttajiin naisia kriittisemmin. Eurobarometrin mukaan kuitenkin 74 % suomalaisista oli vuoden 2016 kyselyssä sitä mieltä, että Suomen tulee auttaa turvapaikan-

hakijoita. Suomi sijoittui EU-vertailussa yhdeksännelle sijalle. (Eurobarometri 2016.)

Turvapaikanhakijoiden kasvaneeseen määrään suhtautui Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan tutkimuksen mukaan Suomessa kielteisesti noin puolet (48 %); miehistä 52, ja naisista 44 prosenttia. Perussuomalaisien kannattajista kielteisesti suhtautuu 91 prosenttia ja vähiten kielteisiä oli vihreissä (23 %). MTS:n kyselyn perusteella nuoret ikäryhmät suhtautuvat turvapaikanhakijoiden kasvavaan määrään Suomessa hieman myönteisemmin kuin muut ikäluokat. (MTS 2016a.)

E2-ajatuspajan tekemän tutkimuksen mukaan vuonna 2016 noin joka neljännen (26%) mielestä ”maahanmuuttajien kotouttaminen on rahan haaskausta” ja 70 prosenttia on eri mieltä (Pitkänen ja Westinen 2016). Suomalaisista 60 % antaa tukensa pakolaisten työllistämiseksi ja 46 prosenttia vastaajista ei leikkaisi oleskeluluvan saaneiden sosiaaliturvaa (Apunen ym. 2016).

Nuorisobarometrin tuloksissa nostetaan hieman yllättävänä havaintona se, että ulkomaalaistaustaiset ajattelevat muita harvemmin, että suomalaisten velvollisuutena on auttaa ja tukea maahanmuuttajia tai että maahanmuuttajia kohdellaan Suomessa epäoikeudenmukaisesti heidän kulttuurisen taustansa takia. Kuitenkin maahanmuuttajat vastaavat selvästi muita useammin myöntävästi kysymykseen, ovatko he itse kokeneet epäoikeudenmukaista kohtelua etnisestä taustastaan johtuen. Tuloksia on raportissa tulkittu siten, että henkilön on vaikeampi vastata toisten puolesta kuin suoraa henkilökohtaista kokemusta mittaavaan kysymykseen. (Toim. Myllyniemi 2017.)

KESKUSTELU MAAHANMUUTOSTA: Keskustelua maahanmuutosta kuvataan usein polarisoituneeksi. Asiaa on tarkasteltu ”kansalais-

ten” näkökulmasta sisäministeriön tilaamassa tutkimuksessa, jossa ns. kansalaisraati on ottanut kantaa ajankohtaisiin maahanmuuttoa koskeviin kysymyksiin. Tutkimuksen otos on valikoitunut, joten sen osalta ei voi tehdä kovin pitkälle tehtyjä johtopäätöksiä. Silti vastaajien näkemys siitä, etteivät he uskalla tai halua osallistua maahanmuuttoa koskevaan keskusteluun leimautumisen pelossa on kiinnostava. Mahdollisuudet keskusteluun esimerkiksi turvapaikkapolitiikasta koetaan heikoksi. (Sisäministeriö 2017b.)

ASENNEILMAPIIRI KUNTATASOLLA: Kuntiin suunnatun kyselyn mukaan nationalismi ja pakolaisvastaisuus on lisääntynyt joidenkin kuntalaisten keskuudessa etenkin kaupunkimaisissa kunnissa turvapaikanhakijoiden myötä. Taajaan asutuista ilmiön tunnisti noin joka toinen kunta, kun taas vain joka kymmenes maaseutuvaltainen kunta koki näin. Epätietoisten osuus on suuri erityisesti maaseutumaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa. (Jauhiainen, 2017.) Sama ilmiö tuodaan esiin TEMin selvityksessä, jossa useat kuntavastajat ovat kokeneet, että ilmapiiri on selkeästi kiristynyt kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä; kantaväestön maahanmuuttajiin liittyvät pelot ovat lisääntyneet. Kunnat ovat pyrkineet vähentämään negatiivisia lieveilmiöitä järjestämällä tilaisuuksia, joissa maahanmuuttajat ja kantaväestö voivat tutustua ja olla kontaktissa toisiinsa. Mm. rasismin vastaisia seminaareja on järjestetty yhteistyössä kolmannen sektorin ja valtakunnan tason toimijoiden kanssa. Myös yhteistyötä poliisin kanssa on tiivistetty nuorten välisissä ongelmissa. Samassa yhteydessä on mainittu nettihuihin- ja vihanlietsontailmiöihin puuttuminen varhaisessa vaiheessa tarkistamalla niiden paikkansapitävyys mahdollisimman nopeasti poliisilta. Helsingissä mainittiin kiinnite-

tyn erityistä huomiota nuorten etnisten ryhmien välisten yhteydenottojen ehkäisemiseen panostamalla jalkautuvaan työhön ja varhaiseen puuttumiseen sekä panostamalla syrjäytymisen ehkäisyyn, nuorten koulutuspolkuihin ja nuorten työllistymismahdollisuuksiin. (TEM 2016.)

Yhtenä kuntatason asenneilmapiiriä mitaavana tekijänä voidaan pitää sitä, kuinka halukkaita kunnat ovat olleet sijoittamaan vastaanottokeskuksia ja tarjoamaan kuntapaikkoja myönteisen turvapaikkapäätöksen saaneille. Kuntapaikat ovat useille kunnille uusi asia. Turvapaikka Suomessa -teoksessa on tuotu esiin, että kuntapaikoista kuntien kanssa neuvottelevista ELY-keskuksista huomattava osa koki neuvottelut hitaan poliittisen päätöksenteon vuoksi työlästä. Kuntapaikoista sopiminen on ollut ongelmaton useiden kuntien kanssa, mutta asiaa ei ole joissakin kunnissa lähdetty lainkaan edistämään poliittisen vastustuksen vuoksi. Asenneilmapiiri heijastuu myös siinä, minkälaisia kotouttamisen käytäntöjä kunnilla on, ja ELY-jen näkemysten mukaan ne eivät ole aina yhtenäisiä ELY-keskusten linjausten kanssa. Osa kunnista on valmiita tarjoamaan kuntapaikkoja vain esimerkiksi alaikäisille turvapaikanhakijoille. (Jauhiainen, 2017.)

Kunnille vuoden 2016 lopussa tehdyn kyselyn mukaan kunnilla on pääasiassa myönteisiä odotuksia koskien maahanmuuttoa. Suurimmat myönteiset odotukset kohdistuvat kunnan kulttuurin monimuotoistumiseen, sosiaalisen virkeyteen ja elinvoimaan, työvoiman lisäykseen ja väestörakenteen nuorentumiseen. Pienemmät kunnat toivat edellisten lisäksi myönteisenä odotuksena esille myös väestörakenteen nuorentumisen. Suuremmisissa kunnissa odotusten pääpaino liittyi lisätövoiman saantiin. Tärkeimpänä toimenpitee-

nä myönteisten vaikutusten saavuttamiseksi nousi yhteistyö eri toimijoiden ja sektoreiden välillä. Merkittävä osa kunnista painotti kotouttamisprosessin onnistumista. Monet kunnat toivoivat kotouttamisen yhteistyötä yritysten kanssa, jotta turvapaikanhakijat pääsisivät töihin. Korostettiin myös, että kunnassa täytyy olla avoimia työpaikkoja ja vapaita asuntoja, jotta turvapaikanhakijoista maahanmuuttajiksi muuttuneiden kotoutuminen on mahdollista. (Heino 2017.)

Kuntien suhtautuminen siihen, halutaanko niihin lisää turvapaikanhakijoita, vaihtelee riippuen siitä, onko kunnassa vastaanottokeskus. Kuntiin, joissa on vastaanottokeskus, toivotaan useammin turvapaikanhakijoita kuin kuntiin, joissa ei ole vastaanottokeskusta. Epätietoisia on enemmän kunnista, joissa ei ole ollut vastaanottokeskusta. Suurin osa kunnista, joissa on, tai on ollut vastaanotto-

keskus, pitää turvapaikanhakijoita miellyttävänä lisänä kunnan arkeen ja katukuvaan. Tätä mieltä oli myös suurin osa niistä kunnista, joissa ei ole ollut vastaanottokeskusta. (Jauhiainen, 2017.)

Ylen vaalikoneen tulosten perusteella keväällä 2017 ainakin suuri osa (74 %) Suomen kunnallisvaaliehdokkaista kannatti turvapaikanhakijoiden sijoittamista kotikuntaansa. Heidän tuloaan taas vastustaa 21 prosenttia vastanneista. Myönteisimpiä ovat vihreiden (96 %) ja kielteisimpiä perussuomalaisten ehdokkaat (18 %). Myönteisyys oli suurta myös Rkp:ssä (95 %), Vasemmistoliitossa (89 %), Kristillisdemokraateissa (85 %) ja Sdp:ssä (82 %). Kokoomuksen ehdokkaista 74 prosenttia toivotti turvapaikan saaneet tervetulleeksi kotikulmilleen, keskustan ehdokkaista 68 prosenttia.⁶

⁶ <http://yle.fi/uutiset/3-9509157> (19.3.2017): Esimerkiksi Helsingissä myönteisiä oli 84 prosenttia ehdokkaista, Tampereella 87 %, Vantaalla 78 %, Joensuussa 90 %, Seinäjoella 86 %, Rovaniemellä 82 %, Vaasassa ja Lieksassa 76 prosenttia sekä Kauniaisissa 93 %. Pienemmistäkin kunnista esimerkiksi Ruokolahden ehdokkaista 67 % suhtautuu myönteisesti turvapaikan saaneiden muuttoon, Kihniön ehdokkaista 63 %. Ylen vaalikoneen turvapaikkaväitteeseen vastasi 13 391 ehdokasta.

3. Turvallisuuden tunne ja turvattomuutta aiheuttavat tekijät suhteessa maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen

Turvallisuuden tunteen yksi lähtökohta on se, että ihminen tulee hyväksytyksi omana itsenään, luottaa tulevaisuuteen, ja ei koe syrjinnän tai väkivallan uhkaa. Tässä luvussa tuodaan yhteen

tietoa koetusta turvallisuuden tunteesta, syrjintäkokemuksista, vihapuheen ja häirinnän ilmenemisestä sekä mm. poliisin tietoon tulleista viharikoksista.

YHTEENVETO:

- Yleinen turvallisuuden tunne on Suomessa hyvä, vaikka huoli on kasvanut. Eniten huolta aiheutti vuonna 2016 maailman pakolaistilanne ja Suomen työllisyystilanne.
- Myös nuorista vain pieni osa pelkää fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa. Usein syrjityksi koki (v. 2015) tulleen 7 %, maahanmuuttajataustaiset kantaväestöä useammin.
- Kuntatoimijoiden mukaan vastaanottokeskukset eivät ole lisänneet turvattomuutta kunnissa.
- Suuri osa turvapaikanhakijoista tuntee tulleen kohdelluksi hyvin Suomessa.
- Viharikokset kasvoivat vuonna 2015 ja uutena viharikosilmiönä vuonna 2015 tuli iskut vastaanottokeskuksia kohtaan.
- Vastaanottokeskuksista viidesosa on kokenut, että ulkopuolisten keskuksen asukaisiin kohdistuva häiriökäyttäytyminen on ollut melko vakava tai vakava ongelma.
- Väkivaltaisen ekstremismin tilastoissa on eniten rikosepäilyjä äärioikeiston taholta, mutta riskinä on tunnistettu poliittisen jihadismin ja yksittäisten tekijöiden tekemät eksremismirikokset. Poliittisten viharikosten mahdollisuus on tunnistettu, mutta vaaraa on vaikea arvioida. Viha- ja väkivaltapuhe lisää radikalisoitumisen riskiä.

Luvussa käsitellään turvallisuuden teemoja eri näkökulmasta. Toisaalta tuodaan yhteen väestön yleisiä turvallisuuden kokemuksia ja näkemyksiä turvattomuuteen vaikuttavista tekijöistä. Maahanmuutto ja sen vaikutukset turvallisuuden kokemuksiin kytketään usein

yhteen, mikä näkyy myös tämän yhteenvedon tuloksissa. Lisäksi alaluvussa 3.2 on koottu tietoa erityisesti väestösuhteiden kärjistymisestä johtuvista viharikoksista ja väkivaltaisesta eksremismistä.

3.1 Yleinen turvallisuuden tunne ja syrjintäkokemukset

TURVALLISUUDEN TUNNE JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT: Poliisibaronetrim (Vuorensyry ja Fagerlund 2016) tulosten mukaan turvattomuuden kokemukset ovat vähentyneet 2010-luvulla verrattuna aiempiin vuosiin⁷. Eniten turvattomuutta oli koettu myöhään perjantai- tai lauantai-iltana oman asuinpaikkakunnan keskustassa (27 %). Nuorisibaronetrimin mukaan nuorilla suurinta huolta aiheuttaa oma toimeentulo (24 %). Kahdeksan prosenttia kokee asuinympäristön turvattomuuden takia epävarmuutta. Henkistä väkivaltaa pelkää 6 prosenttia, fyysistä väkivaltaa, samoin kuin seksuaalista väkivaltaa pelkää 3 prosenttia. (toim. Myllyniemi S. 2017.)

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan kyselyiden mukaan suomalaisten yleinen turvallisuuden tunne oli vuonna 2016 hieman parempi kuin vuonna 2015, mutta on yhä korkea verrattuna aikaisempiin vuosiin. Turvattomuuteen liittyy maailman pakolaistilanne (85 %) työllisyystilanne (84 %) ja kansainvälinen terrorismi (75 %) ja mm. poliittiset ääriliikkeet (74 %). Turvapaikanhakijoiden määrä Suomessa koetaan kuitenkin maailman pakolaistilannetta pienempänä huolenaiheena, samoin kuin ylipäänsä maahanmuuttajien määrän kasvu (61 %). Huoli oli hieman pienentynyt edellisten osalta verrattuna vuoteen 2015, ollen silti korkeampi kuin edellisinä vuosina. (MTS 2016b.) Globalisaatio

itsessään huolestuttaa suomalaisia, ja kriittisimmin siihen suhtautuvat pelkän peruskoulun tai ammattikoulun käyneet ja työntekijä-ammateissa toimivat, jotka asennoituvat myös maahanmuuttoon muita väestöryhmiä torjuvammin (Apunen ym. 2016.). E2-ajatuspajan tekemän tutkimuksen mukaan vuonna 2016 45 % näkee maahanmuuton uhkana Suomen turvallisuudelle, 51 prosenttia oli eri mieltä (Pitkänen ja Westinen 2016).

SYRJINNÄN KOKEMUKSET: Tutkimuksesta riippuen suomalaisista 8–10 % oli viimeksi kuuluneen vuoden aikana – uhkailut mukaan lukien – joutunut jonkin väkivallan teon kohteeksi. Fyysisen uhkailun kohteeksi joutuneita vuonna 2016 oli noin 4 %. (Rikoksensorjunta-neuvosto 2015 ja ATH-tutkimus 2016). Etnisiin vähemmistöihin kuuluvien osalta saadaan hieman erilaisia lukuja tutkimuksesta ja kyselynasettelusta riippuen. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi UTH-tutkimuksessa vuonna 2014 ulkomaalaistaustaisilla oli koko maan väestöön verrattuna jopa vähemmän väkivaltakokemuksia: 20–64-vuotiaasta ulkomaalaistaustaisesta väestöstä kahdeksan prosenttia oli kokenut väkivaltaa. Tulokset ovat linjassa Maamu-tutkimuksen tulosten kanssa, jossa kurditaustaisista väkivallan uhriksi oli viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana joutunut yhdeksän prosenttia vastaajista, somalialaistaustaisista viisi prosenttia ja venäläistaustaisista kolme prosenttia. Luvut ovat pienempiä kuin aikaisemmissa tutkimuksissa, mihin arvioidaan jossain määrin vaikuttaneen myös tutkimuksen tekotapa haastatteluna. (Castaneda ym. 2015.)

7 Vastaajalla on ollut valittavanaan yhteensä 12 eri tilannetta tai asiaa, joista hän saattoi mainita useampia (esim. myöhään perjantai- ja lauantai-iltana paikkakuntanne keskustassa, pankkiautomaatilla asioidessanne, kodin lähistöllä pimeän tultua) sekä vaihtoehto ”ei mikään näistä (asioista, tilanteista)”. Toisaalta tutkimuksessa tuodaan esiin, että myös kulkevat ovat muuttuneet, millä voi olla vaikutusta turvallisuuden tunteeseen.

Nuorisobarometrin (2016) mukaan enemmistö kaikista 15–29-vuotiaista nuorista kokee tulleen jossain elämänsä vaiheessa syrjityksi, ja usein syrjityksi sanoo joutuneensa 7 prosenttia. Vain 3 prosenttia kaikista nuorista sanoo parhaillaan joutuvansa syrjinnän kohteeksi, 9 prosenttia viimeisen vuodenaikana. Ulkomaalaistaustaiset nuoret ovat kokeneet jonkin verran kantaväestön nuoria enemmän syrjintää. Varsinkin ”usein” syrjityksi tuleminen on yleisempää. Maahanmuuttoiällä on yhteys syrjintäkokemusten yleisyyteen: täysi-ikäisinä Suomeen muuttaneilla syrjintäkokemukset näyttävät olevan harvinaisempia kuin lapsena muuttaneilla tai toisen sukupolven maahanmuuttajilla. Sama tulos saatiin vuoden 2014 Nuorisobarometrissa ja aiemmissa tutkimuksissa (Castaneda ym. 2012). Havaintoon voi vaikuttaa maassa vietetty aika, joka lisää mahdollisia tilanteita joutua syrjinnän kohteeksi, tai ne voivat viitata myös tilanteeseen lähtömaassa tai herkkyyteen tunnistaa syrjintää. **Tulokset saattavat antaa kuitenkin viitteitä nimenomaan ulkomaalaistaustaisten syrjinnän lisääntymisestä viime vuosina.** Muutokset ovat nimittäin suurimpia ensimmäisen polven maahanmuuttajien joukossa, maltillisempia välisukupolvissa ja kaikkein vähäisimpiä niin sanottujen kantasuomalaisten parissa. (toim. Myllyniemi S. 2017.)

Epäoikeudenmukaista kohtelua etnisestä taustastaan johtuen kertoo kokeneensa noin viisi prosenttia nuorista, ja heistä noin 90 prosenttia sanoo myös kokeneensa syrjintää. (toim. Myllyniemi S. 2017.) Maamu-tutkimuksen mukaan Suomessa asuessaan nimitelyä ja sanallisia loukkauksia oli kohdannut arkipäivän elämässään yli viidennes kaikkien tutkimuksen ryhmien vastaajista, ja epäkohteliaampi tai epäkunnioittavampi kohtelu oli tätäkin yleisempää. (Castaneda ym. 2012.)

Myös kansallisessa UTH-tutkimuksessa nostetaan esiin, että Suomessa syntyneillä tai alle kouluikäisenä Suomeen muuttaneilla oli selvästi aikuisiällä muuttaneita enemmän väkivaltakokemuksia sekä heikompi luottamus viranomaisiin ja ihmisiin yleensä. Toisen sukupolven ulkomaalaistaustaisilla oli monilla mittareilla enemmän turvattomuuteen liittyviä kokemuksia. Tutkimuksessa painotetaan, että nuorten toisen polven maahanmuuttajien tilanteeseen tulisikin kiinnittää erityistä huomiota. (Castaneda ym. 2015.)

Turvallisuuden teemaan liittyy mm. koetun turvallisuuden lisäksi myös kokemus hyväksytyksi tulemisesta ja identiteetistä. Huolestuttavaa on, että Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen (UTH) tulosten perusteella joka kolmas Suomessa syntyneistä tai alle kouluikäisinä muuttaneista nuorista ei tunne itseään suomalaiseksi. Etnisestä identiteetistä käydään neuvotteluja ympäröivän sosiaalisen verkoston ja esimerkiksi median kanssa, eli se ei ole vain yksilön oma valinta. Osa vastaajista kertoi kokevansa suomalaisuuden hyvin suljettuna kategoriana ja heillä oli kokemuksia ”kantasuomalaisten” kielteisestä suhtautumisesta tilanteissa, joissa ”ei-suomalainen” kertoo tuntevansa itsensä suomalaiseksi. Haastatte- luissa tuotiin esiin, ettei suomalainen yhteiskunta ole valmis hyväksymään muita ihmisiä kuin (kanta)suomalaisia. Aikaisemmissa tutkimuksissa syrjintäkokemusten on havaittu olevan yhteydessä eristäytymisstrategiaan etnisen identiteetin rakentamisessa. **Epätasa-arvoinen kohtelu ei ole omiaan vahvistamaan tunnetta suomalaisiin samaistumisesta ja ”eristäytyminen” oman kulttuuriryhmän piiriin voi suojata syrjinnän kokemuksilta** (Branscombe ym. 1999 Larjan mukaan). (Larja 2017.)

Kuntakohtaisia tietoja maahanmuuttajien kokemasta syrjinnästä ei ole saatavissa

kuin rajallisesti. Pidempään maassa olleiden maahanmuuttajien kokemuksia on saatavissa Lieksasta: Leijat-hankkeessa vuonna 2015 tehtyyn selvitykseen haastateltiin 60 maahanmuuttajaa, joista 40 oli somalitaustaisia. Merkittävä osa on kokenut joko fyysistä tai sanallista uhkailua. Vastaajista 27 % ilmoitti, että heidän omaisuuttaan on tuhottu Lieksassa asumisen aikana. Somalin kieltä puhuvien joukossa hieman useampi. Fyysistä väkivaltaa oli kokenut 8 % kaikista ja 13 % somalin kieltä puhuvista vastaajista. Kyselyssä ei täsmennetty tapahtumien ajankohtaa. Kyselyhetkellä somalia puhuvista vastaajista 76 %, naisista suurempi osuus kuin miehistä, ja ei-somalin kielisten joukossa kaikki, ilmoittivat tuntevansa olonsa turvalliseksi. (Sotkasiira, 2015.)

Vuonna 2015 toteutettiin selvitys vihapuheen ja häirinnän ilmenemisestä ja vaikutuksista vähemmistöryhmiin⁸. **Vähemmistöryhmien häirinnän tai vihapuheen tapahtumapaikkoina korostuvat kadut, parkkipaikat, puistot ja muut julkiset paikat. Seuraavaksi yleisimmin sitä kohdattiin internetissä, julkisilla keskustelupalstoilla ja erityisesti Facebookissa.** Kolmanneksi yleisimpiä tapahtumapaikkoja olivat kahvilat, ravintolat ja baarit ja neljänneksi yleisimpänä oli julkiset kulkuneuvot. Koko aineistoa tarkasteltaessa vihapuhe ja häirintä ovat vaikuttaneet vahvimmin yleiseen turvallisuuden tunteeseen (61 %) ja psyykkiseen terveyteen (52 %). Lähes kolmanneksella ne ovat vaikuttaneet myös viranomaisluottamukseen. Kyselyyn vastanneista 56 prosenttia kertoi välttävänsä joitain paikkoja pelossa joutuvansa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Vihapuheen ja

häirinnän taustalla on usein pelkästään se, että henkilö poikkeaa ulkonäöltään valtavirrasta, mikä aiheuttaa ahdistusta ja pelkoa. Erityistä huolta aiheuttaa myös ajatus siitä, että oman yhteisön sisällä joku tekee jotain rikollista, jolloin syy vyörytetään yksilöiden sijaan kaikille valtavirrasta poikkeavan näköisille. (Oikeusministeriö 2016.)

TURVALLISUUDEN KOKEMUKSET VASTAANOTTOKESKUKSISSE JA KUNNISSA: Oikeusministeriön Turvallisuuden kokemukset vastaanottokeskuksissa -selvityksen kyselyyn vastanneista vastaanottokeskuksista viidesosa koki, että ulkopuolisten keskuksen asukaisiin kohdistuva häiriökäyttäytyminen oli melko vakava tai vakava ongelma. Sen sijaan työntekijöihin ei ympäristöstä koettu kohdistuvan uhkaa. Konkreettisesti uhkatilanteita oli syntynyt tuhopolttoina (10 %) ja keskuksen omaisuutta oli vahingoitettu (45 %). (Oikeusministeriö 2017a.)

Turvapaikka Suomessa 2017 -tutkimuksen kuntiin suunnatun kyselyn mukaan **turvattomuuden kokee lisääntyneen kunnissa turvapaikanhakijoiden myötä vain muutama kunta. Syynä turvattomuuteen tunnistettiin suomalaisen kantaväestön suhtautuminen turvapaikanhakijoihin.** Avoimuus, tiedottaminen ja yhteistyö nähdään seikkoina, jotka vähentävät ihmisten ennakkoluuloisuutta ja suhtautumista turvapaikanhakijoihin. (Heino 2017.)

TURVALLISUUDEN TUNNE TURVAPAIKAN-HAKIJOIDEN NÄKÖKULMASTA: Turvapaikanhakijoiden kokemaa turvallisuutta selvittäneen tutkimuksen (8 vastaanottokeskusta, N = 311) vain joka viides vastaaja (21 %) totesi,

⁸ Selvityksestä ei saa tietoa ilmiöiden yleisyydestä, sillä kyselyyn on voinut valikoitua vain ne vastaajat, joilla on syrjintäkokemuksia. Siten selvityksen tulokset kuvaavat enemmän ilmiötä kuin taajuutta.

että eivät tunne tulleen kohdelluksi hyvin Suomessa. Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet kokivat tulleen kohdelluksi huonosti muita useammin. Kuitenkin vain noin joka yhdeksäs turvapaikanhakija ei koe olevansa turvassa tai koe oloansa turvalliseksi. Joka seitsemäs (14 %) turvapaikanhakija koki, ettei häntä kohdella hyvin. Suunnilleen saman verran koki Maahanmuuttoviraston tekemän kyselyn mukaan, että työntekijät eivät kohtele turvapaikanhakijoita tasapuolisesti. Noin joka neljäs (27 %) turvapaikanhakija koki, että työntekijöiden käytöksessä on ongelmia. Tämä osoittaa, että suuri enemmistö kokee vastaanottokeskuksen työntekijöiden kohtelevan turvapaikanhakijoita hyvin ja tasapuolisesti, vaikkakin todetaan, että epäkohtiin tulee kiinnittää huomiota. (Koistinen 2017.)

3.2 Poliisin tietoon tulleet epäillyt viharikokset sekä väkivaltainen ekstremismi

VIHARIKOKSET: Poliisin tietoon tulleita viharikoksi⁹ luokiteltavia rikosilmoituksia oli vuonna 2014 yhteensä 822 ja vuonna 2015 yhteensä 1250. Epäiltyjen viharikosten määrä kasvoi vuodessa 52 %. Päärikosnimikkeitä oli 2015 yhteensä 1779 kappaletta, mikä on vä-

hän alle puolet enemmän kuin vuonna 2014. Kyseessä on epäilty viharikos, sillä vasta tuomioistuimien päätät onko kyseessä varsinainen rikos ja samalla arvioi teon motiiveja. Suurin osa vuonna 2015 poliisin tietoon tulleista epäillyistä viharikoksista sisälsi rasistisia piirteitä (79 %). Uskontoon tai elämäntavoihin kohdistuneita epäiltyjen viharikosten osuus oli 11 %, vammaisuuteen 5 %, seksuaaliseen suuntautumiseen 4 % ja sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvien epäiltyjen viharikosten osuus oli 0,5 %. Osuudet ovat pysyneet likimain samoina vuoden 2008 selvityksestä lähtien. Vuoteen 2014 verrattuna uskontoon tai elämäntavoihin kohdistuneita ja vammaisuuteen liittyvien epäiltyjen viharikosten osuudet kasvoivat hieman. (Tihveräinen 2016.)

Yleisin viharikosmuoto kaikista viharikosilmoituksista vuonna 2015 oli sanallisia loukkauksia, uhkauksia tai häirintää (42 %). Yksisuuntainen pahoinpitelyrikos oli toiseksi yleisin (22 %). Epäillyt kiihottamiset kansanryhmää vastaan ovat vuodesta 2010 kasvaneet tasaisesti ja tämän myötä myös internetissä tapahtuneiden epäiltyjen rasististen rikosten määrät. Vuonna 2015 internetissä tapahtuneita epäiltyjä rasistisia rikoksia oli 133 kappaletta kun vuonna 2014 niitä oli 80 kappaletta. Yleisin esimerkki kiihottamisesta kansanryhmää vastaan on jonkun etnisen ryhmän herjaus sosiaalisessa mediassa. Uskonnolliseen taustaan perustuvien rikosilmoitusten mää-

⁹ Suomen rikoslaki ei tunne määritelmää viha- tai rasistinen rikos. Viharikokseksi on vakiintunut määrittely ”henkilöä, ryhmää, jonkun omaisuutta, instituutiota tai näiden edustajaa kohtaan tehty rikos, jonka motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämäntavoihin kohdistuneita suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisuun tai vammaisuutta kohtaan. (Tihveräinen 2015 ja 2016.) Teon rasistinen vihamotiivi on otettu huomioon rikoslain rangaistuksen koventamisperusteissa. Koventamisperusteita laajennettiin vuonna 2011 käsittämään myös muut vihamotiivit (RL 6 luku 5 § 4-kohta, 13.5.2011/511). Rajanveto väkivaltaisten ekstremististen rikosten kanssa on vaikea vetää. Suuri osa väkivaltaisista ekstremistisistä rikoksista on viharikoksia, mutta vain pieni osa kaikista viharikoksista on väkivaltaista ekstremismia. (Sisäministeriö 2016)

rässä merkittävin muutos vuoteen 2014 verrattuna on islamin uskoon kohdistuvien epäilyjen viharikosten kasvu: vuonna 2014 tehtiin 14 rikosilmoitusta epäillyistä rikoksista, kun vuonna 2015 niitä oli 71 kappaletta. (Tihveräinen 2016.)

Vuoden 2015 loppupuolella nousi esiin Suomessa aiemmin harvinainen rasistinen viharikosilmiö: turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksiin kohdistuvat tuhotyöt tai niiden yritykset. Tapauksia tuli poliisin tietoon vuoden 2015 aikana kaikkiaan 15 kappaletta. Tuhopoltot voidaan lähtökohtaisesti luokitella rasistisiksi rikoksiksi, koska ne liittyvät turvapaikanhakijatilanteeseen ja ovat kohdistuneet turvapaikanhakijoiden majoitustiloihin. Rikoksilla, joiden tekijät ovat tiedossa, ei ole havaittu olevan kytköksiä järjestäytyneeseen ääriliikhdintään, jolloin rikoksia ei voida määritelmän mukaan pitää väkivaltaisena ekstreemisminä. (Sisäministeriö 2016.)

Vuonna 2015 suurin osa epäiltyjen rasististen rikosten tekijöistä kuului oletettuun kantaväestöön¹⁰ ja uhri kuului johonkin vähemmistöryhmään (70 %). Asianomistajista suurin osa (67 %) oli kansalaisuudeltaan suomalaisia. Seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat somalilaiset (5 %), Irakilaiset (4 %) ja virolaiset (3 %)¹¹. Tuloksien perusteella on oletettavaa, että suurin asianomistajaryhmä koostuu vähintään toisen sukupolven maahanmuuttajista tai ensimmäisen sukupolven suomalaisista. Rikosilmoituksissa ei kuitenkaan eritellä etnisyyttä muulla tavoin kuin kansalaisuudella ja syntymämaaltaan. (Tihveräinen 2016).

Kiinnostavaa Poliisiammattikorkeakoulun

tutkimuksessa on se, että epäillyt viharikokset on pääosin löydetty aineistosta hakusanoilla. Poliisi käytti viharikoskoodia yhteensä 219 rikosilmoituksessa, mikä on 18 % aineistosta. Koodia käytettiin pääsääntöisesti vain epäilyissä rasistisissa rikoksissa. Koodin käyttöaste kasvoi neljä prosenttiyksikköä vuodesta 2014. Viharikosselvityksen perusteella ei kuitenkaan voida ottaa kantaa siihen, miksi koodia käytetään vain noin joka viidennessä rikosilmoituksessa, joissa on löytynyt epäilty vihamotiivi. Osassa katsaukseen aineistoon päätyneissä tapaukset on mainittu motiivi, vaikka viharikoskoodia ei ole käytetty. Siten koodin käyttämittä jättämisestä huolimatta poliisi on usein huomionnut tapaukseen liittyvän mahdollisen vihamotiivin. (Tihveräinen 2016.)

Uhritutkimuksissa ja mm. oikeusministeriön vuonna 2016 julkaisemassa selvityksessä vihapuheen ja häirinnän ilmenemistä tulee toistuvasti ilmi, että ilmoituskynnys on korkea. Vuonna 2015 toteutetun kyselyyn vastanneista ja viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi joutuneista vain viidennes oli ilmoittanut siitä jollekin taholle. Ilmeistä on, ettei kaikki koetusta vihapuheesta tai häirinnästä ole täyttänyt rikoksen tunnusmerkkejä. Ilmoittamatta jättäneistä yleisimmin syynä oli kuitenkin se, etteivät uhrin uskoneet, että asialle olisi tehty mitään (65 % vastaajista) tai että asialle olisi voitu tehdä mitään (48 % vastaajista). Yleisiä syitä olivat myös, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa tai ettei vastaaja tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista (40 %). Kolmasosa ei tuntenut ilmoittamiskanavia. Ilmoi-

¹⁰ Kantaväestöön kuuluvalla henkilöllä tässä tapauksessa tarkoitetaan valkoihoista, synnyinmaaltaan ja kansalaisuudeltaan suomalaista.

¹¹ Syntymämaan mukaan tarkasteltuna puolet (50 %) olivat syntyneet Suomessa. Seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat Somaliassa (7 %), Irakissa (6 %), Virossa (3 %) ja Neuvostoliitossa (3 %) syntyneet.

tuksen tekemättä jättämisen syinä nostettiin myös esiin, että vihapuhe ja häirintä ovat niin yleisiä, ettei niistä jaksa ilmoittaa, eikä tuntemattomista tekijöistä ilmoittaminen johtaisi mihinkään. (Oikeusministeriö 2016.)

VÄKIVALTAINEN EKSTREMISMI: Suomessa on seurattu radikaalin ekstremismin¹² kehittymistä sisäministeriön toimesta. Väkivaltaisella ekstremismillä tarkoitetaan sitä, että väkivaltaa käytetään, sillä uhataan, siihen kannustetaan tai se oikeutetaan aatemaailmalla perustellen. Väkivaltainen radikalisoituminen on prosessi, jonka myötä yksilöt päätyvät käyttämään väkivaltaa tai uhkaamaan sillä, kannustamaan siihen tai oikeuttamaan sen aatemaailmalla perustellen. Aatemaailmalla tarkoitetaan jaettuja ajatusrakennelmia, joiden lähtökohtina ovat tulkinnat ihmisryhmistä, maailmasta, uskonnosta, ihmisten ja valtioiden välisistä suhteista, ihmisarvosta, pyhästä sekä ei-pyhästä tai vastaavista sekä yksilön toimintaa ohjaavista uskomuksista. Väkivaltainen radikalisoituminen, ekstremismi ja ääriliikkeiden toiminta ovat tulleet sisäministeriön raportin mukaan Suomessa aiempaa näkyvämmäksi. Väkivaltaiseen ekstremismiin liittyvän todennäköisimmän turvallisuusuhkan muodostavat lievemmat väkivaltaisen ekstremismin muodot kuten katuväkivalta. Suojelupoliisin uhka-arvion mukaan myös terrorismin uhkan arvioidaan kohonneen vuoden 2014 tasosta. (Sisäministeriö 2016.)

Vuonna 2015 äärioikeistolaiseen väkivaltaiseen ekstremismiin liittyviä rikosepäilyjä kirjattiin 33 kappaletta (21 rikosilmoituksessa). Rikosnimikkeinä 11 oli pahoinpitelyjä ja 6 Kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Suomen Vastarintaliikkeen (SVL) liittyy yhtä lu-

kuun ottamatta kaikkiin niihin tapauksiin, joissa epäillyn rikoksen nimikkeenä on kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Vuonna 2015 anarkistiseen ja antifasistiseen liikehdintään liittyviä ekstremistisiä rikoksia kirjattiin tarkastelun ajanjaksona yhteensä 16 kappaletta, joista 14 liittyi virkavallan vastustamiseen. (Sisäministeriö 2016 ja 2017a.) Arviota siitä, miten näkyväksi tullut ja aktivoitunut äärioikeistolainen ja maahanmuuttovastainen liikehdintä tulee vaikuttamaan turvallisuustilanteeseen, ei vielä vuonna 2016 sisäministeriön tilannekatsauksessa tuoda selkeästi esiin. **Vuoden 2017 tilannekatsauksessa nostetaan jo vahvemmin viha- ja väkivaltapuhe samoin kuin valeutiset erityisesti sosiaalisessa mediassa uhkana. Nämä lisäävät väestöryhmien välistä vastakkainasettelua, yhteiskunnan polarisaatiota ja ihmisten turvattomuuden tunnetta. Viha- ja väkivaltapuheella luodaan oikeutusta aatteelliselle väkivallalle, mikä luo kasvupohjaa väkivaltaiselle radikalisoitumiselle, ekstremismille ja ääriliikkeiden toiminnalle.** Sosiaalisessa mediassa leviävä viha- ja väkivaltapuhe voivat kannustaa erityisesti henkisesti tasa-painottomia henkilöitä väkivallan käyttöön. Turvapaikanhakijoita vastustaviin erilaisiin protesti- ja katupartioilikkeitä, kuten Soldiers of Odin, ”Rajat kiinni!” ja ”Suomi ensin!”, liitettyä vaarana tunnistettiin, että osa näiden liikkeiden toimintaan osallistuvista radikaloituu ja ryhtyy käyttämään väkivaltaa tai liittyy olemassa oleviin väkivaltaisiin äärioikeistolaisiin ryhmiin. (Sisäministeriö 2017a.)

Vuonna 2015 Keskusrikospoliisi ja paikallispoliisi käynnistivät kymmenkunta väkivaltaiseen jihadismiin liittyvää, terrorismi-

¹² Sisäministeriön johdolla laadittu tilannekatsaus perustuu Suojelupoliisin, Keskusrikospoliisin ja paikallispoliisin tietoihin. Ks. tarkemmin väkivaltaiseen ekstremismin määritelmästä Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2016 s. 10–12.

rikoksina ja niitä sivuavia rikoksia koskevaa esitutkintaa. Terrorismiin liittyvien rikospäilyjen lisääntyminen nähdään seurauksena pääosin Syyriaan suuntautuvasta vierastaistelijailmiöstä. Syksyllä 2015 käynnistyi ensimmäinen rikostutkinta, jossa epäillyt ovat syksyllä 2015 maahan saapuneita turvapaikanhakijoita ja epäilty rikos on tapahtunut ulkomailla. Haasteena sisäministeriön raportissa nostetaan esiin, että rikoksia, joissa taustalla on uskonnollinen motiivi, ei välttämättä tunnisteta. Esimerkkinä tällaisesta rikoksesta voi olla pahoinpitely tai kunnianloukkaus, jonka motiivina ovat uhrin eri uskonto tai erilaiset käsitykset uskonnon tulkinnasta. (Sisäministeriö 2016 ja 2017a.)

Yhteys väkivaltaisen toiminnan ja retorikan sekä uskonnollisen radikalisoitumisen välillä on myös tunnistettu. Keskeisiä keinoja radikalisoitumisen ennalta ehkäisemisessä turvapaikanhakijoiden keskuudessa on tunnistettu turvapaikanhakijoiden inhimillinen kohtelu, turvallisuuden takaaminen ja onnistunut kotouttaminen myönteisen oleskelulupapäätöksen saaneiden kohdalla. Toimettomuus, stressaavat olosuhteet vastaanottokeskuksessa, muukalaisvastaisuuden ja rasismien kohtaaminen sekä epäonnistuminen perheen yhdistämisessä tai työllistymisessä voivat lisätä pettymystä suomalaista yhteiskuntaa kohtaan ja lisätä näköalattomuutta. (Sisäministeriö 2017a.)

POLARISOITUMINEN JA ETNISET KONFLIKTIT eivät aina tapahdu vähemmistön ja enemmistön välillä, vaan myös vähemmistöillä on toisiinsa kohdistuvia ennakkoluuloja, stereotypioita ja suoranaista rasismia. Rajuimmillaan etnisten yhteisöjen väliset jännitteet ovat Suomessa purkautuneet joukkotappeluina. Vähemmistöryhmien keskinäiset konfliktit saattavat myös muodostaa uhan laajemman

yhteiskunnan turvallisuudelle, mikä tuodaan esiin myös Suojelupoliisin terrorismin uhka-arvioissa. Konfliktien ylijärjestyksen leviämistä maahanmuuttajayhteisön alkuperämaasta muualle diasporisen yhteisön keskuuteen on tutkittu toistaiseksi vain vähän. Kuitenkin tunne kuulumisesta omaan etniseen tai uskonnolliseen yhteisöön tukee myönteistä suhtautumista muihin, jos siihen ei liity ylemmydentuntoista ja muut poissulkevaa identiteettiä. Oman erityislaadun säilyttäminen on keskeinen ryhmien toimintaa säätelevä tekijä. Toisaalta yhteiset arvot ja asenteet voivat lisätä ihmisten keskinäistä ymmärrystä ja lähentää heitä toisiinsa yli ryhmärajojen. (Pauha ja Jasinskaja-Lahti 2017.)

Yhteiskuntajärjestystä ja turvallisuutta uhkaavat ilmiöt eivät ole vain poliisin perinteisin keinoin ratkaistavissa, todetaan poliisin toimintaympäristöä arvioivassa katsauksessa. Yhtenä turvallisuustekijänä tunnistetaan maahanmuuttajien keskuudessa tunne yhteisön ulkopuolelle sulkemisesta sekä itsekunnioituksen ja ihmisarvon menettämisestä. Radikaalin ekstremismin kasvualusta löytyy väkivallan kokemisesta, alistamisesta ja yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisestä yhdistettynä tehokkaaseen viholliskuvan ja yhden totuuden viestintään. Yksittäinen radikaalille ekstremismille altis nuori saattaa olla tekemisissä lukuisten yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa. Keskeistä on, että eri tahot, esimerkiksi oppilaitokset, sosiaaliviranomaiset, kaverit, terveysviranomaiset, lastenhuolto, poliisi, maahanmuuttoviranomaiset, vapaaehtoisorganisaatiot tai kunnat, jotka ovat kukin omasta näkökulmastaan olla tekemisissä nuoren kanssa, tekevät yhteistyötä. Tällöin mahdollisuudet puuttua tilanteeseen oikeaan aikaan ja oikealla tavalla paranevat. (Muttala ja Potila 2016.)

4. Vuorovaikutus eri väestöryhmien välillä

Vuorovaikutus erilaisten ihmisten kanssa voi edesauttaa ymmärrystä muita kohtaan sekä vähentää ennakkoluuloja ja kielteisiä asenteita. Vuorovaikutuksen puute voi vastaavasti johtaa yhteisöjen eriytymiseen. Vuorovaikutus syntyy myös myönteisten kontaktien kautta, jolloin ihmisille muodostuu kokemus hyväksytyksi ja ”tervetulleeksi” tulemisen tunteesta. Tässä luvus-

sa tarkastellaan vuorovaikutusta ja sen puutetta eri väestöryhmien välillä aikaisempien tutkimusten ja selvitysten valossa. Luvussa tuodaan esiin mm. tunnuslukuja liittyen yksinäisyyteen ja asuinalueiden eriytymiseen, minkä lisäksi käsitellään vuorovaikutuksen ulottuvuuksia erikseen turvapaikanhakijoiden näkökulmasta.

YHTEENVETO:

- Noin joka kymmenes kantaväestöstä tuntee itsensä yksinäiseksi, maahanmuuttajataustaisilla yksinäisyyden tunne vaihtelee paljon kiel- ja ikäryhmittäin. Turvapaikanhakijoista suuri osa kokenut yksinäisyyttä, vaikkakin suurella osalla suomalaisia ystäviä tai tuttuja.
- Työllisyysaste on maahanmuuttajilla kantaväestöä huomattavasti alhaisempi, ja naisten osuus on työvoiman ulkopuolella vielä suurempi.
- Maahanmuuttajien asumisen eriytymisen aste ei ollut muuttunut useimmissa kaupungeissa. Maahanmuuttajien asuminen ja huono-osaisuus keskittyneet jossain määrin samoille alueille suurimmissa kaupungeissa.

ITSENSÄ YKSINÄISEKSI TUNTEVIEN OSUUS koko väestöstä vuonna 2015 oli noin 9 prosenttia ja vuonna 2016 noin 10 prosenttia. Ihmiset isoissa kaupungeissa, kuten Turussa, Tampereella, Helsingissä ja Oulussa, ovat keskimäärin yksinäisempiä. (Murto ym. 2015.) Maahanmuuttajien kokemaa yksinäisyyttä tutkittaessa yksinäiseksi tuntevien osuus on vaihdellut eri tutkimuksissa, mutta kantaväestöön nähden luvut ovat pääsääntöisesti olleet kutakuinkin samansuuntaiset. Vuoden 2012 Maamu-tutkimuksessa venäläis- ja somalia-laistaustaisista naisista ja miehistä 5–7 % koki itsensä yksinäiseksi melko usein tai jatkuvasti.

ti. Kurditaustaisilla henkilöillä yksinäisyyden kokeminen oli huomattavasti yleisempää kuin muissa ryhmissä; heistä peräti 22 % ilmoitti tuntevansa itsensä yksinäiseksi melko usein tai jatkuvasti. Venäläistaustaisten ryhmässä vanhimman 45–64-vuotiaiden ikäryhmässä yksinäisyys (9 %) oli selvästi yleisempää kuin nuorimmassa, 18–29-vuotiaiden ryhmässä (2 %). Somalia-laistaustaisilla ikäryhmien välinen ero oli täsmälleen päinvastainen. Kurditaustaisilla yksinäisyys oli puolestaan yleisempää 30–44-vuotiaiden keskuudessa (28 %) kuin nuoremmassa (14 %) ja vanhemmassa ikäryhmässä (22 %). (Castaneda ym. 2012.)

Turvapaikanhakijoiden elämäntilanne ei vertaudu edellä esitettyihin ryhmiin, ja luultavasti ulkopuolisen ja epävarman statuksen takia, kaksi kolmesta (69 %) kahdeksalle vastaanottokeskukselle suunnatun kyselyn vastaajista tunsivat olonsa yksinäiseksi keskuksessa. (Koistinen, 2016.)

TYÖTTÖMYYS JA TYÖVOIMAN ULKOPUOLELLA olevien osuus maahanmuuttajien keskuudessa on suurempi kuin kantaväestöllä, vaikka erot maahanmuuttajien välillä ovat suuria. Ero on suuri työn takia maahan tulleilla verrattuna esimerkiksi humanitäärisistä syistä tulleisiin. (ks. lisää esim. TEM 2014.) Toisin kuin syntyperäisillä suomalaisilla, maahanmuuttajien tietyillä ryhmillä naisten työllisyysaste on usein alhaisempi. Työelämä ulkopuolella olevien kantasuomalaisten miesten suureen määrään ja syrjäytymiseen on viime aikoina kiinnitetty enenemässä määrin huomiota, ja korostettu mm. koulutuksen ja ennaltaehkäisevän työn merkitystä työmarkkinoille pääsyyn (esim. Pyykkönen ym. 2017).

Myös työssä käyvät ja työelämän ulkopuolella olevat maahanmuuttajaryhmät erosivat Maamu-tutkimuksessa selvästi toisistaan koulutustason, kielitaidon ja muiden valmiudet osalta. Maamu-tutkimuksen kurdi- ja somalialaistautaisissa naisissa oli enemmän opiskelijoita ja lapsiaan kotona hoitavia kuin venäläis- ja kantaväestön naisissa. (Castaneda ym. 2012.) Alhainen työllistymisaste heijastuu myös mm. maahanmuuttajien tuloihin, jotka ovat keskimäärin alemmat kuin kantasuomalaisilla (ks. Helsingistä Saukkonen 2016). Maahanmuuttajien tulojen määrän on nähty olevan yhteydessä myös suomalaisten ystävien määrään ja yksinäisyyden kokemukseen: alempaan tuloluokkaan kuuluvista 85 prosentilla on suomalaisia ystäviä, yksinäiseksi tuntevien osuus oli 12 % (Castaneda ym. 2015).

Kuntien maahanmuuttajien kotoutumis- palveluita selvittäneessä TEMin tekemässä kyselyssä nousee esiin, että kuntien työllisyyspalvelut sekä yrittäjyys- ja yrityspalveluissa koetaan haasteita, joista yksi on maahanmuuttajien vähäinen tietämys tarjottavista palveluista sekä maahanmuuttajien puutteelliset tiedot laeista ja asetuksista sekä viranomaiskysymyksistä ja byrokratiasta. Vastaajat kokivat, että alkuvaiheen yritysneuvontaresursseja on liian vähän maahanmuuttajataustaisille yrityksen perustajille tai perustamisesta kiinnostuneille. Maahanmuuttajat tarvitsisivat huomattavasti enemmän henkilökohtaista tukea yrityksen perustamiseen, jota on nykytilanteessa lähes mahdotonta saada. Työelämään sijoittumista vaikeuttavat myös työnantajien ennakkoluulot, mikä näkyy mm. haasteena löytää asiakkaille työkokeilu- tai vastaavia paikkoja. Työnantajien vaatimukset ovat korkealla niin kielitaidon kuin ammatillisen osaamisenkin osalta. Toisena kehittämisen ulottuvuutena löytyy myös UTH-tutkimuksessa noussut tarve maahanmuuttajien mielenterveyspalveluille. Lisäksi kuntavastajat kokivat kehittämisen tarvetta kulttuuripalveluiden ja toisen asteen koulutuksen osalta, vaikka toimijoiden saralla onkin tehty paljon kehittämistyötä. (TEM 2016.)

ASUINALUEIDEN ERIITYMINEN: Vuorovaikutukseen liittyy vahvasti myös se, kuinka erillään eri ihmisryhmät ovat asuinalueillaan, ja onko ihmisten välillä luontevaa kanssakäymistä. Nuorisobarometrin tulosten näkökulmasta maahanmuuttajien määrän kasvu näkyy nuorten kokemusmaailmassa arjen monikulttuurisuudessa ja kulttuurien kohtaamisen määrissä. Yli puolet kaikista nuorisobarometrin vastaajista (58 %) sanoo olevansa arkielämässään ainakin jonkin verran tekemisissä eri kulttuuritaustoja

edustavien ihmisten kanssa. Alueelliset erot ovat erittäin suuria. Kulttuurien kohtaamiset keskittyvät etenkin suuriin kaupunkeihin ja Etelä-Suomeen, varsinkin Suur-Helsingin alueelle. Naapuruston monikulttuurisuudessa erot ovat vielä jyrkempiä kuin eri kulttuurien edustajien välisessä kanssakäymisessä. Tämä kertoo siitä, että kohtaamisia tapahtuu myös muualla kuin kotikulmilla ja että alueelliset erot maahanmuuttajien määrässä ovat suuria. Nuorisobarometrin haastatteluaineistossa naapuruston kulttuurinen erilaisuus selittää vahvasti maahanmuuttoasenteita. **Mitä enemmän erilaisuutta asuinalueella on, sitä myönteisemmin vastaaja suhtautuu kulttuuriseen erilaisuuteen, maahanmuuttajiin ja ulkomaalaisten määrän kasvuun.** (toim. Myllyniemi 2017.)

Maahanmuuttajien asumisen eriytymisen aste ei ollut muuttunut useimmissa kaupungeissa kovin paljon vuodesta 2004 vuoteen 2014, eikä valtakunnallista trendiä ole havaittavissa. Turussa, Oulussa ja Vaasassa alueellinen eriytyminen vaikuttaa hieman jyrkentyneen.¹³ Maahanmuuttajien määrä on kuitenkin kasvanut huomattavasti, ja heitä asuu selvästi enemmän johtuen maahanmuuttajaväestön yleisestä kasvutrendistä. Kolmen suurimman kaupungin tarkemmassa tarkastelussa eniten eriytyneitä olivat albanian-, somalin- ja vietnaminkieliset, ja lievemmin englannin-, venäjän-, thain- ja vironkieliset. (Mutilainen ja Potila 2016.)

Maahanmuuttajien asuminen ja huono-osaisuus vaikuttavat tutkimusten mukaan keskittyvän samoille alueille suurimmissa kaupungeissa. Vaarana on etnisten

ryhmien eriytyminen ja asuinalueiden sosiaalinen erilaistuminen, jotka voivat synnyttää kielteistä etnistä segregatiota. Suurimmat pienituloisten osuuksien ja vieraskielisten osuuksien riippuvuudet olivat Vantaalla, Oulussa, Helsingissä ja Espoossa. Vieraskielisten ja työttömien osuuksien välinen korrelaatio-kerroin oli varsin korkea kaikissa kaupungeissa, selvimmin Vantaalla, Helsingissä, Turussa ja Vaasassa. Ulkomaalaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaiset kokevat kuitenkin asuinalueensa viihtyisäksi ja turvalliseksi ja kokevat saavansa tarvittaessa tukea naapureiltaan (Castaneda ym. 2015). Huono-osaisuuden ja sosiaalisten ongelmien keskittyminen samoille alueille toisaalta voivat vaikeuttaa kotoutumista, milloin se on yhteydessä vuorovaikutukseen ja ajanviettoon mm. suomalaistaustaisten naapureiden kanssa. (Mutilainen ja Potila 2016.)

Vuonna 2017 julkaistussa alueellisen eriytymisen kehitystä Helsingin, Turun ja Tampereen seutukunnissa käsittelevässä tutkimuksessa nostetaan esiin, että pieni- ja suurituloisten eriytyminen on vahvistunut Turun ja Tampereen seuduilla, ja tässä on osin kyse pienituloisten keskittymisestä seudun keskuskuntaan. Pienituloisista etenkin ulkomaalaissyntyiset ovat keskittyneet pienituloisimmille alueille, vahvinta se on Turun seudulla. Myös suomalaissyntyisten pieni- ja suurituloisten välinen eriytyminen on vahvistunut. Tutkimuksessa korostetaan, että alueelliseen eriytymiseen vaikutetaan paikallisesti kaupunkisuunnittelun ohella muun muassa asunto- ja koulutuspolitiikassa. Seudullisessa

¹³ Vieraskielisten ja kotimaisten kielen puhujien välille laskettu erilaisuusindeksi 11 kaupungissa 2014 (ja 2004): Tilastokeskuksen mukaan kielen perusteella eriytyneitä alueita on Turku 43 % (41 %), Jyväskylä 36 % (38 %), Lappeenranta 38 % (35 %), Helsinki 28 % (28 %), Oulu 30 (33 %). Tilastokeskus, Hirvonen & Puustinen 2016.

yhteistyössä tulisi vaikuttaa asuntorakentamisessa erityyppisten asuntojen sijoittumiseen. Koulutuspolitiikassa voidaan esimerkiksi ottaa huomioon resurssien jaossa koulun oppilaaksiottoalueen väestörakenne. Köyhyyteen, tuloeroihin, koulutusmahdollisuuksiin ja turvattuihin asuinoloihin vaikuttamisella valtakunnallisella tasolla on seurauksia myös alueelliselle eriytymiselle. (Kauppinen ja Vaalavuo 2017)

Tutkimusten mukaan myönteinen kontakti parantaa yleisesti ryhmien suhtautumista toisiaan kohtaan, mutta vaikutus enemmistön asenteisiin näyttäisi olevan erityisen suuri. Ryhmien välinen kanssakäyminen vaikuttaa olennaisesti siihen, millaisiksi ryhmien väliset suhteet muotoutuvat: **mitä enemmän kahdella ryhmällä on myönteistä kanssakäymistä, sitä paremmin yhden ryhmän jäsenet suhtautuvat toiseen ryhmään.** Ryhmien välisen vuorovaikutuksen määrä puolestaan riippuu ympäristön – naapuruston tai koulun – etnisestä monimuotoisuudesta. Mitä enemmän ympäristössä on erilaisia etnisyyksiä, sitä enemmän se tarjoaa tilaisuuksia eri etnisten ryhmien välisille kohtaamisille. (Pauha ja Jäsinskaja-Lahti 2017.)

VUOROVAIKUTUS TURVAPAIKANHAKIJOIDEN NÄKÖKULMASTA: Vastaanottokeskuksilla on merkittävä rooli siinä, kuinka se toimii yhteistyössä paikallisen ympäristön kanssa ja edesauttaa vuorovaikutuksen syntyä. Tärkeinä peruseriaatteina toiminnassa on tunnistettu muun muassa turvapaikanhakijoiden tiedottaminen ja ohjeistus, sekä tasavertaisuus, vuorovaikutus ja asiakkaan inhimillinen kohtaami-

nen. (Koistinen 2017, Oikeusministeriö 2017a, Oikeusministeriö 2017b). Yhteistyö paikallishallinnon, koulujen ja oppilaitosten sekä asukkaiden ja paikallispoliisin kanssa ovat tärkeässä roolissa. Kunnan asukkaita (ml. kyläyhdistykset) koskien keskeisenä hyvänä käytäntönä nousee esiin yhteistyö ja yhteinen tekeminen sekä tapahtumat ja retket. Erilaiset avoimet tapahtumat, keskustelutapahtumat, taideprojektit, talkoot ja teemapäivät ja toiminnasta tiedottaminen mm. paikallislehdille nousevat esiin keinoina vähentää ennakkoluuloja. Paikallisia ihmisiä on saatu osallistettua vastaanottokeskuksen toimintaan vapaaehtoistoiminnan avulla. Vuonna 2016 tehdyn kyselyn mukaan vastaanottokeskusten yhteistyö eri toimijoiden kanssa ei kuitenkaan toteudu tasapuolisesti. Turvapaikanhakijoiden elinpiiriä kartoittavien kysymysten mukaan vastaajista 64 % käy kaupassa, puolet kirjastossa ja lähes puolet jalkapallokentällä ja kuntosalilla. Kuitenkin useampi kuin joka kolmas käy kahviloissa ja kaupungin keskustassa iltaisin. Suuri osa (72 %) kyselyyn vastanneista turvapaikanhakijoista kertoivat saaneensa ystäviä tai tuttuja suomalaisista. 30–38 % kyselystä riippuen on kokenut, ettei hänellä ole riittävästi vapaa-ajanviettomahdollisuuksia. Suuri osa on osallistunut turvapaikanhakijoille järjestettäviin toimintoihin. Vajaa puolet (44 %) on kokenut, että häntä autetaan työ- tai harjoittelupaikan etsimisessä. Vaikka kaikki eivät tarvitse apua näissä asioissa, toiminnan tehostaminen nähdään tärkeänä, jotta turvapaikanhakijoiden kytkeytyisivät paremmin suomalaiseen yhteiskuntaan. (Koistinen, 2017.)

5. Osallisuus ja vaikuttaminen

Yksinkertaisimmillaan osallisuus tarkoittaa kokemusta oman elämän hallinnasta ja mahdollisuuksista vaikuttaa oman elämän suuntaan. Yleisesti jokaisella ihmisellä on myös tarve olla aktiivinen toimija lähiyhteisössään ja kokea itsensä merkitykselliseksi osaksi ympäröivää yhteisöä.

Tämän edellytyksenä on mm. luottamus päätöksentekoon ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Luvussa tarkastellaan eri lähteiden valossa maahanmuuttajien ja kantaväestön osallisuuden ja vaikuttamisen muotoja ja niiden edellytysten toteutumista.

YHTEENVETO:

- Suomalaisen luottamus yhteiskuntaan on heikentynyt. Yhteys heikentyneeseen luottamukseen ja valmiuteen suoraan laittomaan toimintaan osallistumisella on tunnistettu.
- Luottamus perinteiseen mediaan koetaan heikentyneeksi, vaikka perinteiseen journalismiin luotetaan yhä eniten.
- Luottamus poliisiin on vahvaa kantaväestöllä.
- Vähemmistöryhmillä poliisille ilmoittamiskynnys on korkea.
- Maahanmuuttajien päätöksen tekoon osallistumista tulisi vahvistaa. Myös vaaliaktiivisuus on heikko.
- Turvapaikanhakijoiden tietoudessa omista oikeuksista tunnistettu puutteita.

LUOTTAMUS SUOMALASEEN YHTEISKUNTAAN JA PÄÄTÖKSENTEKÖÖN: Poliittista luottamusta pidetään usein hyvinvoivan demokration edellytyksenä; luottamuksen puute voi heikentää demokraattisten järjestelmien vakautta tai jopa lisätä lainvastaista käyttäytymistä. Luottamusta eri poliittisiin instituutioihin ja toimijoihin on tutkittu Suomessa vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaalitutkimuksilla. Tutkimuksen mukaan luottamus sekä hallitukseen että eduskuntaan oli keskimäärin samalla tasolla vuonna 2015 (keskiarvo 6,1 asteikolla 0–10). Molemmat indikaattorit olivat hieman laskeneet vuoden 2011 tasosta. Sen sijaan keskimääräinen luottamus poliittisiin puolueisiin ja poliitikkoihin olivat säilyneet lähes täysin samalla tasolla vertailuvuosien välillä. Molempi-

na vaalivuosina luottamus poliitikkoihin (5,2) ja luottamus puolueisiin (5,7) oli hieman alhaisempaa kuin hallitukseen ja eduskuntaan. **Poliittiseen luottamukseen on havaittu vaikuttavan sen, kuinka ymmärrettävänä yksilö kokee politiikan sekä sen, kuinka kiinnostuneita ihmiset ovat politiikasta. Kansalaisten arvioihin siitä, kuinka luotettavia yhteiskunnan eri instituutiot ovat, vaikuttaa myös se, kuinka pätevinä he pitävät kansanedustajia ja minkälaiseksi he arvioivat talouden tilan. Poliittiseen luottamukseen vaikuttaa myös sosiaalinen luottamus ja aktiivisuus yhdistystoiminnassa: Mikäli vastaaja luottaa toisiin ihmisiin, hän luottaa todennäköisemmin myös poliittisiin toimijoihin ja instituutioihin. Ne, jotka eivät osallistu yhdistystoimintaan, luottavat keski-**

määräistä vähemmän poliittisiin instituutioihin ja toimijoihin. (Grönlund ja Wass 2015.)

Ajatuspaja e2 vuonna 2016 tekemän tutkimuksen mukaan suomalaisten selkeä enemmistö (74%) kokee, että hyvän elämän edellytykset ovat heikentyneet ja eriarvoisuus uhkaa suomalaista yhteiskuntaa (82%). Kansalaisista vajaa puolet (42%) on tyytymättömiä demokratian toimivuuteen. Erityisen tyytymättömiä ovat pienituloiset ja työntekijät sekä itsensä vasemmalle sijoittavat. Tyytymättömyys on hyvin yleistä vasemmistoliiton, eduskunnan ulkopuolisten puolueiden kannattajien ja äänestämättömien joukossa. Yhteiskunnallinen voimattomuus ja heikko tulevaisuudenusko yhdistetään usein maahanmuuttovastaisuuteen, asenteiden kovenemiseen, pelkoihin ja turvattomuuteen. Niukka enemmistö (58%) on kuitenkin sitä mieltä että ”viimeaikaisista ongelmista huolimatta demokratia toimii Suomessa hyvin ja ongelmia pystytään ratkaisemaan”. **Iso osa suomalaisista näkee yhteiskuntakehityksen kielteisenä ja kokee voimattomuutta, mitä voi pitää huolestuttavana.** (Pitkänen ja Westinen 2016.)

Tutkimuksessa löydettiin yhteiskuntaan tyytymättömien ja eri uhkakuvia tunnistaneiden yhteyksiä valmiuteen laittomaan suoraan toimintaan. Suomalaiset on tutkimuksen mukaan jaettavissa neljään pääryhmään, joiden ulkopuolelle jää noin 40 prosenttia suomalaisista. Noin joka kymmenes kuuluu ns. huoltomiiniin, jotka ovat tyytyväisiä – taloudelliset huolet eivät paina, eivätkä näe uhkakuvia. Toinen pienempi (5 %) ryhmä on epäluuloiset, jotka ovat tyytyväisiä yhteiskunnan tilaan, mutta näkevät maahanmuuttoon ja turvallisuuteen liittyviä uhkakuvia. Kolmas ryhmä on pettyneet, johon kuuluu noin viidennes suomalaisista. Vaikka he ovat hyvin tyytymättömiä, he eivät koe maahanmuuttoon ja turvallisuuteen

liittyviä uhkakuvia. Ryhmän edustajiin kuuluu tyypillisesti naiset ja erittäin vasemmistolaiset. Viides ryhmä on ns. mitta täynnä olevat, johon kuuluu noin viidennes (22%) suomalaisista. He ovat hyvin tyytymättömiä ja näkevät paljon maahanmuuttoon ja turvallisuuteen liittyviä uhkia. Äänestämättömät, perussuomalaisten kannattajat ja työntekijät ovat ryhmässä vahvasti edustettuina. Valmius laittomaan suoraan toimintaan on yhteydessä edellä kuvattuihin ryhmiin. Sekä pettyneet että ne, joiden mitta on täynnä, ovat keskimääräistä valmiimpia suoraan toimintaan. Näihin ryhmiin kuuluvista joka neljäs voisi itselle tärkeän asian vuoksi osallistua lakeja rikkovaan suoraan toimintaan. (Pitkänen ja Westinen 2016.)

Sisäministeriön teettämän poliisibarometrin (2016) mukaan 96 prosenttia suomalaisista luottaa poliisiin erittäin tai melko paljon. Luottamus poliisiin on pystynyt samalla tasolla kuin aiempina vuosina.

LUOTTAMUS MEDIAAN: Luottamusta mediaan on selvitetty niin ikään eri tahojen toimesta. IRO Reseachin vuonna 2017 tehdyn tutkimuksen mukaan 79 % suomalaisista luottaa sanomalehtiin, toisella sijalla on Yleisradio (73 %). Luottamus sanomalehtiin oli noussut vuodesta 2014 74 prosentista 79 prosenttiin. Ylen televisiokanavien luotettavuus oli ensimmäisessä tutkimuksessa 74 prosenttia ja nyt 73 prosenttia.¹⁴ Sen sijaan TAT:n tilaaman Kansan arvot-tutkimuksen mukaan vuonna 2013 vain noin 30 prosenttia suomalaisista kertoo luottavansa mediaan erittäin tai melko paljon. E2 ajatuspajan vuoden 2016 kyselyssä 38 prosenttia kaikista vastaajista ja jopa 71 prosenttia perussuomalaisten äänestäjistä oli kyselytutkimuksen mukaan menettänyt luottamuksensa perinteiseen mediaan. Hyvätuloiset ja korkeasti koulutetut luottivat tiedotusvälineisiin enemmän kuin pienituloiset ja ammatti- tai peruskoulun käyneet.

Kaikkein eniten mediaan luottivat yliopistokoulutuksen saanut vihreä. Perussuomalaisten kohdalla koulutus ei vaikuta asenteisiin samalla tavoin kuin muissa puolueissa, sillä heidän kohdallaan epäluottamus on vahvinta korkeasti koulutetuilla. Luottamus mediaan on yhteydessä vastaajien maahanmuutto- sekä ilmastomuutoskäsityksiin. Kyselyaineiston pohjalta tehty tilastollinen analyysi osoittaa, että mediaan luottamuksensa menettäneet suhtautuvat keskimääräistä kielteisemmin maahanmuuttoon ja pitävät ilmastomuutospuheita vahvasti liioiteltuina. (Pitkänen ja Westinen 2016.)

KOKEMUS VAIKUTTAMISMAHDOLLISUUKSISTA: Nuorison usko omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa on suhteellisen vahva Nuorisobarometrin mukaan. Tyttöjen ja poikien uskossa vaikutusmahdollisuuksiinsa ei ole eroja, ei myöskään eri-ikäisillä nuorilla. Ulkomaa-laistaustaisten nuorten luottamus mahdollisuuksiinsa vaikuttaa omaan elämäänsä ei juuri poikkea valtaväestöstä. Ulkomailla syntyneiden poikien pidempi maassaolo näyttäisi liittyvän suurempaan luottamukseen omiin vaikutusmahdollisuuksiin, mutta tytöillä vastaava yhteyttä ei ole nähtävissä. Toisen sukupolven maahanmuuttajanuorten usko vaikuttaa muita heikommalta, mutta ryhmät ovat niin pieniä, ettei ero ole merkitsevä. Tulos oli sama myös vuoden 2014 Nuorisobarometrissa, mikä antaa tukea sille, että taustalla kuitenkin olisi todellinen ilmiö. (toim. Myllyniemi 2017.)

Lieksassa tehdyssä maahanmuuttajille suunnatussa haastattelututkimuksessa (N = 60) vastaajista 61 prosenttia katsoi voivansa vaikuttaa kotikaupunkinsa asioihin, ja yli kolmasosa oli kiinnostunut osallistumaan kau-

pungin poliittiseen päätöksentekoon. Noin 60 prosenttia vastaajista myös kertoi ymmärtävänsä hyvin, miten suomalainen yhteiskunta toimii. Vaikka suuri osa ilmoitti tuntevansa omat oikeutensa ja velvollisuutensa, yli 80 prosenttia vastaajista toivoi saavansa enemmän tietoa erilaisista vaikutusmahdollisuuksista. Suuri osa oli kiinnostunut järjestöjen ja yhdistyksen toiminnasta. Vain noin puolet vastaajista koki viranomaisten rohkaisevan heitä mielipiteidensä esiintuomiseen ja arveli, että heidän näkemyksensä otetaan huomioon viranomaisten taholta. Somalinkieliset ilmoittivat muita vastaajia useammin viranomaisten rohkaisevan heitä kertomaan mielipiteensä ja huomioivan heidän näkemyksiään, kun heidän asioitaan käsitellään. Naiset ilmoittivat miehiä useammin saavansa näkemyksensä esille viranomaisten kanssa. (Sotkasiira 2015.)

MAAHANMUUTTAJIEN PÄÄTÖKSENTEKOON OSALLISTUMINEN JA KEINOT: Vuonna 2011 julkaistun oikeusministeriön selvityksen mukaan kuntien yleisesti käytössä olevia toimenpiteitä maahanmuuttajien yhteiskunnallisen osallistumisen tukemiseksi ovat ainakin maahanmuutto- ja monikulttuurisuusasian neuvottelukunnat; monikulttuurisuuteen ja kotouttamiseen liittyvä strategiatyö; kuntien yhteistyö järjestöjen kanssa; erilaisten tilaisuuksien järjestämien sekä projektimuotoinen työskentely. Vaikutuskanavilla oli yhteys kunnan koon ja kunnassa asuvien maahan muuttaneiden välillä. Esimerkiksi neuvottelukunnat mainittiin vain suurimmissa kaupungeissa. Yhteistyö maahanmuuttajayhdistysten kanssa oli kyselyn perusteella kunnissa yleisesti käytetty toiminnan muoto maahanmuuttajien yhteiskunnallisen osallistumisen tukemiseksi.

14 <https://www.sanomalehdet.fi/ajankohtaista/lehdist%C3%B6tiedotteet/28-3-2017-sanomalehdill%C3%A4-selke%C3%A4-ykk%C3%B6sasema-luotettavuudessa> (28.3.2017)

Yhteenvetona todetaan, että maahanmuuttajien yhteiskunnallispoliittista osallistumista tukevat toimet eivät olleet vielä löytäneet vakiintunutta sijaa julkishallinnossa, mutta tematiikan merkitys oli kuitenkin jo tiedostettu. (Ahokas ym. 2011.)

Työ- ja elinkeinoministeriön tekemän kyselyn mukaan vuonna 2012 vain harvassa kunnassa oli säännöllisiä käytäntöjä maahanmuuttajien osallistumiseen kunnallisen päätöksentekoon. (TEM 12/203.) Vuoden 2015 selvityksen mukaan kuntien vastaajista suuri osa kaipasi enemmän säännönmukaista keskustelua ja vuoropuhelua maahanmuuttajien kanssa. Vastaajista peräti 74 % näki tarvetta maahanmuuttajajaneille ja 57 % korosti tarvetta säännönmukaiselle keskustelulle kunnan myöntämien avustusten haun yhteydessä. 44 % kaipasi kuulemis- ja keskustelutilaisuuksia ja 38 % korosti tarvetta neuvottelukunnan kaltaiselle vuoropuhelufoorumille. Kuntien lautakunnissa oli yksittäisiä Suomen ulkopuolella syntyneitä jäseniä, mutta useissa kunnissa tällaisia jäseniä ei ollut yhtään. Noin kolmasosassa kunnista on maahanmuuttajia kunnalliseen toimintaan osallistavia erillisiä yhteistyöryhmiä. 59 % vastaajista koki, että kunta on onnistunut hyvin tai melko hyvin maahanmuuttajaryhmien osallisuuden edistämiseksi. Useammassa vastauksessa henkilöstön osaaminen ja koulutus nähtiin tärkeinä. (TEM 2016.)

Maahanmuuttajien äänestyskäyttäytymistä on tutkittu oikeusministeriön toimesta vuoden 2012 kunnallisvaalien perusteella. Kunnallisvaaleissa äänioikeutettujen ulkomaiden kansalaisten äänestysaktiivisuus on ollut vuosien 1996–2012 kunnallisvaaleissa 20 prosentin tuntumassa. Vuoden 2012 kunnallisvaaleissa syntyperäisten suomalaisten äänestysprosentti oli noin 59. Kansalaisuuden saaneiden äänestysprosentti oli 39 ja ulkomaiden kansalaisten noin 21. Suoma-

laisten ja Suomessa etnisiin vähemmistöihin kuuluvien äänestysintoa selittävät osin samat tekijät, kuten sosioekonominen asema. Demokraattisista maista Suomeen muuttaneet osallistuvat vaaleihin aktiivisemmin kuin ei-demokraattisista maista muuttaneet. Heikompi asema työmarkkinoilla ja pienemmät tulot vähentävät äänestysaktiivisuutta kummassakin joukossa. Somalialaistautaiset olivat kuitenkin aktiivisempia äänestäjiä kuin Virosta tai Venäjältä muuttaneet. (Wass ja Weide 2015.) Kantaväestön osalta on jo vuodesta 1984 kunnallisvaaleissa naisten äänestysaktiivisuus ylittänyt miesten aktiivisuuden.¹⁵ **Myös työttömyydellä ja äänestämättömyydellä on yhteys: työttömyys voi passivoittaa yhteiskunnallisesti ja johtaa löyhempään politiikkaan kiinnittymiseen** (ks. esim. Grönlund ja Wass 2015).

LUOTTAMUS VIRANOMAIISIIN TURVAPAIKANHAKIJOIDEN NÄKÖKULMASTA: Pakolaisapu ry:n tekemään selvitykseen haastatelluilla lähes kaikilla turvapaikanhakijoilla kokemukset Suomen viranomaisista olivat myönteisiä. Vain neljällä 48:sta vastaajasta oli myös ikäviä kokemuksia viranomaisista. Negatiiviset kokemukset olivat liittyneet mm. kokemukseen poliisin kaltoin kohtelusta sekä viranomaisten näkemykseen siitä, ettei henkilö ollut ihmiskaupan uhri. Kuitenkin käytännöt neuvonnan järjestämisessä vastaanottokeskuksissa vaikuttivat kartoituksen mukaan kirjavilta. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevien hakijoiden tilanteeseen haluttiin kiinnittää huomiota, sillä heillä oikeusturvariskit korostuvat. Puolet haastatelluista (23 henkilöä) turvapaikanhakijoista kertoi, että ei ollut saanut yleistä oikeudellista neuvontaa, jossa olisi kerrottu turvapaikkamenettelystä ja hakijan oikeuksista. Myös neuvontaa saaneista kaikki eivät ymmärtäneet miten turvapaikkamenettely Suomessa etenee. (Turvapaikanhakijoiden yleisen oikeudellisen neuvonnan.... 2017.)

OSA II

Katsaus paikallistasolle pilottikuntien aineistonkeruun pohjalta

Tässä osassa käsitellään raportin empiirinen osio, joka koostuu media-analyysistä, kuntalaisille lähetetystä kyselystä sekä avainhenkilöiden ja turvapaikanhakijoiden ja pidempään maassa olleiden maahanmuuttajien haastatteluista.

Empiirisessä osassa esitettyjen kysely- ja haastatteluaineistojen näkökulmat eivät kuvaa täysin samoja ilmiöitä johtuen siitä, että kuntalaisille suunnatussa kyselyssä on haluttu tarkastella hyvien väestösuhteiden eri osa-alueiden näkökulmia koko laajuudessaan. Toistaiseksi vain lyhyen aikaa maassa olleiden turvapaikanhakijoiden osalta suuri osa kysymyksistä nousee merkityksellisiksi vasta kotoutumisprosessin myötä. Turvapaikanhakijoiden kuuleminen osana kartoitusta on nähty tärkeäksi, sillä keskustelu maahanmuutosta ja sen vaikutuksista väestösuhteisiin kiteytyy turvapaikanhakijoiden määrän kasvuun, ja toisaalta siihen, kuinka väestösuhteet näyttäytyvät mahdollisten tulevien kuntalaisten näkökulmasta. Kiteytettynä, jos esimerkiksi henkilö ei tunne olevansa tervetullut, vaikuttaa se todennäköisesti turvallisuuden tunteeseen ja vuorovaikutukseen. Lisäksi esimerkiksi näkemyksiä vuorovaikutuksen edistämiseksi voidaan peilata eri aineistojen valossa. Avainhenkilöiden haastatteluilla valotetaan väestösuhteiden tilaa ja yhteiskuntaan kiinnittymismahdollisuuksia paikkakunnilla erityisesti alkuvaiheen kotoutumisen näkökulmasta.

Empiirisen osan ensimmäisessä luvussa (6) on yhteenveto Trust-hankkeen pilottikuntien turvapaikanhakijoihin liittyvästä uutisoinnista valtakunnallisessa ja paikallismediassa. Luvussa tarkastellaan sitä, millaisessa valossa turvapaikanhakijatilanne mediaosumissa kuvataan; uutisten sävyä ja aihepiirejä, jotka peilaavat myös median kautta välittyvää kuvaa väestösuhteista. Luvussa 7 tuodaan yhteen pilottikuntiin osoitetun asukkaiden kyselyn yhteenvetoja. Luvussa 8 esitetään kuntien avainhenkilöiden sekä turvapaikanhakijoiden ja pidempään Suomessa olleiden maahanmuuttajien haastattelujen tuloksia.

Raportissa käytetään yhteneväisesti sanaa vastaanottokeskus. Vastaanottokeskuksella tarkoitetaan paikkaa, johon kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan ja joka järjestää kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalvelut. Lapsille tarkoitettut ryhmäkodit ja tukiasuntolat ovat myös vastaanottokeskuksia.

6. Media-analyysi pilottipaikkakunnista

Tässä luvussa kuvataan media-analyysin aineisto ja tuloksia. Osana selvitystä toteutettiin media-analyysi pilottipaikkakuntiin. Media-analyysissä hyödynnettiin Boolean-hakua mediatietokantaan, joka sisältää yli 200 000 digitaalista toimituksellista mediaa kat- taen laajalti myös paikallismedioita. Aineis- to koostuu verkkojulkaisuista. Haussa yhdis- tettiin tutkimuskaupungin nimi selvityksen kannalta keskeisiin avainsanoihin, kuten tur- vapaikanhakijat, turvapaikat ja vastaanotto- keskuskeskukset. Pienimmissä tutkimuskaupun- geissa hyödynnettiin lisäksi sanoja liittyen maahanmuuttoon ja pakolaisiin, sillä näis- sä kaupungeissa aineisto jäi muutoin vähäi- seksi. Saaduista tuloksista poistettiin viralli- sia tiedotteita (esim. kaupunkien pöytäkirjat, hallituksen esitykset ja hankintailmoitukset). Lisäksi luonnollisesti poistettiin hakutulok- sia, jotka eivät todellisuudessa kosketa etsit- tyä teemaa. Kaupungeittain media-analyysiin liittyviä osumia oli lopulta tarkasteltavana yh- teensä 10 185 kpl (Tornio: 4 600 kpl; Tampe- re: 1 857 kpl; Oulu: 2 171 kpl; Nurmijärvi: 274 kpl; Lieksa: 263 kpl; Huittinen: 86 kpl ja Forssa: 934 kpl).

Media-analyysissä tarkasteltiin ajanjak- soa 1.8.2015–22.12.2016. Siten arvioinnis- sa päästiin tarkastelemaan ajanjaksoa turva- paikan hakijoiden määrän kasvun alkuajoista kohti nykytilannetta. Tarkasteltaessa media- osumien jakautumista ajallisesti oli selkeäs- ti havaittavissa suurimman mediahuomion osuneen juuri syksyllä 2015 ja tämän jälkeen pääasiassa tasaisesti laskeneen. Kaupungeissa oli kuitenkin syksyn 2015 jälkeen havaittavis- sa joitain yksittäisiä uutisia, jotka ovat saaneet

suuren mediahuomion. Näistä esimerkkeinä voidaan nostaa esiin turvapaikanhakijan te- kemä vastaanottokeskuksen tuhopolttoyritys Tampereella (talvi 2015), Soldiers of Odinin vierailu koulun pihalla Nurmijärvellä (ke- vät 2016) sekä joukkotappelu kantaväestön ja turvapaikanhakijoiden välillä Forssassa (syk- sy 2016). Kuvat 4 ja 5 havainnollistavat näi- tä esimerkkejä Nurmijärven ja Forssan osalta mediaosumista seurantajaksolla. Kuntakoh- taisiin media-analyysihin voi tutustua erilli- sestä liitteestä 3.

Koko aineiston analyysi perustuu laadul- liseen sisältöluokitteluun. Artikkeleita tar- kasteltiin analyysissä karkeasti sen mukaan, millaisessa valossa turvapaikanhakijatilant- ne ylipäättään kuvataan tai miten uutisoinnin luonne tulee todennäköisesti vaikuttamaan kaupunkilaisten kokemukseen turvapaikanha- kijatilanteesta. Julkaisut kategorisoitiin tämän pohjalta yksi kerrallaan seuraavasti:

Positiivinen: Julkaisut, jotka luovat posi- tiivista kuvaa turvapaikanhakijatilanteesta ja edesauttavat väestösuhteiden positiivis- ta kehitystä.

Positiivinen kaiulla: Julkaisut, jotka kerto- vat periaatteessa positiivisia havaintoja tur- vapaikanhakijatilanteesta ja edesauttavat väestösuhteiden kehittämistä, mutta jot- ka kuitenkin omaavat vahvan negatiivisen taustakontekstin.

Neutraali: Julkaisut, jotka kuvaavat tilan- netta hyvin yleismaallisesti ja neutraalisti.

Negatiivinen: Julkaisut, jotka luovat negatii- vista kuvaa turvapaikanhakijatilanteesta ja vaikuttavat väestösuhteiden kehittymiseen negatiivisesti.

Taulukko 2. Esimerkkejä erilaisesta julkaisemisesta turvapaikanhakijatilanteesta kategorisointi otsikoinnin perusteella).

Positiivinen otsikointi	Turvapaikanhakija kehuu Forssaa: ”Minulla on nyt paljon parempi olo kuin Irakissa” ”Huittisten kaupunginjohtaja toivottaa turvapaikanhakijat tervetulleiksi” ”Pizzamies opastaa maahanmuuttajia yrittäjiksi” ”Oulun turvapaikanhakijoille virtaa vaatelahjoituksia” ”Sodan jaloista konserttisaliin ja koripallokentille” ”Turvapaikanhakijoiden tulo oli Torniolle piriste ja kasvuruiske”
Positiivinen kaiulla	Kaikki forssalaiset eivät ole rasisteja” ”Keskustelu vastaanottokeskuksesta pysyi rauhallisena Lieksassa – järjestyshäiriöihinkin oli varauduttu” ”Suvaitsevaisuuden opetukseen on pakko osallistua” ”Pakolaisista ei ole pelkkiä kuluja – Moni suomalainen hyötyy turvapaikanhakijoista” ”Turvapaikanhakijat herättävät auttamishalua, mutta myös epäluuloa” ”Poliisi: turvapaikanhakijat eivät ole merkittävästi lisänneet rikosten määrää Suomessa.”
Neutraali	”Torniossa rekisteröity yli 14 000 turvapaikanhakijaa” ”Kunnat vastaanottaneet kansainvälistä suojelua saavia aikaisempaa enemmän” ”Vastaanottokeskusten tilantarve jatkuu”
Negatiivinen	Laudanpätkien kanssa vastaanottokeskukselle – kymmenet ottivat yhteen Forssassa” ”Turvapaikanhakijoiden väheneminen tuo irtisanomisia myös Satakuntaan” ”Suomi-Somalia-seuran varapuheenjohtaja: ”Kotouttamisessa toistetaan samoja virheitä” ”Turvapaikanhakijoiden psyykkisessä pahoinvoinnissa ja itsemurhayrityksissä kasvua” ”Turvasumuttimien myynti räjähti käsiin – Syynä lisääntynyt turvattomuuden tunne” ”Torniossa kahdeksan laittoman maahantulon järjestämistä viikossa

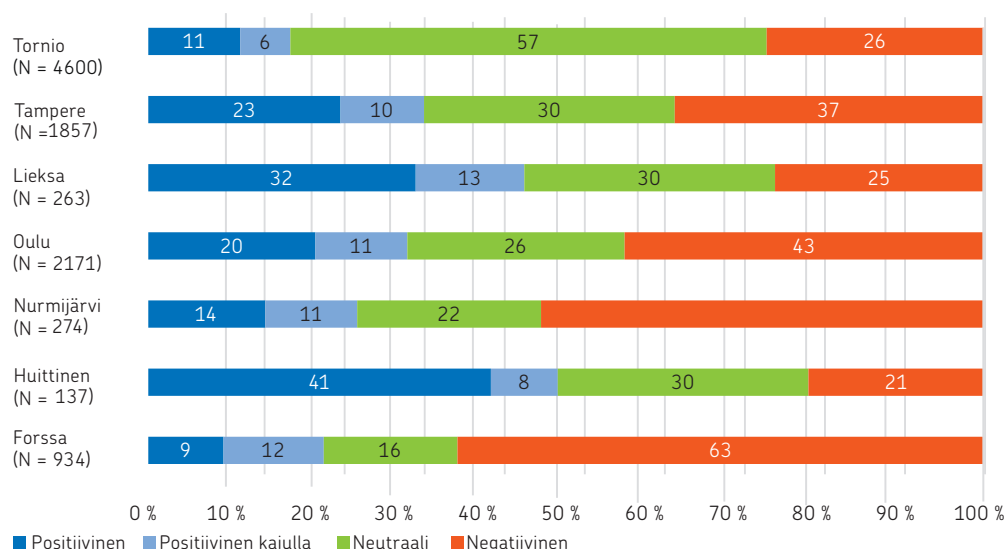
Taulukossa 2 on esitetty vielä esimerkkiotsikoita aineistosta tähän kategorisointiin liittyen.

Julkaisut pyrittiin analysoimaan erityisesti sen kaupungin näkökulmasta, jonka osumasta oli kyse. Siten sama artikkeli voi toisen kaupungin näkökulmasta kuvata väestösuhteen tilaa positiivisesti ja toisen kaupungin näkökulmasta negatiivisesti. Kuvassa 3 on karkea yhteenveto siitä, millaisessa valossa kunkin tutkimuskaupungin turvapaikanhakijatilanne näyttäytyy.

Nurmijärvellä mediaosumien kautta näyttää kulkeneen paljon erilaisia huhupuheita, jotka helposti muodostavat myös mediapiikkejä. Yksi esimerkki on nuorten välinen joukkotappelu, jossa uutisoitiin olevan turvapaikanhakijoita ja kantaväestöä vastakkain. Joukkotappe-

lun syyksi selvisi kuitenkin turvapaikanhakijan ja kantaväestöstä olevan henkilön välinen ero ja sen keskinäinen selvittelyminen. Nurmijärvellä yksittäiset uutiset, kuten katupartioiden aktiivinen toiminta ja perheenäidin kirjoitus koulujen suvaitsevaisuuskasvatusta vastaan, ovat saaneet suurta mediahuomiota. Nämä ovat osaltaan vaikuttaneet uutisoinnin negatiivisuuteen kokonaiskuvana.

Forssassa uutisoinnin negatiivisuuteen vaikuttavat taas vastaavasti kaupunginhallituksen negatiivinen asennoituminen sekä joukkotappeluiden saama suuri mediahuomio. Kaupunginhallituksen asennoituminen näkyy myös uutisoinnissa siten, että se on vaikuttanut selvästi kaupungin imagoon.

Kuva 3. Mediaosumien luonne. Palkeissa suuntaa antavat prosenttiosuudet.

Torniossa suhteellisesti suuri neutraalin uutisoinnin määrä johtuu pitkälti julkaisuista, joissa vain mainitaan rajan ylittäneiden määrä päivittäin Tornion rajanylityspaikalla. Tornio poikkeaa mediaosumiltaan muista kaupunkeista siinä, että enemmistö paikkakunnan julkaisuista koskettaa turvapaikanhakijoita, jotka eivät ole jääneet Tornion vastaanottokeskukseen. Toisaalta Tampereen ja Oulun uutisointiin lukeutuu paljon uutisointia myös kehyskunnista, joissa suuret keskuskaupungit lähinnä mainitaan. Näitä kehyskuntia ei ole alueiden tiiviyden, palvelurakenteen ja resursien jakamisen vuoksi erotettu pois aineistosta.

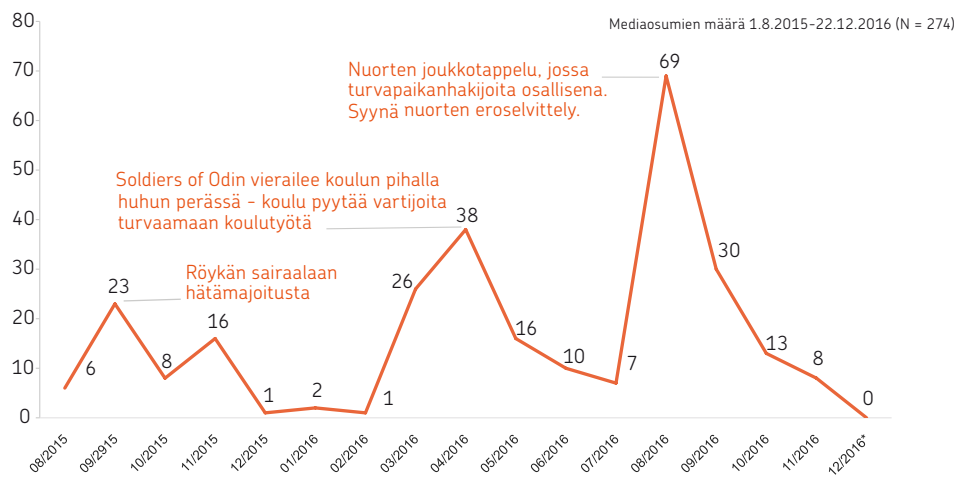
Oulussa negatiivista uutisointia on melko paljon, joskin tämä johtuu vain muutamasta tapahtumasta, jotka ovat saaneet erittäin suurta media-arvoa (turvapaikanhakijoiden ruokalakko, Otamäen tappo Kajaanissa ja teinitytön raiskaus Kempeleellä). Positiivisesta uutisoinnista esiin nousee erityisesti vapaaehtoistyö ja hyväntekeväisyys.

Lieksassa suhteelliseen positiivisuuteen puolestaan vaikuttaa median kautta välittynyt aktiivinen kotouttamistoiminta (työllistämistoimet, vapaaehtoistoiminta, urheilu,

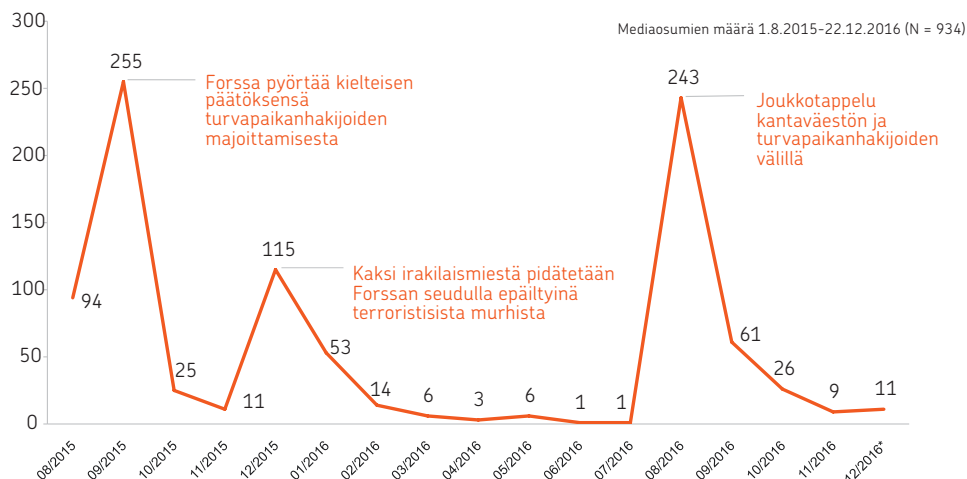
kulttuuri, seminaarit jne.). Aiempien vuosien julkisuuskuvan perusteella Lieksalla on ollut varsin maahanmuuttajavastainen maine, joten positiivinen uutisointi ei vastannut ennako-oletuksia. Lieksan osalta korostuu erityisesti aktiiviset yhdistykset, kansanopisto sekä seurakuntatoiminta. Nämä toimijat ovat myös aktiivisesti mukana vastaanottotoiminnassa. Kotouttamisaloitteita esimerkiksi urheilun kautta näyttäytyy runsaasti.

Huittisten uutisissa on korostunut esimerkiksi se, että tulleet turvapaikanhakijat ovat olleet nuoria, mikä on osaltaan voinut vaikuttaa positiiviseen kuvaan kaupungissa. Lisäksi Huittisissa korostui kaupunginjohtoon myönteisyys turvapaikanhakijoihin. Turvapaikanhakijatilanne on kokonaisuutena näyttäytynyt teemanäkökulmasta melko vähäisesti kaikessa Huittisiin kytkeytyvässä uutisoinnissa.

Kaupunkien havaintoja yleistäen positiivina mediahuomion aiheina voidaan mainita yhtä kaupunkia lukuun ottamatta kaikista kaupunkeista löytynyt hyvin aktiivinen vapaaehtoistoimijoiden määrä. Tähän on myös liittynyt hyväntekeväisyyden eri muodot vaatekeräyksistä järjestettyihin varainkeruukonsertteihin

Kuva 4. Esimerkki: Nurmijärven mediaosumat 1.8.2015–22.12.2016 (N=86)

Kuva 5. Esimerkki: Forssan mediaosumat 1.8.2015–22.12.2016 (N=934)

ja urheilutapahtumiin. Esimerkiksi ystävyysjalkapallo-otteluita on järjestetty useammalla tutkimuspaikkakunnalla. Näiden ohella kulttuurin kautta kotouttamista on tehty esimerkiksi ravintolapäivien ja muiden tempausten muodossa. Joissain kaupungeissa hyväntekeväisyystyö on ollut niin laajamittaista, että esimerkiksi vaatelahjoituksista on ollut ylitarjontaa.

Neutraali uutisointi on käytännössä liittynyt yleisesti turvapaikanhakijoiden määrää ja saapuvia kansalaisuuksia käsitteleviin ilmoitus-

luonteisiin asioihin. Tämä on saattanut liittyä joko ylipäätään turvapaikanhakijoiden saapumiseen maahan tai tarkemmin kullekin paikkakunnalle. Lisäksi vastaanottokeskusten ja hätämajoitusten perustaminen ja näiden tilojen etsiminen, kuten myös lakkauttaminen, kuuluvat pääasiassa tähän kategoriaan.

Negatiivisessa uutisoinnissa on ollut eniten paikkakuntakohtaisia eroja. Kuten todettu osin edellä, yleensä yksittäiset uutiset ovat saaneet tietyllä alueella melko suuren media-

näkyvyyden. Useammalle alueella yhteisiä ovat kuitenkin kantaväestön mielenosoitukset turvapaikanhakijoita vastaan, vihapuheeseen lukeutuva kirjoittelu aluemedioiden mielialapidepalstoilla sekä erilainen vastaanottokeskusten häirintä ja tappelut kantaväestön ja turvapaikanhakijoiden välillä. Viimeinen on kosketanut erityisesti Nurmijärveä ja Forsaa. Lisäksi lähes jokaisella alueella on käsitelty maahanmuuttajien kyvykkyyttä sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan. Tästä esimerkkinä on ollut uimahallikäyttäytymisen. Toisaalta esimerkiksi mielenosoituksiin on vastaavasti liittynyt vastamielenosoituksia suvaitsevaisuuden puolesta sekä turvapaikanhakijoiden kiitosmielenosoituksia.

Paikkakuntien vastaanottokeskusten näkökulmasta alueellinen uutisointi on ollut pääosin neutraalia tai positiivista. Vastaanottokeskukset ovat pääosin itse olleet aktiivisina paikallismediaan päin avoimen tiedotuksen periaatteen näkökulmasta.

Empiiriseen osaan tehtyjen turvapaikanhakijoiden haastattelujen perusteella turvapai-

kanhakijat seuraavat itse suomalaista mediaa vaihtelevasti. Osalla ei ole tähän vielä mahdollisuutta puutteellisen kielitaidon vuoksi tai esimerkiksi viestintävälineiden kuten television puutteesta johtuen. Osalla haastatelluista turvapaikanhakijoista on suomalaisia ystäviä, jotka kertovat heille keskeisimpiä uutisia Suomesta heidän tavatessaan.

Tietyillä kieliryhmillä on lisäksi mahdollisuus seurata suomalaista uutisointia omalla kielellään sosiaalisen median kautta, jossa suomalaisia uutisia käännetään heidän kielelleen. Haasteena on, että kääntäjä ei välttämättä ole aina ammattilainen, mikä voi vaikuttaa tiedonlaatuun. Sivustoja on käytetty tiedonlähteenä myös Suomen turvapaikkatilanteen selvittämiseksi jo ennen Suomeen saapumista. Haastattelujen osalta oli nähtävissä viitettä siitä, että ne henkilöt, jotka ovat päässeet seuraamaan uutisointia omalla kielellään, kokivat kantaväestön suhtautumisen heitä kohtaan muita ryhmiä negatiivisemmin. Pitkälle viedyn johtopäätöksen tekemiseen ei ole kuitenkaan riittävästi aineistoa.

7. Kuntiin suunnatun kyselyn tulokset

Luvussa tuodaan yhteen seitsemän paikkakunnan kuntalaisille suunnatun kyselyn tuloksia, joissa tarkastellaan hyvien väestösuhteiden indikaattoreiden mukaisesti asenneilmapiiriä liittyen moninaisuuteen ja monikulttuurisuuteen, syrjäntäkokemuksia, turvallisuuden tunnetta sekä turvallisuuden kokemuksia liittyen vastaanottokeskusten perustamiseen. Vuorovaikutuksen näkökulmasta käsitellään kuntalaisten omaa toimijuutta ja näkemyksiä siitä, kuinka kuntalaisten ja maahanmuuttajien vuorovaikutusta ja luottamusta voidaan edesauttaa. Lisäksi käsitellään osallisuuden kattoteeman alla luottamukseen liittyviä teemoja ja mm. eri vaikutuskanavien hyödyntämistä. Kyselyn teemat ovat nyt käsiteltyjä kysymyksiä laajemmat, ja tarkempiin tuloksiin pääsee tutustumaan liitteenä 2.

7.1 Kyselyn vastaajat

Kyselyyn vastasi yhteensä 1 656 henkilöä joko postissa lähetettyä vastauslomaketta tai verkkolinkkiä hyödyntäen. Kyselyn vastaajien kuntakohtaiset vastaajamäärät on kuvattu kuvassa 6¹⁶. Vastausprosentti suhteessa otostavoitteeseen oli 61, vaihdellen kunnittain 55–74 %.

Vastaajien keski-ikä kyselyssä on melko korkea; alueesta riippuen vähintään 55-vuotiaita vastaajia on 47 (Oulu) – 68 % (Lieksa).

Alle 35-vuotiaita vastaajia on puolestaan vähän vaihdellen 9 (Lieksa) – 26 % (Tampere) välillä. Ikärakenteesta johtuen kyselyvastaajista suuri osa on myös pääasialliselta toiminnaltaan tällä hetkellä eläkeläisenä. Vastaavasti opiskelijoiden vastauksia on vähän. Vastaajien työelämätilanne on esitetty tarkemmin alueittain kuvassa 7.

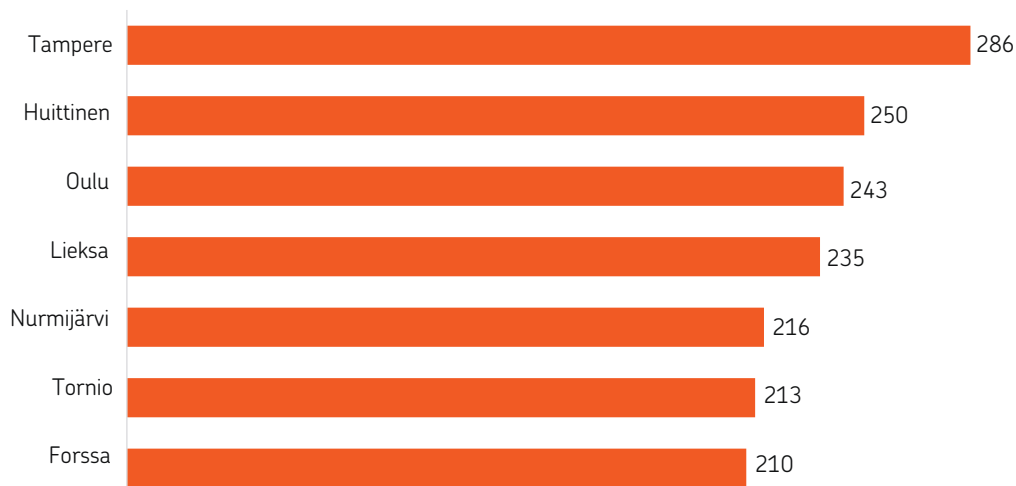
Naispuolisia vastaajia on koko aineistossa miehiä enemmän. Alueista ainoastaan Torniossa on enemmän miespuolisia vastaajia. Lisäksi ehdoton enemmistö kyselyn vastaajista on äidinkieleltään suomenkielisiä. Suomenkielisiä vastaajia on vähiten nurmijärveläisten vastaajien joukossa (96 %) ja eniten tamperelaisten (99 %) vastaajien joukossa. Kustakin kaupungista on kuitenkin vastaajia myös muista kieliryhmistä kuin kotimaisista kielistä.

Kuvassa 8 on esitetty vastaajien koulutustasoa. Noin puolet vastaajista koostuu toisen asteen koulutuksen omaavista henkilöistä. Tutkijakoulutuksen omaavia oli aineistossa vain muutamia.

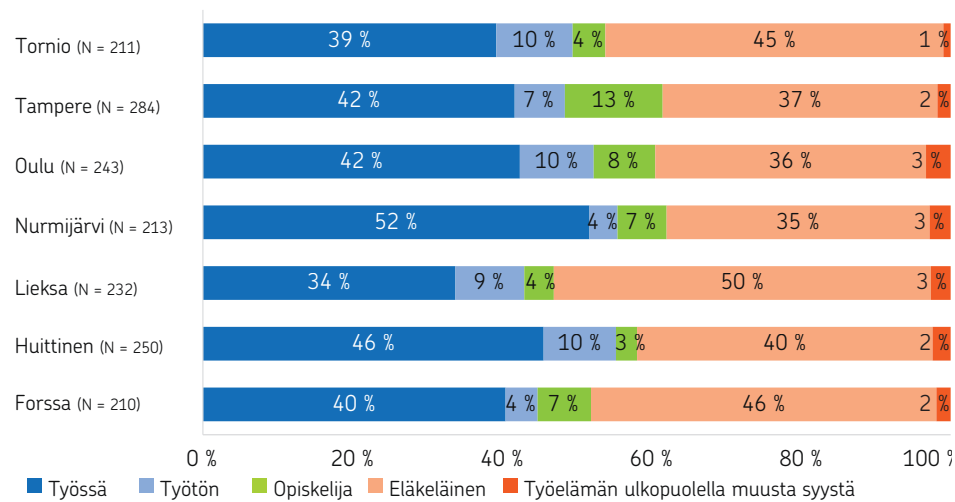
Oheisten taustatekijöiden ohella kyselyvastaajilta kysyttiin mm. heidän kuulumistaan johonkin vähemmistöryhmään sekä heidän lähipiirissään olevia sidoksia vähemmistöryhmiin ja vieraskielisiin henkilöihin. Tuloksia on kuvattu alueittain taulukossa 3 kahden muuttujan osalta.

Kyselyjen vastauksia on peilattu näihin

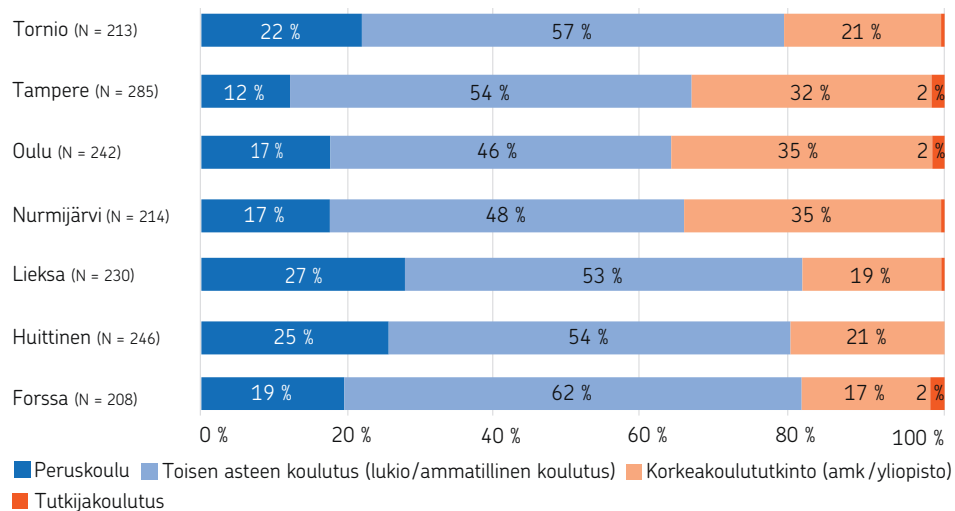
¹⁶ * Näiden ohella 3 vastaajaa ei vastannut taustakysymykseen kotikaupungistaan. Tässä esitetystä vastaajamäärästä on poistettu vastaukset sellaisilta henkilöiltä, jotka vastasivat pelkästään taustakysymyksiin sekä yksi tunnistettu tapaus, jossa sama henkilö on vastannut kyselyyn kaksi kertaa.

Kuva 6. Kyselyn vastaajamäärät alueittain

Kuva 7. Kyselyn vastaajien pääasiallinen toiminta alueittain.

Kuva 8. Kyselyn vastaajien koulutustaustat alueittain.

taustakysymyksiin joidenkin kysymysten kohdalla. Tässä raportissa mainitut eroavaisuudet esimerkiksi sukupuolen, koulutustaustan ja henkilön pääasiallisen toiminnan mukaan ovat tilastollisesti merkitseviä vähintään 95 %:n luottamusvälillä. Vastauksia ei voi täysin yleistää koko kunnan tasolla, ja niissä painottuu suhteessa enemmän iäkkäämpien vastaajien näkökulma. Siksikin osassa aineistossa tuloksia on tarkasteltu kokonaisuutena ja kuvailevia eroja on tuotu esiin paikkakunnittain.

7.2 Asenneilmapiiri pilottipaikkakunnilla

Kuntalaisille suunnatussa kyselyn asenneilmapiiriä mittavissa kysymyksissä selvitettiin asukkaiden asennoitumista moninaisuuteen ja monikulttuurisuuteen, ja kysymyksiä on tarkasteltu suhteessa vastaajien taustatekijöihin, kuten ikään ja sukupuoleen ja koulutustaustaan sekä siihen, onko vastaajien naapurusto ylipäänsä monikulttuurinen tai

kuuluuko vastaajalla lähipiiriin maahanmuuttajataustaisia henkilöitä.

Tutkimuspaikkakuntien asukkaille lähetetyssä kyselyssä kartoitettiin asukkaiden näkemyksiä siitä, kuinka he asennoituvat eri väestöryhmiin naapureinansa. Kaikkien tutkimuskaupunkien vastaajista reilusti yli puolet kertoi, että olisi täysin valmis ottamaan naapurustoonsa erityistä tukea tarvitsevia tai vammaisia ihmisiä. Kokonaisuudessaan vain noin kymmenesosa tai alle kunkin kaupungin vastaajista oli sitä mieltä, ettei toivoisi naapurustoonsa erityistä tukea tarvitsevia tai vammaisia. Lieksa erottui vastauksissa erityisen sallivaksi kaupungiksi erityistä tukea tarvitseviin asennoitumisessa.

Kriittisemmin selvityksen kyselyssä suhdauduttiin siihen, missä määrin naapuruston monikulttuurisuus nähdään positiivisena asiana ja missä määrin omaan naapurustoon toivotaan ihmisiä vain tietyistä etnisistä ryhmistä. Noin kolmasosa vastaajista piti naapuriston monikulttuurisuutta vähintään jokenkin kielteisenä asiana kotikaupungista

Taulukko 3. Kyselyn vastaajien kuuluminen vähemmistöryhmiin sekä lähipiirissä olevat vieraskieliset tai maahanmuuttajataustaiset henkilöt

	"EN KUULU ITSE MIHINKÄÄN VÄHEMMISTÖRYHMÄÄN."	"LÄHIPIIRIINI (YSTÄVÄT TAI PERHESIDE EI KUULU YHTÄÄN VIERASKIELISTÄ, ULKOMAAN KANSALAISTA TAI MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTA."
TORNIO	95 %	60 %
TAMPERE	93 %	59 %
OULU	91 %	63 %
NURMIJÄRVI	94 %	59 %
LIEKSA	92 %	64 %
HUITTINEN	93 %	70 %
FORSSA	91 %	60 %

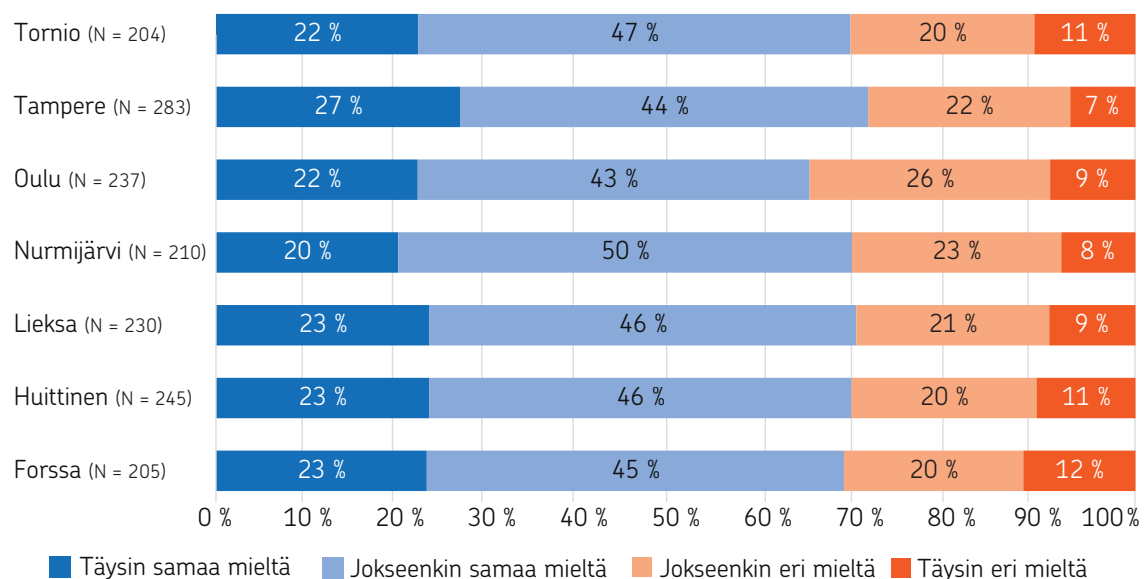
riippumatta (ks. kuva 9). Helsingin kaupungin tietokeskuksen kyselyssä tulos vastaavassa kysymyksessä oli saman suuntainen: 68 % piti naapuruston monikulttuurisuutta myönteisenä asiana (Vilkama ym. 2016).

Koko aineistossa naapuruston monikulttuurisuuden osalta on havaittavissa useita taustatekijöitä, joilla on merkitystä henkilön asennoitumiseen. Ikään peilattuna kriittisimmin naapuruston monikulttuurisuuteen suhtautuivat keski-ikäiset, erityisesti 45–54 -vuotiaat, vastaajat. Näistä vastaajista 40 % pitää naapuruston monikulttuurisuutta vähintään jokseenkin kielteisenä asiana. Myönteisimmin naapuruston monikulttuurisuuteen suhtautuvat nuoret (alle 25-vuotiaat) ja eläkeikäiset (yli 65-vuotiaat). Alle 25-vuotiaista naapuruston monikulttuurisuutta piti vähintään jokseenkin myönteisenä asiana 67 % ja yli 65-vuotiaista 75 % vastaajista. Yli 65-vuotiaissa on kuitenkin enemmän sellaisia vastaajia, jotka pitävät naapuruston monikulttuurisuutta myönteise-

nä asiana hienoisella varauksella, kun taas alle 25-vuotiaissa on enemmän niitä, jotka suhtautuvat monikulttuurisuuteen myönteisesti ilman varausta. Näiden ikäryhmien myönteinen suhtautuminen näkyy myös tarkasteltaessa monikulttuurisuuteen asennoitumista pääasiallisen toiminnan mukaan, sillä eläkeläiset ja opiskelijat suhtautuvat monikulttuurisuuteen muita positiivisemmin. Kriittisimpiä ovat työelämän ulkopuolella jostain muusta kuin työttömyydestä johtuen olevat. He ovat ainoa ryhmä, joista lähes puolet pitää naapuruston monikulttuurisuutta enemmän negatiivisena kuin positiivisena asiana (47 %). Näitä vastaajia on kuitenkin merkittävästi muita ryhmiä vähemmän, joten pitkälle vietyjen johtopäätösten vieminen ei ole mahdollista.

Iän ja pääasiallisen toiminnan lisäksi naapuruston monikulttuurisuuteen asennoitumiseen vaikuttaa kyselyaineiston valossa myös vastaajan sukupuoli ja koulutustausta. Miehet suhtautuvat naisia kriittisemmin; naisis-

”Naapuruston monikulttuurisuus on myönteinen asia”

Kuva 9. Näkemys siitä, kokeeko vastaaja monikulttuurisuuden myönteisenä asiana

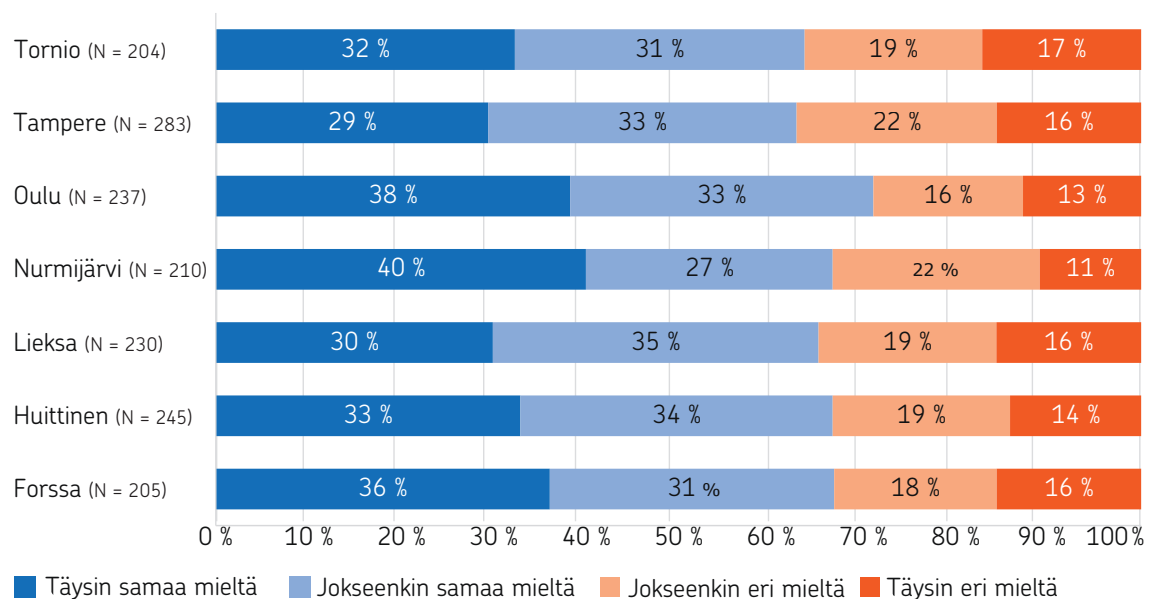
ta 73 % näkee monikulttuurisuuden vähintään jokseenkin myönteisenä asiana, miehistä 64 %. Koulutustaustan osalta puolestaan korkeakoulutetut suhtautuvat naapuruston monikulttuurisuuteen positiivisimmin (76 % näkee vähintään jossain määrin myönteisenä asiana). Kriittisimmin suhtautuivat ne, joilla on toisen asteen koulutus (64 % näkee vähintään jossain määrin myönteisenä asiana). Peruskoulutasoisen koulutuksen omaavat asettuvat näiden kahden ryhmän väliin (69 %). Kyselyn tuloksiin voi vaikuttaa se, että kyselyssä on suhteellisesti paljon iäkkäämpiä vastaajia.

Yksi selittävä seikka on myös se, onko vastaajilla itsellään ystävänä tai sukulaissuhteen kautta vieraskielisiä kontakteja. Niillä, joiden lähipiiriin ei kuulu muita kuin kantaväestöön kuuluvia, olivat kriittisimpiä suhteessa kysymykseen naapuruston monikulttuurisuudesta: 35 % ei nähnyt monikulttuurisuutta positiivisena, kun taas 6–10 henkilöä tuntevista osuus oli 16 % eli 84 % koki sen myönteisenä.

Kyselyssä kysyttiin myös sitä, onko vastaajilla tiettyjä etnisiä ryhmiä, joihin kuuluvia he eivät haluaisi naapureikseen. Tarkentavaa kysymystä, mitä ryhmiä vastaajat ovat tarkoittaneet, ei esitetty. Kokonaisuutenaan vastaajat ovat hyvin kriittisiä kysymyksen kohdalla, kuten nähdään kuvasta 10. Oulun vastaajat erottuivat tässä tarkastelussa alueista kriittisimpänä ja tamperelaiset vähiten kriittisinä. Tampereenkin vastaajista 62 % oli täysin tai jokseenkin sitä mieltä, ettei halua tietyistä etnisistä taustoista ihmisiä naapureikseen. Kontekstina voidaan mainita, että Mielenterveydenkeskusliiton valtakunnallisessa vuoden 2015 Nimby-tutkimuksessa 6 % vastaajista totesi, ettei haluaisi naapurustoonsa ”eri rotuun” kuuluvia ihmisiä. ”Maahanmuuttajia” ei Nimby-tutkimuksessa puolestaan halunnut naapurustoonsa noin 17 % vastaajista.

Kysymyksessä tiettyjen ryhmien hyväksymisestä omaan naapurustoon oli havaittavissa samanlaisia piirteitä henkilöiden taustatekijöissä

”On tiettyjä etnisiä ryhmiä, joihin kuuluvia en haluaisi naapureikseni”

Kuva 10. Näkemys siitä, haluaako vastaaja tiettyjä etnisiä ryhmiä naapureikseen

Taulukko 4. Naapurustojen monikulttuurisuus kyselyvastaajien kokemuksen mukaan sekä tutkimuskuntien väestörakenne ulkomaalaistaistaisuuden mukaan.

"NAAPURUSTOSSANI ASUU IHMISIÄ ERI ETNISISTÄ TAUSTOISTA"	VÄESTÖRAKENNE (31.12.2015)
TORNIO (N = 201) Samaa mieltä: 23 % Eri mieltä: 77 %	2015: 22 199 hlöä Suomalaistaustaisia: 97 % Ulkomaalaistaustaisia: 3 % - 43 % Aasia - 26 % Muut EU28 -maat - 21 % Muu Eurooppa (pl. EU28)
TAMPERE (N = 283) Samaa mieltä: 50 % Eri mieltä: 51 %*	2015: 225 118 hlöä Suomalaistaustaisia: 93 % Ulkomaalaistaustaisia: 7 % - 38 % Aasia - 27 % Muu Eurooppa (pl. EU28) - 18 % Muut EU28 -maat
OULU (N = 234) Samaa mieltä: 36 % Eri mieltä: 64 %	2015: 198 525 hlöä Suomalaistaustaisia: 96 % Ulkomaalaistaustaisia: 4 % - 40 % Aasia - 23 % Muu Eurooppa (pl. EU28) - 15 % Muut EU28 -maat - 15 % Afrikka
NURMIJÄRVI (N = 206) Samaa mieltä: 25 % Eri mieltä: 75 %	2015: 41 897 hlö Suomalaistaustaisia: 97 % Ulkomaalaistaustaisia: 3 % - 48 % Muut EU28 -maat - 27 % Muu Eurooppa (pl. EU28) - 14 % Aasia
LIEKSA (N = 219) Samaa mieltä: 28 % Eri mieltä: 71 %*	2015: 11 772 hlöä Suomalaistaustaisia: 96 % Ulkomaalaistaustaisia: 4 % - 53 % Afrikka - 22 % Muu Eurooppa (pl. EU28) - 10 % Aasia - 10 % Muut EU28 -maat
HUITTINEN (N = 240) Samaa mieltä: 21 % Eri mieltä: 79 %	2015: 10 473 hlöä Suomalaistaustaisia: 97 % Ulkomaalaistaustaisia: 3 % - 58 % Muu Eurooppa (pl. EU28) - 21 % Muut EU28 -maat - 12 % Aasia
FORSSA (N = 202) Samaa mieltä: 28 % Eri mieltä: 71 %*	2015: 17 422 hlöä Suomalaistaustaisia: 96 % Ulkomaalaistaustaisia: 4 % - 40 % Muu Eurooppa (pl. EU28) - 38 % Muut EU28 -maat - 13 % Aasia

* Kokonaisluku ei summaudu 100 % pyöristysten takia.

kuin kysymyksessä naapuruston monikulttuurisuuden myönteisyydestä. 45–54 -vuotiaat olivat jälleen kriittisimpiä (75 % vähintään jokseenkin samaa mieltä, ettei halua tiettyjä etnisiä ryhmiä naapurikseen). Alle 25-vuotiaat olivat puolestaan selkeästi sallivimpia (53 % vähintään jokseenkin samaa mieltä, ettei halua tiettyjä etnisiä ryhmiä naapureikseen). Samoin miehet ja toisen asteen koulutusasteen omaavat vastaajat olivat jälleen kriittisempiä. Pääasiallisen toiminnan osalta kriittisimpiä olivat kuitenkin palkkatyössä tai yrittäjänä toimivat, mikä poikkeaa suhteessa kysymykseen naapuruston monikulttuurisuudesta.

Molempien kysymysten tulkinnessa ja johtopäätösten tuottamisessa on huomioitava, että kyselyssä vastaajaa pyydettiin arvioimaan näkemystään asteikolla Täysin samaa mieltä - Jokseenkin samaa mieltä - Jokseenkin eri mieltä - Täysin eri mieltä. Siten kyselyssä vastaajan oli valittava kysymyksessä kantansa myös niissä tapauksissa, joissa hänellä ei välttämättä ole erittäin vahvaa näkemystä. Tällöin henkilö helposti valikoi hieman kriittisemmän vaihtoehdon.

Melko kriittisissä vastaajissa on myös paljon niitä, joiden tosiasiallisissa naapurustoissa ei ole juuri ihmisiä eri etnisistä taustoista. Siten kokemusta muista kulttuureista tulevista henkilöistä ei henkilöillä ole valmiiksi, ja asiaan suhtaudutaan varauksella. Taulukossa 4 on esitetty kyselyvastaajien kokemusta oman naapurustonsa monikulttuurisuudesta. Isot kaupungit (Tampere ja Oulu) erottuvat muista kaupungeista valmiiksi monikulttuurisempina. Toisaalta Oulu erottuu osassa kysymyksiä kriittisempänä huolimatta siitä, että kaupunki on jossain määrin monikulttuurisempi kuin pienemmät paikkakunnat. Taulukossa on verrattu kyselyvastaajien kokemusta naapurustonsa monikulttuu-

risuudesta paikkakunnan väestörakenteeseen (Tilastokeskus, 2015).

7.3 Turvallisuuden teemat pilottipaikkakunnilla

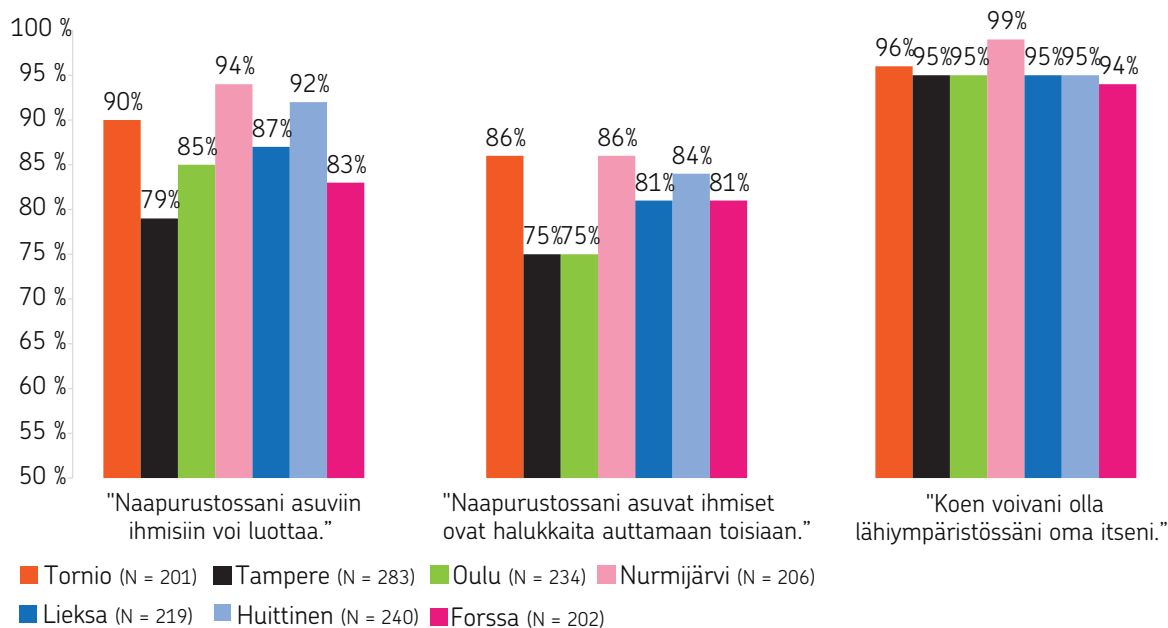
Kuntalaisille lähetetyssä kyselyssä on selvitetty asukkaiden koettua turvallisuutta, oma-kohtaisia syrjäytäkokenemuksia ja havaittua syrjintää sekä identiteettiä ja hyväksynnän kokemusta arvioivia väittämiä.

Koettu turvallisuus ja hyväksyntä

Kyselyssä selvitettiin sitä, kuinka yhteisölliseksi asukkaat kokevat naapurustonsa. Kuntalaiset kuvasivat naapurustoaan pääasiassa auttamishaluisiksi (vähintään 75 % tätä mieltä jokaisessa tutkimuskaupungissa) ja sellaisiksi, joissa henkilöt voivat olla oma itsensä (vähintään 94 % tätä mieltä jokaisessa tutkimuskaupungissa). Erot kaupunkien välillä ovat pieniä. Suurten kaupunkien (Oulu ja Tampere) vastaajien joukossa oli marginaalisesti enemmän niitä, jotka kokivat naapurustonsa ihmiset vähemmän auttamishalukkaiksi. Nurmijärven asukkaat arvioivat puolestaan sekä naapurustonsa auttamishalukkuutta, että ihmisten luotettavuutta marginaalisesti paremmaksi kuin muut alueet. Kuvaan 11 on koottu vastaajien kokemuksia naapurustostaan tutkimuskaupungeittain.

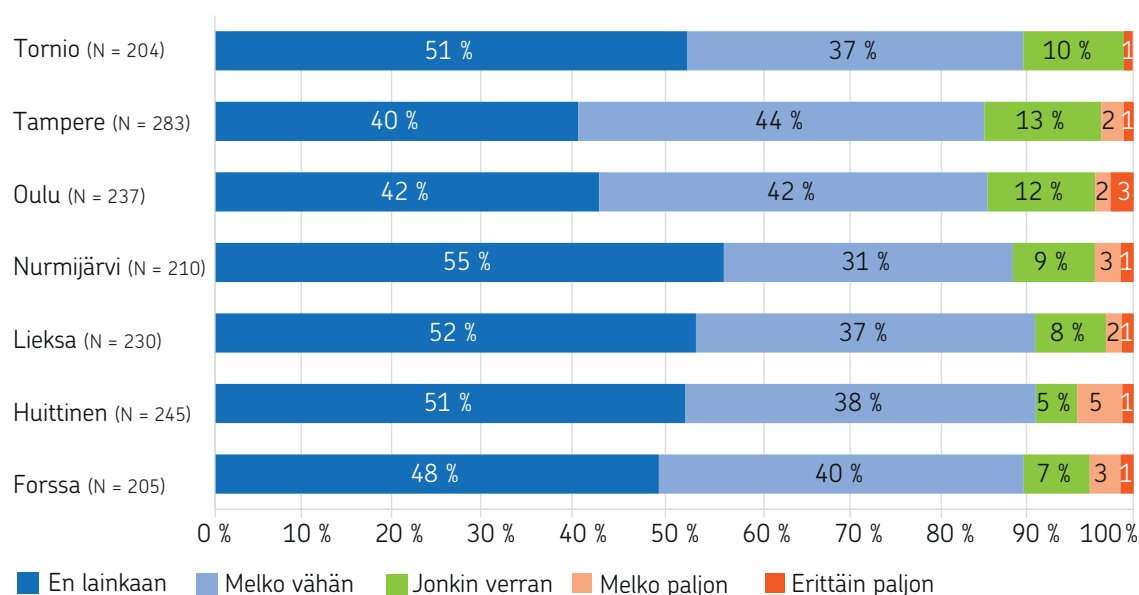
Turvallisuuden kokemukset

Kyselyssä tiedusteltiin vastaajien kokemaa turvattomuutta tai epävarmuutta tiettyihin teemoihin liittyen. Yleisesti voidaan todeta, että huolenaiheita näyttäisi kohdistuvan

Kuva 11. Kyselyvastaajien näkemyksiä naapurustostaan.

Kuinka paljon koet epävarmuutta ja / tai turvattomuutta liittyen itseen kohdistuvaan fyysiseen väkivaltaan?

Kuva 12. Kokemus turvattomuudesta liittyen itseen kohdistuvaan fyysiseen väkivaltaan

enemmän läheisten hyvinvointiin ja turvallisuuteen kuin omaan turvallisuuteen. Esimerkiksi kysyttäessä vastaajien turvattomuuden tunnetta liittyen itseensä kohdistuvaan fyysiseen väkivaltaan, ainoastaan 4 % koki paljon tai melko paljon turvattomuutta. 48 % kertoi

vastaavasti, ettei koe lainkaan turvattomuuden tunnetta johtuen itseen kohdistuvan fyysisen väkivallan uhasta. Sen sijaan läheisiin kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta paljon tai melko paljon huolestuneita oli 9 % ja niitä, joilla ei ollut lainkaan turvattomuuden tun-

netta läheisiin kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta oli vastaavasti 33 %. Kysymyksenasettelussa ei tarkennettu, missä ympäristöissä tai tiloissa turvattomuutta on tai ei ole koettu. Kuvassa 12 on esitetty alueittain vastaajien huolestuneisuutta itseensä kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta. Suurissa kaupungeissa (Tampere ja Oulu) koetaan hieman enemmän turvattomuutta, mikä on linjassa myös THL:n Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus (ATH) -tutkimuksen kanssa.

Sama ero itseen ja läheisiin kohdistuvan turvattomuuden kokemuksesta on havaittavissa vielä vahvemmin tarkasteltaessa vastaajien turvattomuuden tunnetta liittyen seksuaalisen väkivallan uhkaan. Tässä niitä, jotka eivät ole lainkaan huolestuneita itseensä kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta, on 26 prosenttiyksikköä enemmän (69 %) kuin niitä, jotka eivät ole ollenkaan huolestuneita läheisiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta (43 %). Tässä yhtenä selittävänä tekijänä on kuitenkin vastaajan oma sukupuoli. Naisista 4 % ja miehistä prosentti kokivat itseensä kohdistuvan seksuaalisen väkivallan uhkana. Läheisiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta naiset olivat (8 %) hieman huolestuneempia kuin miehet (7%).

Kokonaisuudessaan kyselyvastausten perusteella väkivaltaa useammin turvattomuuden ja epävarmuuden tunteet kohdistuvat kuitenkin ”arkisempiin” asioihin kuten yleisesti perheenjäsenten turvallisuuteen ja hyvinvointiin tai omaan toimeentuloon. Omasa tulevaisuudestaan yleisesti epävarmuutta tai turvattomuutta koki alueesta riippumatta vähintään melko paljon 12 (Nurmijärvi) – 26 % (Liekka) vastaajista.

Annetuissa avovastauksissa (N=119) suuri osa on kuvannut turvattomuuden tunteen aiheutuvan omasta sairaudesta, työttömyydestä tai sen pelosta tai esimerkiksi huolesta lasten

tai lastenlasten tulevaisuudesta. Kuusi vastaajaa on erikseen tuonut esiin maahanmuuttoa tai maahanmuuttajavastaisia näkemyksiä turvattomuuden aiheuttajana; esimerkiksi ”Maahanmuuttajat ylempiä, kantaväestöä pidetään pohjasakkana, ei hyvä”.

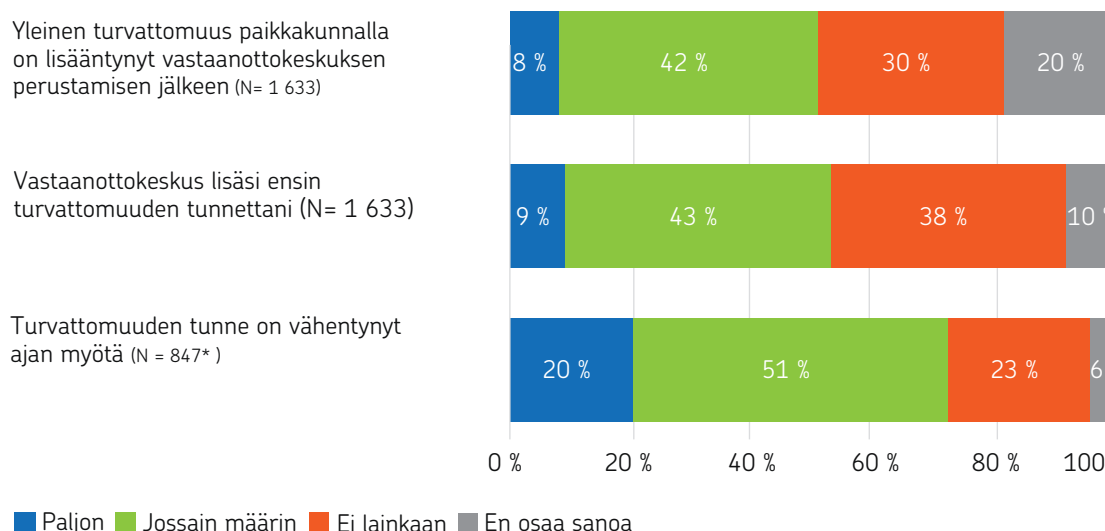
Vastaanottokeskuksen aiheuttama turvattomuus ja muutos ajan myötä

Kyselyssä kysyttiin myös sitä, missä määrin vastaanottokeskus on vaikuttanut vastaajien turvattomuuden kokemukseen. Kysymys katsottiin tärkeäksi sisällyttää kyselyyn Trust-hankkeen painopisteiden näkökulmasta.

Hieman yli puolet vastaajista kertoi vastaanottokeskuksen lisänneen turvattomuuden tunnetta alkuun vähintään jossain määrin. Vastaavasti kysyttäessä seuraavaksi sitä, kuinka moni näistä koki turvattomuuden tunteensa vähentyneen ajan myötä vähintään jossain määrin, oli näitä vastaajia yli 70 %. Näyttäisi siltä, että turvattomuuden tunne on vähentynyt ajan myötä erityisesti niillä, joiden turvattomuuden tunne heikkeni vastaanottokeskuksen tulemisesta jonkin verran. Puolestaan ne, joiden turvattomuuden tunnetta vastaanottokeskuksen tuleminen lisäsi paljon, suhtautuvat kriittisemmin turvattomuuden tunteen vähenemiseen. Myös naisten joukossa turvattomuuden tunteen väheneminen on suhteellisesti tyypillisempää kuin miesten.

Alueellisesti tarkasteltuna niitä, joiden turvattomuuden tunnetta vastaanottokeskuksen perustaminen lisäsi ensin paljon, on Forssassa suhteellisesti enemmän kuin muissa kaupungeissa (14 % Forssan vastaajista, kaikissa vastaajissa 9 %). Vastaanottokeskuksen perustamisprosessin ongelmat ja kielteiset asenteet Forssassa näkyivät voimakkaasti

Arvioi seuraavia väittämiä omasta näkökulmastasi.

Kuva 13. Vastaanottokeskuksen herättämä pelko ja muutokset ajan myötä. *Väitteessä ”turvattuuden tunne on vähentynyt ajan myötä” on mukana ainoastaan se osa vastaajista, joka kertoi vastaanottokeskuksen lisäyksen ensin turvattuuden tunnetta paljon tai jossain määrin.

myös mediassa. Tässä mielessä kyselyvastaukset ovat siis yhdenmukaiset myös median välittämän kuvan kanssa. Vähiten niitä, joiden turvattuuden tunnetta vastaanottokeskus lisäsi paljon, oli Huittisten vastaajien joukossa (6 %). Vastaavasti Huittisten mediassa turvapaikanhakijatilanne on näkynyt vähäisesti.

Sama alueellinen jakauma näkyi myös kysymyksessä siitä, onko yleinen turvattuus lisääntynyt vastaanottokeskuksen perustamisen jälkeen. Forssalaisista vastaajista 15 % koki yleisen turvattuuden lisääntyneen paljon, kun taas Huittisten ja Nurmijärven vastaajista ainoastaan 4 %. Kokonaisuutena Forssan ja Oulun vastaajat arvioivat vastaanottokeskukseen liittyvää turvattuutta yleisesti kaikkien vastaajien keskiarvoa negatiivisemmin, Nurmijärven ja Huittisen vastaajat positiivisemmin ja muut alueet noin kaikkien vastaajien keskiarvon mukaisesti.

Itse koettu syrjintä

Kaikista kyselyvastaajista melko harvalla oli kokemusta syrjinnän tai häirinnän kohteeksi joutumisesta. Vähiten omakohtaista kokemusta tästä oli huittislaisilla vastaajilla (4 %) ja eniten lieksalaisilla (11 %) ja forssalaisilla (11 %) vastaajilla. Kaupungeissa oli lisäksi muutamia henkilöitä, jotka eivät osanneet arvioida sitä, ovatko he joutuneet viimeisen vuoden aikana syrjinnän kohteeksi. Niistä vastaajista, jotka eivät kuulu itse mihinkään vähemmistöryhmään, noin 6 % kertoi joutu-neensa syrjinnän tai häirinnän kohteeksi.

Vähemmistöryhmiin itse kuuluvista henkilöistä suurempi osa arvioi joutu-neensa viimeisen vuoden aikana häirinnän tai syrjinnän kohteeksi. Moni näistä oli myös kokenut fyysistä väkivaltaa (karkeasti noin 18 %). Näitä henkilöitä oli huomattavasti määrällisesti vähemmän aineistossa eli suurin osa aineiston syrjintää koh-

danneista henkilöistä oli kuitenkin vähemmistöryhmään kuulumattomia. Eniten vähemmistöryhmistä syrjintää olivat kokeneet vammaiset (n. 44 % kyselyaineiston 25 vammaisesta) ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat (39 % kyselyaineiston 23 vastaajasta). Vieraskielisistä syrjintää oli kokenut noin 25 % (16 vastaajasta) ja uskonnollisista vähemmistöryhmistä 17 % (29 vastaajasta). Näiden ohella aineistossa oli muutamia saamelaisia sekä yksi Suomen romani. Saamelaisista kukaan ei ollut kokenut häirintää. Yksi aineistossa ollut romani puolestaan oli.

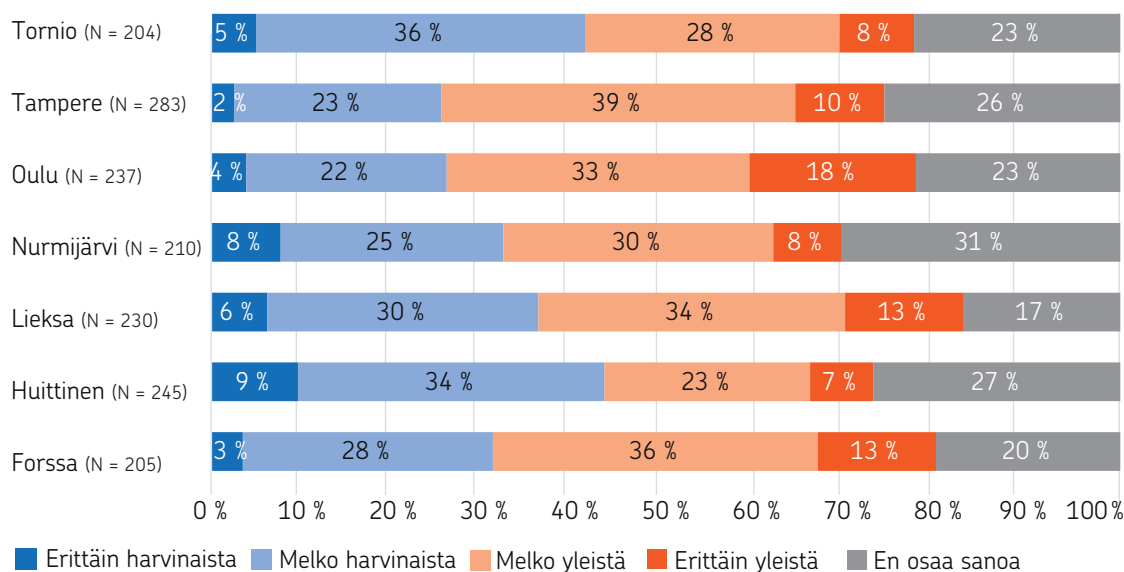
Syrjinnän vaarassa olevat väestöryhmät

Mahdollisen syrjinnän vaarassa olevien ryhmien tunnistamista koskeissa kysymyksissä selvitettiin erikseen nuorten, vanhusten, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, Suomen romanien, vasta maahan tulleiden maahanmuuttajien (ml. turvapaikanhakijat), ulkonäöltään

kantaväestöstä erottuvien ihmisten, uskonnollisten vähemmistöjen ja vammaisten osalta. Vastajat tunnistivat erityisesti vastikään Suomeen tulleet maahanmuuttajat, Suomen romanit ja ulkonäöltään kantaväestöstä erottuvat ihmiset mahdollisiksi syrjinnän kohteiksi. Useimmiten vastajat tunnistivat vähän aikaa Suomessa olleet maahanmuuttajat syrjinnän vaarassa oleviksi Oulussa (51 %), Tampereella ja Forssassa (49 %), vaikkakin ero on pieni Lixsaan (47 %). Nurmijärvellä ja Huittisissa oli eniten epätietoisia.

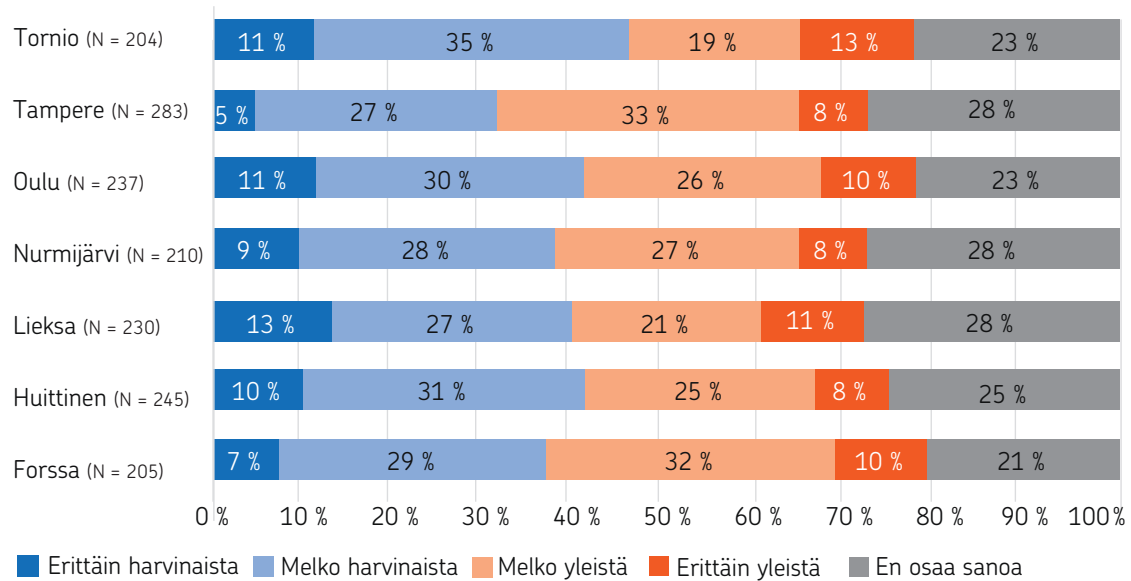
Erittäin harva tunnisti puolestaan uskonnollisten vähemmistöjen ja erityisesti saamelaisten kuuluvan riskiryhmään. Molempien osalta niiden vastaajien osuus, jotka eivät osanneet ottaa asiaan kantaa, oli kuitenkin hyvin suuri. Myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen riski joutua syrjinnän kohteeksi arvioitiin melko vähäiseksi, mutta jälleen kantaa ottamattomien osuus oli melko suuri. Yleisesti ”En osaa sanoa” -vastaajien määrä oli suurehko kysyttäessä minkä tahansa ryhmän riskiä joutua syrjinnän kohteeksi.

Ovatko Suomeen vastikään tulleet maahanmuuttajat (ml. turvapaikanhakijat) vaarassa joutua syrjinnän kohteeksi kotikaupungissasi?

Kuva 14. Näkemys siitä, ovatko lyhyen aikaa maassa olleet maahanmuuttajat syrjinnän vaarassa

Ovatko Suomen romanit vaarassa joutua syrjinnän kohteeksi kotikaupungissasi?

Kuva 15. Näkemys siitä, ovatko suomen romanit syrjinnän vaarassa

Vähiten (alueesta riippuen 8–19 % vastaajista) näitä vastaajia oli kysyttäessä vanhusten riskiä joutua syrjinnän kohteeksi, mikä kuvastanee kyselyvastaajien ikärakennetta.

Melko moni tunnisti myös vanhusten ja pitkäaikaissairaiden olevan jossain määrin vaarassa joutua syrjinnän kohteeksi. Havaintoon vaikuttanee se, että kyselyvastaajien joukossa oli paljon eläkeläisiä ja suhteessa enemmän iäkkäämpiä kuin nuoria. Suurissa kaupungeissa (Oulu ja Tampere) oli suhteessa enemmän niitä, jotka arvioivat vanhusten olevan vaarassa joutua syrjityksi.

7.4 Koettu vuorovaikutus ja sen edistäminen pilottipaikkakunnilla

Kyselyssä selvitettiin mm. asukkaiden omaa yksinäisyyttä, aktiivisuutta ja näkemyksiä siitä, kuinka maahanmuuttajien ja kantaväestön yhteistyötä ja vuorovaikutusta voitaisiin lisätä.

Asukkaiden aktiivisuus ja vuorovaikutus

Kuntalaisten eri huolia selvitettäessä yksinäisyyden tunne ei noussut suurimpien huolten aiheiden joukkoon kyselyvastaajien joukossa, mutta on huomattavaa, että alueesta riippumatta yksinäisyydestä huolestuneita oli 6 (Tornio, Huittinen) – 11 % (Tampere, Lieksa) vastaajista. **Yksinäisyydestä turvattomuutta kokevia on suhteellisesti enemmän niiden joukossa, jotka ovat työelämän ulkopuolella;** joko työttömyydestä tai muusta syystä johtuen. Vähiten yksinäisyydestä huolehtivia on palkkatyössä ja yrittäjänä tällä hetkellä toimivien joukossa.

Kyselyssä kysyttiin vastaajilta heidän aktiivisuudestaan erilaisessa toiminnassa. Kuvaan 16 on koottu karkea arvio asukkaiden aktiivisuudesta eri toiminnassa. Selkeästi tavallisin osallistumisen muoto on aktiivisuus jossain liikunta- tai urheiluseurassa. Noin kolmannes kaikista vastaajista on osallistunut jonkin liikunta- tai urheiluseuran toimintaan. Alueelliset erot ovat suurehkoja. Aktiivisin-

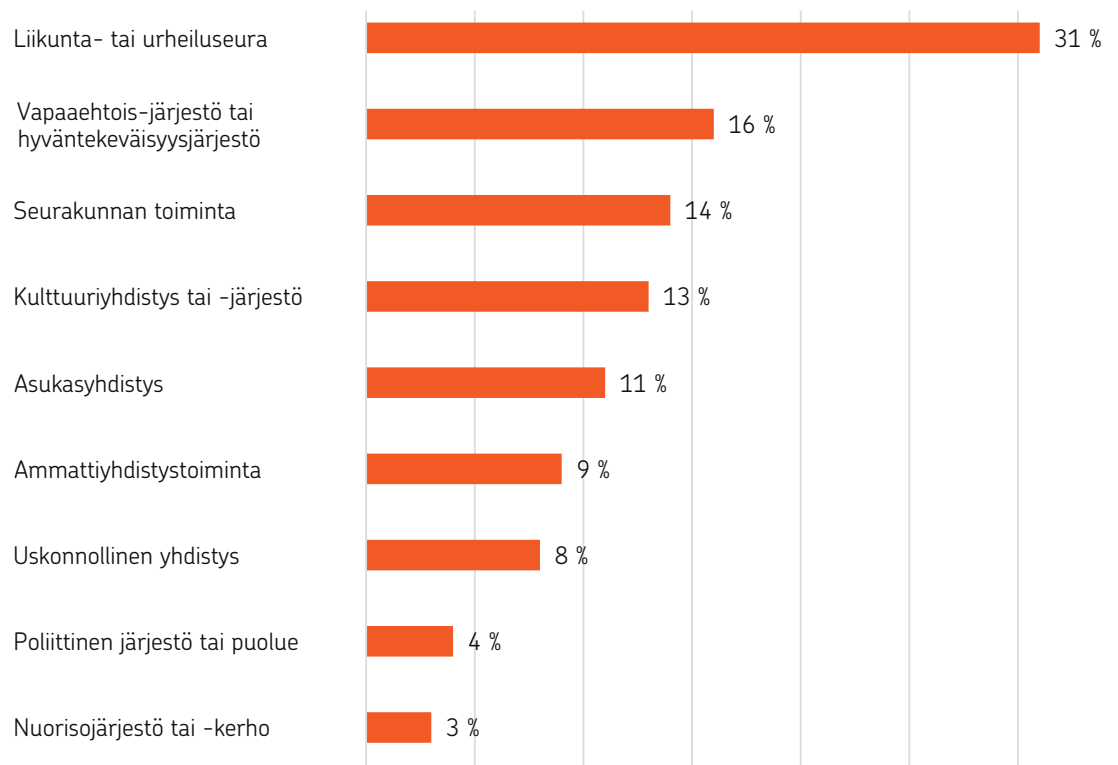
ta urheilutoimintaan osallistuminen oli Oulun ja Nurmijärven vastaajien joukossa (36–38 %) ja vähien aktiiveja oli Torniossa (28 %). Toiseksi suosituin oli osallistuminen vapaaehtois- tai hyväntekeväisyysjärjestön toimintaan, johon on osallistunut noin joka kuudes vastaaja. Melko suureen lukuun voi osaltaan vaikuttaa vapaaehtoistyöhön osallistuneiden keskimääräistä suurempi tunnollisuus vastata tätä teemaa koskettavaan kyselyyn. Alhaisin vapaaehtois- ja hyväntekeväisyysjärjestöihin osallistuminen on Oulun ja Nurmijärven vastaajien joukossa (13 %) – Huittisten vastaajat oli aktiivisimpia (20 %). Huittisissa oli myös eniten seurakunnan toimintaan osallistujia (19 %). Tampere erottautui asukasyhdistysten toimintaan osallistuneiden osalta (17 %), alhaisin osallistumisaste oli Torniossa (8 %). Nuorisojärjestöjen pieneen kannatukseen

voi osaltaan vaikuttaa kyselyn ikärakenne, joskin tähän toimintaan osallistuneiden joukossa oli myös iäkkäämpiä vastaajia.

Kantasuomalaisten ja maahanmuuttajien vuorovaikutuksen, luottamuksen ja yhdessäolon edistäminen

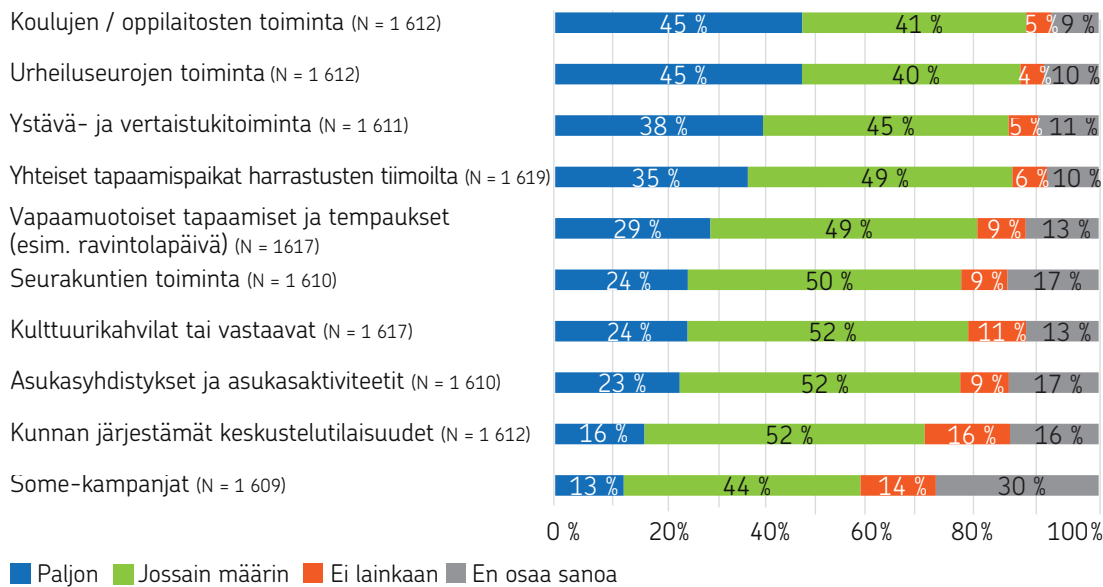
Kyselyssä selvitettiin valmiita vaihtoehtoja vasten vastaajien näkemyksiä siitä, kuinka maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutusta, luottamusta ja yhdessäoloa voitaisiin edistää. Lisäksi vastaajat saivat esittää omia näkemyksiänsä mahdollisista keinoista.

Vastaajat näkivät, että kouluilla ja urheiluseuroilla on eniten vaikutusta kantasuomalaisten ja maahanmuuttajien vuorovaikutuksen, luottamuksen ja yhdessäolon

Kuva 16. Arvio kyselyvastaajien osallistumisesta eri tahojen toimintaan

Miten seuraavilla toimenpiteillä voidaan mielestäsi edistää kantasuomalaisen ja maahanmuuttajien vuorovaikutusta, luottamusta ja yhdessäoloa?

Kuva 17. Näkemys siitä, kuinka eri toimilla voidaan edesauttaa kantaväestön ja maahanmuuttajien vuorovaikutusta, luottamusta ja yhdessäoloa

edistämiseen. Heikoimmiksi vaikutuskeinoiksi arvioitiin kunnan järjestämät keskustelutilaisuudet sekä some-kampanjat. Vanhemmissa ikäluokissa oli enemmän vastaajia, jotka eivät osanneet ottaa kantaa some-kampanjojen toimivuuteen.

Vastaajista 86 % arvioi, että **koulujen ja oppilaitosten** toiminnalla voidaan vaikuttaa paljon tai jossain määrin vuorovaikutukseen, luottamuksen syntymiseen ja yhdessäoloon. Forssan vastaajat olivat kriittisimpiä (81 %). Kaikista vastaajista 85 % koki, että **urheiluseurojen toiminnalla** voi vaikuttaa paljon tai jossain määrin. Nurmijärveläisten vastaajien arvio oli positiivisin (92 %), Forssan kriittisin (82 %). Kiinnostavaa on, että mediassakin Nurmijärvellä näkyvimmit yhteenotot turvapaikanhakijoiden kanssa ovat liittyneet urheiluun, mikä ei selkeästi ole vaikuttanut kyseisten vastaajien arvioihin heikentävästi. **Ystävä- ja vertaistukitoiminnan** arviot ja

kautuivat hyvin tasaisesti (84 %) kaikissa kaupungeissa.

Näkemykset siitä, kuinka **yhteisillä tapaamispaikoilla harrastusten tiimoilta** voidaan vaikuttaa, jakautuivat varsin tasaisesti eri kunnissa. Korkein arvio annettiin Torniossa (86 % vs. 84 % kaikki vastaajat). **Kulttuurikahvilat** tai vastaavat arvioitiin vaikuttavimmaksi Lieksassa (81 % vs. 76 % kaikki vastaajat) ja Torniossa (79 %), mutta erot ovat pieniä. Alin arvio annettiin Huittisissa. Arviot **asukasyhdistysten ja asukasaktiviteettien** vaikuttavuudesta olivat saman suuntaisia. Huittisissa niiden vaikutus nähtiin vähäisimmäksi (70 % vs. 75 % kaikki). **Kunnan järjestämien keskustelutilaisuuksien** nähtiin edistävän vuorovaikutusta eniten Lieksassa, Torniossa ja Huittisissa (70–72 %), heikoiten Oulussa (64 %) ja Forssassa (66 %). Kriittisiä vastaajia oli varsin paljon.

Toimijoiden oma aktiivisuuden muoto näyttäisi käytännössä korreloivan myös sen

kanssa, kuinka tehokkaaksi henkilöt näkevät heidän toimintansa kautta tapahtuvan vuorovaikutuksen kehittämisen maahanmuuttajien kanssa. Esimerkiksi niistä vastaajista, jotka ovat itse osallistuneet itse liikunta- tai urheiluseurojen toimintaan, noin 50 % kokee, että liikunta- ja urheiluseurojen toiminnalla voidaan vaikuttaa paljon eri väestöryhmien välisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen. 40 % heistä kokee lisäksi, että liikunta- ja urheiluseuroilla voidaan vaikuttaa jossain määrin. Samoin seurakuntatoimintaan osallistuneista noin 47 % näkee seurakuntien voivan vaikuttaa paljon väestöryhmien välisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen ja 42 % jossain määrin. Myös uskonnollisiin yhdistyksiin (sisältää myös muut) ylipäättään osallistuneet näkevät seurakuntien roolin merkittävänä.

Myös asukasyhdistyksiin osallistuneet näkevät tämän toiminnan merkityksellisenä väestöryhmien vuorovaikutuksen kehittämisessä. He suhtautuvat kuitenkin siinä mielessä enemmän varauksella, että ”voidaan vaikuttaa jossain määrin” -vastaajien osuus on suurempi kuin ”voidaan vaikuttaa paljon” -vastaajien. Nämä osuudet ovat järjestyksessään noin 31 % ja 51 %.

Avovastauksista (N = 187) hieman useampi kuin joka kymmenes vastaus oli selkeän asenteellisia ja maahanmuuttajavastaisia, mutta loput olivat rakentavia ehdotuksia siitä, kuinka vuorovaikutusta voidaan edistää. Vastauksissa nousi esiin hyvin vahvasti työpaikat tärkeimpänä vuorovaikutuksen lisäämisen keinona. Työelämän nähdään murttavan ennakkoluuloja, kotouttavan, luovan uusia ystävyssuhteita sekä lisäksi vastaavan niiden henkilöiden kritiikkiin, jotka näkevät maahanmuuttajien tulevan Suomeen ”työttömiksi tuille”. Osa vastaajista esittikin vuorovaikutuksen keinojen sijaan näkemyksiä tur-

vapaikanhakijoista koituvista kustannuksista, jotka ovat pois kantaväestöltä.

Erityisesti asenteisiin vaikuttaminen tiedolla ja viestinnällä nostettiin myös esiin. Lisää tietoa kaivattiin niin maahanmuuttajien taustoista ja kulttuureista kuin myös läpinäkyvyyttä ja keskustelua heidän rahallisesta tukemisestaan kuntien ja yhteiskunnan taholta. Myös toisinpäin Suomen tapojen vahva tiedottaminen maahanmuuttajille nähdään tärkeänä. Maahanmuuttajien suomen kielen osaamista pidettiin keskeisenä. Muutama henkilö ehdotti myös työpajatoimintaa, yhteisiä retkiä, tapahtumia, kotitalojen talkoita, yhteyshenkilöitä, kummitoimintaa jne. Vastauksissa suuressa osassa peräänkuulutettiin yhdessä tekemistä muodossa tai toisessa.

”Parhaiten asenteisiin voi mielestäni vaikuttaa vapaamuotoisia tilanteissa kuten harrastukset joissa pääsee tutustumaan oikeasti ihmisiin. Jos ylhäältäpäin paasataan että ’hyväksykää, hyväksykää’ se ei johda muuhun kuin lisävastustukseen. Kun hyväksyntää kaipaava saakin kasvot ja hänet havaitaan oikeaksi ihmiseksi, niin vastustus yleensä vähenee.”

”Kampanja Somessa, johon saataisiin paljon oululaisia mukaan. (työtä yhdessä kantasuomalaisen kanssa) Että kulkisivat 1-4 vk samoissa työvuoroissa yhden suomalaisen kanssa per maahanmuuttajapakolainen. Tähän pitäisi saada paljon oululaisia yrityksiä.”

”Erilaiset yhteiset juhlat, urheilut, uimahallit ym. Toiminnot, joissa yhdessä tekemistä.”

”Jokaista varten oma kummi, joka opastaa kieleen ja kulttuuriin.”

”Kantaväestö ei ehkä ehdi osallistua erilisiin tapahtumiin, mutta ehkä urheilu- tai seurakuntatoiminnan kautta tapaamiset voivat onnistua.”

”Kommunikointi sekä tiedon jakaminen puolin ja toisin. Ennakkoluulot hälvenevät, kun tietoisuus kasvaa. Kaikista tapahtumista tulisi tiedottaa avoimesti ja välittömästi, jotta vältetään turhilta juoruilta. Urheiluseurat olisivat tärkeässä asemassa tuomaan yhteen kantasuomalaisia sekä maahanmuuttajia. Täällä koululla rehtori otti yhteyttä vastaanottokeskukseen ja kutsui maahanmuuttajia vierailulle koululle.”

”Koulu järjesti mukavan tapahtuman, jossa pelattiin jalkapalloa ja maahanmuuttajat opettivat lapsille tanssia.”

Henkilöt, jotka lähtökohtaisesti suhtautuvat erittäin kielteisesti maahanmuuttoa kohtaan, toivat usein esiin, ettei millään toimenpiteillä voida vaikuttaa yhteistyöhön, sillä heillä ei itsellään ole halua hyväksyä maahanmuuttajia osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Osa sanoi myös suhtautuvansa hyväksyvästi työperäiseen maahanmuuttoon, mutta ei sellaisiin maahanmuuttajiin, joilla ei ole edellytyksiä työllistää itseään. Selkeän negatiivisesti asiaa kommentoineita oli noin prosentti koko kyselyn vastaajista.

7.5 Osallisuus ja luottamus yhteiskuntaan kuntakyselyn perusteella

Osallisuutta koskevat kysymykset liittyivät kyselyssä luottamukseen (mm. päätöksentekoon ja mediaan), eri vaikuttamiskanavien hyödyntämiseen sekä äänestysaktiivisuuteen.

Luottamusta koskevat väittämät

Kyselyn perusteella kuntalaiset suhtautuvat kriittisesti kunnan päätöksentekoon. Kriittimpiä ollaan Tampereella ja Forssassa: Tam-

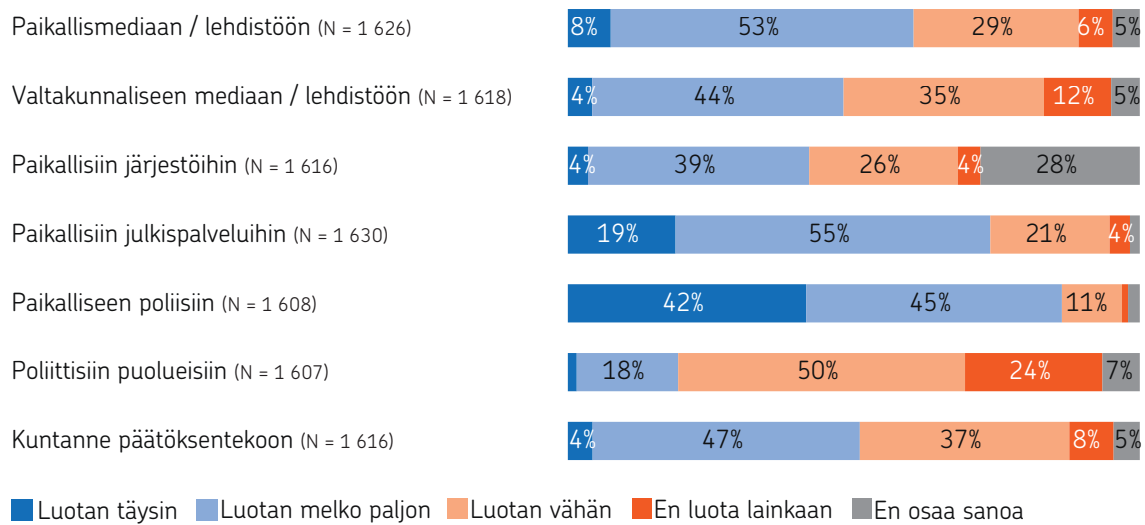
perelaisista 40 % ja Forssalaisista vastaajista vain 41 % luottaa kunnan päätöksentekoon vähän tai ei lainkaan. Luottamus poliittisiin puolueisiin näyttäytyy kyselyn perusteella varsin heikolta. Kyselyn vastaajat ovat voineet asemoida vastauksensa valtakunnallisesti tai paikallisesti. Oululaisista vastaajista 78 % ja tamperelaisista 77 % luottaa poliittisiin puolueisiin vähän tai ei lainkaan. Positiivisimmat vastaajat ovat Huittisissa, jossa kriittisiä oli 68 %.

Luottamus poliisiin on tässäkin kyselyssä korkea. Heikoimman arvion antavat huittislaiset, joista 19 % luottaa vähän tai ei lainkaan. Poliisiin luotetaan eniten Oulussa, jossa kuusi prosenttia arvio luottavansa poliisiin vain vähän. Kyselyssä selvitettiin myös, kuinka paljon asukkaat luottavat **paikallisiin julkispalveluihin** (esim. terveyden- ja sosiaalihuolto, TE-palvelut). Kriittisimmät arvot tulivat Huittisista ja Tampereelta, joissa n. 65 % arvioi luottamuksen hyväksi. Luottamus oli korkeammallaan Nurmijärvellä ja Forssassa, joissa, luottamuksen hyväksi arvioineita oli n. 85 % vastaajista.

Arvioissa luottamusta **paikallisiin järjestöihin** vastaajissa on paljon epätietoisia, mikä kertoo todennäköisesti siitä, ettei vastaajat ole niiden kanssa tekemisissä tai toimijoita on niin paljon, ettei vastausta voi asemoida. Eniten epätietoisia oli Nurmijärvellä ja Tampereella. Luottamus oli korkeinta Lieksassa (49 %), sekä Huittisissa (46 %), Forssassa (45 %) ja Torniossa (44 %). Tampereella 35 % luotti järjestöihin täysin tai melko paljon ja Nurmijärvellä 39 %.

Valtakunnalliseen mediaan tai lehdistöön luotettiin heikoiten Torniossa, jonka vastaajista vain 40 % luottaa paljon tai melko paljon. Huittisissa oli seuraavaksi kriittisimmät (44 % luottaa). Tampereen vastaajat luottivat eniten (54 %) valtakunnalliseen mediaan tai

Kuinka paljon luotat seuraaviin tahoihin tai tahojen toimintaan?

Kuva 18. Vastaajien luottamus eri toimijoihin

lehdistöön ja seuraavaksi eniten luottamusta on Oulussa ja Nurmijärvellä. Forssa ja Lieksa sijoittuvat keskelle. Luottamus **paikallismediaan** on valtakunnallista mediaa suurempi, eikä suuria eroja ole havaittavissa vastauksissa. Lieksan arviot olivat hieman positiivisemmat ja Tampereen kriittisimmät.

Kyselyssä selvitettiin myös **luottamusta muuhun mediaan**, johon pyydettiin täsmentämään avovastauksessa. Epätietoisten osuus oli suuri. Huittislaista jopa 47 % ei osannut ottaa kantaa. Eniten luottamusta muuhun mediaan on Lieksassa, Nurmijärven, Tornion ja Forsan tullessa perässä. Erot ovat kuitenkin pieniä. Avovastauksissa (N=204) nostettiin esiin muina seurattavina medioina erityisesti televisio, internet yleisesti ja sosiaalinen media. Moni seuraa myös kansainvälistä mediaa (esim. BBC). Useampi nosti esiin myös MV-lehden sekä median, johon luottaa, tai ei luota. Osa kokee näiden medioiden lietsovan vihaa ja levittävän väärää uutisointia, kun taas osa näkee tämän uutisoinnin tuovan ”hyviä näkökulmia”. Moni nosti avovastauksissa esiin YLE:n erikseen median, joka on pettänyt luottamuksen.

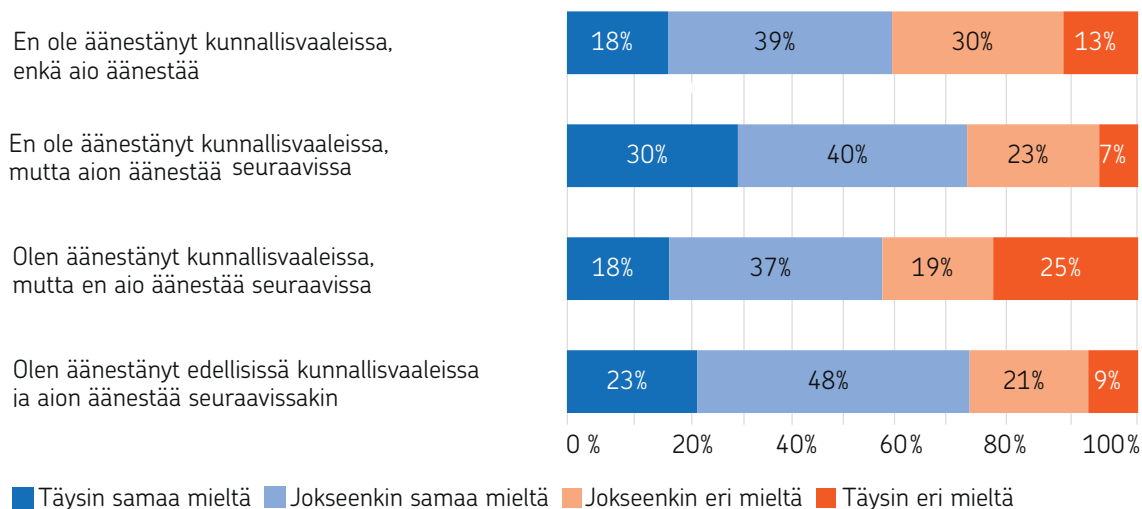
Vastaajia, jotka ovat eritelleet uskovansa erityisesti ”vaihtoehtomediaan” tai esim. MV-lehteen, on alle 10 % avovastauksiin vastanneista ja alle prosentti kaikista kyselyyn vastanneista.

Luottamusta mittaavissa kysymyksissä on nähtävissä yhteys henkilön asennoitumiseen monikulttuurisuuteen. Henkilöillä, jotka suhtautuvat kriittisesti naapuruston monikulttuurisuuteen, luottavat myös vähemmän kunnan päätöksentekoon, poliittisiin puolueisiin ja valtamediaan. Luottamus järjestöihin on myös hieman heikompi, mutta epätietoisten määrä on yhtä suuri kuin ns. positiivisesti suhtautuvilla.

Asukkaiden äänestysaktiivisuus

Kyselyvastaajien keskuudessa äänestysaktiivisuus näyttäytyy verrattain korkeana. Alueesta riippuen noin 83–91 % vastaajista kertoi aikovansa äänestää seuraavissa kuntavaaleissa. Heistä ehdoton enemmistö on äänestänyt myös aiemmissa kunnallisvaaleissa. Koko maassa äänestysprosentti oli viime kunnallisvaaleissa vuonna 2017 noin 59 %. Eduskunta-

"Naapuruston monikulttuurisuus on myönteinen asia"

Kuva 19. Kyselyvastaajien äänestysaktiivisuus (kunnallisvaalit) ja kokemus naapuruston monikulttuurisuudesta

vaalien osalta kyselytulos oli hyvin saman tyyppinen. Erona on, että niiden henkilöiden osuus, jotka ovat äänestäneet edellisissäkin vaaleissa, on hieman suurempi kaikilla alueilla, pois lukuun ottamatta Tornio. Vaalikuvista ei ole suodatettu sitä osuutta vastaajista, joilla ei ole ikänsä puolesta ollut mahdollisuutta äänestää edellisissä vaaleissa. Näitä on kuitenkin koko aineiston tasolla vähän. Alueesta riippuen sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole äänestäneet ennen eivätkä aio tulevaisuudessa äänestää, oli kuntavaalien osalta 6–12 % vastaajista ja eduskuntavaalien osalta 4–10 %. Suosituimpana vaalina näyttäytyy presidentinvaalit.

Europarlamenttivaalit näyttäytyvät puolestaan vähiten kiinnostavana vaalina. Tässä alueesta riippuen 15 (Tampere) – 30 % (Liekksa) henkilöistä kertoo, ettei ole äänestänyt europarlamenttivaaleissa eikä aio äänestää myöskään tulevaisuudessa. Vastaavasti niitä, jotka ovat äänestäneet ennen ja aikovat äänestää jatkossakin, on alueesta riippuen 53 (Liekksa) – 62 % (Tornio ja Tampere). Viimeisissä europarlamenttivaaleissa äänestysprosentti oli koko maassa 41 %. Tähän peilaten kyselyvastaajat

näyttäytyvät siis kokonaisuudessaan keskimääräistä aktiivisempina henkilöinä.

Aikomus äänestää on jonkin verran alhaisempi aineiston työttömillä. Kunnallisvaaleissa myös opiskelijoiden äänestysaktiivisuus on muita ryhmiä alhaisempi

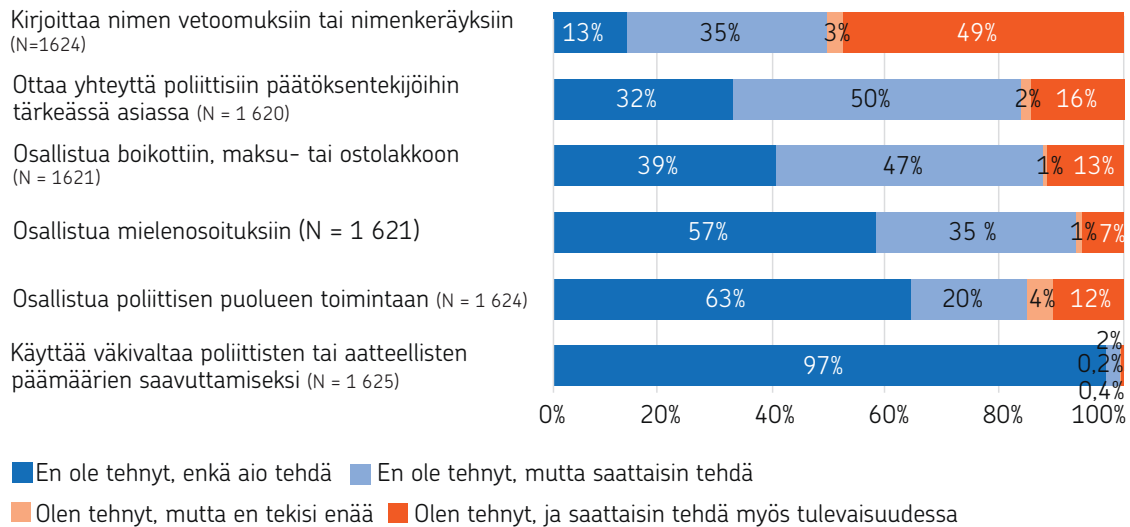
Kiinnostavaa on, että henkilön aikomus äänestää seuraavissa vaaleissa (kunnallisvaalit alla kuvassa 19) korreloi sen suhteen, kuinka myönteisenä vastaaja näkee monikulttuurisuuden naapurustossaan. Sama tulos on nähtävissä koskien europarlamenttivaaleja. Vastaajat, joilla on aikomus äänestää seuraavissa vaaleissa, suhtautuvat suhteellisesti positiivisemmin naapuruston monikulttuurisuuteen kuin ne, joilla äänestysaikomusta ei ole.

Aktiivinen vaikuttaminen

Kansalaisaktiivisuutta osoittaa myös se, kuinka asukkaat ovat olleet yhteydessä paikallisiin päättäjiin. Kyselyn perusteella ei saada tietoa siitä, mitä asiaa asukkaat ovat edistäneet.

Poliittisiin päätöksentekijöihin on ottanut yhteyttä tai voisi ottaa yhteyttä itselle tärkeä-

Mitä näistä olet tehnyt viimeisen neljän vuoden aikana, tai jos tuntisit asian tärkeäksi mitä saattaisit tehdä tulevaisuudessa?

Kuva 20. Asukkaiden osallistuminen ja vaikuttaminen ja eri aikomukset vaikuttaa

sä asiassa suuri osa. Aktiivisimmin yhteyttä ovat ottaneet tai voisivat ottaa Torniossa (78 %) ja Nurmijärvellä (70 %). Epäaktiivisimmat ovat Lieksassa (58 %) ja Forssassa (64 %). Lieksan ja Forssan vastaajat ovat myös epäaktiivisimpia poliittisen puolueen toimintaan osallistumisessa (32 ja 33 % on osallistunut vai voisi osallistua). Aktiivisimmilta näyttävät tamperelaiset (43 %).

Huittislaiset vastaajat ovat vähiten osallistuneet tai kokevat mielekkääksi osallistua boikottiin, maksu- tai ostolakkoon (49 %), Tampereen, Lieksan ja Forssan vastaajat ovat hieman useammin (68 % - 62 %). Huittislaiset vastaajat ovat myös epäaktiivisimmin osallistuneet tai harkinneet osallistuvansa mielenosoituksiin (37 %), Tampereen ja Forssan vastaajat taas hieman useammin

Kyselyn kysymyksessä ”oletko viimeisen neljän vuoden aikana käyttänyt väkivaltaa poliittisten tai aatteellisten päämäärien saavuttamiseksi? Saattaisitko tehdä näin tulevai-

suudessa?” haasteena on se, että kysymys on monitulkintainen: Kysymys voi pitää sisällään myös oletuksen, että henkilö käyttäisi väkivaltaa maanpuolustusmielessä¹⁷. Kaikista vastaajista 1–5 prosenttia kunnittain on käyttänyt tai saattaisi käyttää väkivaltaa päämäärien saavuttamiseksi. Aineiston perusteella ei voi tehdä muuta tulkintaa, kuin että mahdollisia väkivaltaa hautovia ei ole paljon. Seitsemän henkilöä kertoi jo käyttäneensä väkivaltaa. Näistä kaksi on muissa yhteyksissä annettujen avovastausten ja muiden kysymysten perusteella todennäköisesti tunnistettavissa erittäin maahanmuuttajavastaisiksi henkilöiksi (esim. ”Maahantunkeutajat helvettiin” -kommentin perusteella). Väkivaltaa harkitsevista on myös erikseen tunnistettavissa avoimen rasistisia vastaajia. Suuri osa kielteisen asenteen maahanmuuttoon osoittavista on kuitenkin asemoinut itsensä väkivaltaa karttaviksi. Koska vain pieni osa on vastannut avovastauksiin, tarkkaa sisältöanalyysiä ei vastausten perusteella voi tehdä.

¹⁷ Alkuperäisessä kysymyksessä oli mukana ”kansalaistottelemattomuus” -määritelmänä, mutta se jäi lopullisesta kysymyksenasettelusta pois.

8. Turvapaikanhakijoiden ja kuntien avainhenkilöiden haastattelut

Luvussa käsitellään turvapaikanhakijoiden ja kuntien avainhenkilöiden näkemyksiä pilottipaikkakuntien asenneilmapiiristä, turvallisuuden tunteesta, vuorovaikutuksen ja osallisuuden teemoista, sekä niiden mahdollistamiseen liittyviä tekijöitä. Trust-hankkeen painopisteiden mukaisesti turvapaikanhakijoiden ja vastaanottokeskusten henkilöstön kuuleminen on nähty tärkeäksi, jotta voidaan kuulla avainhenkilöiden näkemyksiä pilottikuntien asenneilmapiiristä, koetusta turvallisuuden tunteesta ja mm. näiden vaikutuksista eri elämän saroilla konkreettisten esimerkkien kautta. Käsittely kiinnittyy erityisesti syksyn 2015 tilanteen ja asiantilojen kehittymisestä ajan myötä. Haastattelujen raportoinnissa on huomioitu, ettei kartoitukseen osallistuneita voi tunnistaa, minkä takia tarkempia kuvauksia tuodaan esiin vain silloin, kun asiaa on käsitelty julkisesti medias-
sa.

Avainhenkilöiden haastatteluihin on osallistunut seitsemästä kunnasta yhteensä 27 henkilöä, jotka edustavat vastaanottokeskusta ja eri kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyötahoja. Haastatteluissa on käsitelty hyvien väestösuhteiden viitekehystä vasten erityisesti turvapaikanhakijoiden vastaanottamisen sekä alkuvaiheen kotoutumisen näkökulmia niin kohderyhmän, asiantuntijoiden itsensä kuin mm. palvelujärjestelmän näkökulmasta. Tämän luvun avainhenkilöiden haastatteluja koskevissa alaluvuissa aineistossa on hyödynnetty myös alueellisten ETNO-työpajojen keskusteluja silloin, kun ne ovat kohdistuneet nimenomaiselle paikkakunnalle.

Turvapaikanhakijoita on haastateltu yhteensä 100 seitsemältä pilottipaikkakunnalta. Aineistossa on mukana myös 7 jo useamman vuoden Suomessa asuneen kokemuksia. Haastattelut toteutettiin pääosin ryhmähaastatteluina. Puolistrukturoiduissa haastatteluissa on käsitelty henkilöiden kokemuksia väestösuhteiden viitekehyksen teemojen mukaisesti.

8.1 Asenneilmapiiri kunnan avainhenkilöiden ja turvapaikanhakijoiden näkemänä

Alaluvussa tuodaan yhteen haastatteluaineistojen perusteella välittynyt kuva siitä, kuinka asenneilmapiiri on kehittynyt pilottikunnissa syksystä 2015 kevääseen 2017 sekä mm. asenneilmapiirin muutokseen vaikuttavia tekijöitä.

Asenneilmapiiri syksyn 2015 alussa ja muutos 2017 mennessä

Syksyllä 2015 vastaanottokeskusten käynnistyessä, kohdekuntien yleinen asenneilmapiiri on näyttäytynyt avainhaastateltavien mukaan kaupungista riippuen alkuun enemmän tai vähemmän polarisoituneelta. Vastaanottokeskukset ovat aiheuttaneet huolta, pelkoa ja ennakkoluuloja, ja niitä on osassa kunnissa ollut järjestämässä myös ulkopaikkakuntalaiset ja keskustelut sosiaalisessa mediassa. Polarisoitumisella tarkoitetaan tässä yhteydessä lähinnä sitä, että osalla paikkakunnilla on

ollut pikemminkin yksittäisiä kovaäänisiä ja jyrkkiä mielipiteitä omaavia henkilöitä, jotka ovat erityisesti erikseen järjestetyissä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksissa tuoneet kantansa esiin, jolloin neutraalisti tai positiivisesti asennoituneet eivät ole välttämättä ole edes uskaltaneet tuoda ääntänsä kuuluviin. Kaikissa kartoituksen kohteena olleissa vastaanottokeskuksissa ilmapiirin vastapuolena on näkynyt auttamishalukkaat kuntalaiset. Osassa vahvemmin kuin muissa.

Vastaanottokunnissa on toiminnan käynnistyessä löytynyt erittäin runsaasti vapaaehtoistoimijoita. Kahdessa seitsemästä vastaanottokeskuksessa vapaaehtoisia on koettu olleen vähemmän kuin yleensä, mutta asian osalta ei voi luonnollisesti vetää suoraa johtopäätöstä alueen asenneilmapiiriin, vaan taustalla voi olla myös esimerkiksi koordinaation ja yhteistyötahojen puute.

Kohteena olevat vastaanottokeskukset ovat ottaneet linjakseen avoimuuden, ja lähes kaikki ovat järjestänyt tutustumisia ja avointen ovien päiviä. Kaikilla paikkakunnilla on ollut keskustelu- tai tiedotustilaisuuksia. Paikkakuntalaisten asennoitumista on kuvattu alkuun ennakkoluuloiseksi. Tätä kuvaa paikallisten kysymykset siitä, saavatko turvapaikanhakijat kävellä vapaasti kaupungissa tai uskaltavatko nuoret ja vanhemmatkin kanta-väestöön kuuluvat liikkua enää ulkona.

Asenneilmapiirin rinnalle nousee tietämättömyys, ja sen tuoma pelko ja ennakoasenteet. Tätä kuvasi yksi esimerkki avoimesta keskustelutilaisuudesta, jossa täysin asiallisesti nostettiin esiin, että voiko turvapaikanhakijoille kertoa, ettei Suomessa saa kulkea ylineljän henkilön porukoissa. Yksi avainhenkilö kuvasi tilannetta seuraavasti:

”Onko kyse asennevammasta, rasismista vai tietämättömyydestä ja pelosta. Isot ihmis-

ryhmät herättävät pelkoa. Jos ihminen joka pelkää, vaihtaa aina kadun puolta kohdattessaan turvapaikanhakijoiden ryhmän, ei huomaa, että ryhmä väistää.”

”Voi olla, että voidaan hälventää tiedotuksella ja kokemusten kautta. Auki puhumisella ja osallistumisella tilanteisiin ja koululuksiin...”

Muutosta syksystä 2015 tammikuuhun 2017 kuvattiin myös seuraavasti vastaanottokeskuksessa:

Esimerkki 1:

”Tällä hetkellä tilanne on aika rauhallinen arjessa. Silloin oli suurta mielenkiintoa kaikkea kohtaan – vokeja avattiin kuin sieniä sateella. Oli tunteita puolesta ja vastaan. Paikalle vaivautuneiden näkökulmaa pystyi aistimaan. Tällä hetkellä rauhallisessa vaiheessa. Myönteinen ilmapiiri kaupungin taholta siten, että eri organisaatioilla ja toimintatahoilla – yksityiset toimijat ja hallintokunnat – kaikilla on suuri halu tehdä meidän ja asukkaiden kanssa jotakin. Aina mahtuu joku ohikulkua [S.O.O] tai tarrojen liimaus: yksittäisten ihmisten mielenilmauksina.

Aikaa on kulunut ja ihmiset ovat tottuneet, mikä on lisännyt turvallisuuden tunnetta. Radikaalimmat ympärillä olijat karissut pois. Oman keskuksen ympärillä viime kesäkuun jälkeen oli yksi havainto ohikulkijoista, sitä ennen enemmän. Stabiili tilanne nyt.”

Esimerkki 2:

”Läbiasukkaiden kanssa muutos on huima. Tiedotustilaisuuden aikaan oli hurja ilmapiiri – pelkoja ja asenteita. Koettiin turvallisuusuhkaksi. Muuttui nopeasti. Tiedotustilaisuuden jälkeen meni pari kuukautta, kun uudestaan kylätoimikunta oli koolla ja huomasivat itsekin. Nyt on tehty yhteistyötäkin läbiasukkaiden kanssa: avoimet ovet, joulujuhlat, uusi vuosi ja raketteja. Paikalliset lapset käyvät pelaamassa jne.

*Pyritään pitämään yhteyksiä lähiasukkai-
siin. Koulun kanssa yhteyksissä paljon. Yh-
teydenpitoa kylätoimikunnan kanssa. Ollut
hyvä, kun pieni kyläyhteisö. Jutustelua arki-
sissa ympäristöissä.”*

Yhdessä kunnassa vastaanottokeskuksen nä-
kökulmasta alueen asukkaiden asenneilmapii-
riä kuvattiin vielä epäileväksi, ja vaikka aikaa
on jo vastaanottokeskuksen perustamisesta
kulunut, näkökanta oli, että ”hiljainen hyväk-
syntä olisi aika kiva”. Huomioitavaa on, että
kyseinen taho on ottanut linjaksi olla pitämät-
tä mm. avoimen ovien päiviä, vaikka on toi-
minnassaan muuten avoin. Lähtökohtana on
se, ettei asukkaiden yksityisyys kärsi; paikalle
ei haluta ns. tirkistelijöitä, ja nuorille asukkail-
le halutaan taata myös yksityisyyden rauha.

Asenteet kuntien eri toimijoiden tasoilla

Suuri vaikutus asenteiden muutoksen taustal-
la on erityisesti se, ettei kuntalaisten pelot ole
toteutuneet. Yhteisenä tekijänä useat haasta-
teltavat nostivat yksilöiden kautta vaikutta-
misen ja kohtaamisen asenteiden ja pelkojen
työstämisessä. Esimerkiksi humalassa häiri-
ösoittoja tehnyt henkilö on kutsuttu vastaan-
ottokeskukseen kahville, minkä jälkeen asen-
ne on muuttunut.

Vastaanottokeskusten perustamisesta ja
kuntapaikoista käyty keskustelu kunnan pää-
töksentekoelementissä on ollut eri paikkakunnilla
vähintäänkin vivahteikasta. Etenkin tilanteessa,
jossa vastaanottokeskuksia jouduttiin perusta-
maan nopealla aikataululla, muutokseen ei eh-
ditty varautua kunnolla, ja vastakkainasettelulle
on ollut otollinen alusta. Haastatteluissa nousi
esiin, että joidenkin paikallispoliitikkojen näh-
dään käyttäneen asiaa laajempänä politikoin-
nin ja pelottelun välineenä. Päätöksiin liittyvis-

sä keskusteluissa on voitu käyttää jyrkkää kieltä
ja pelkoa lietsovia mielikuvia. Ongelmana on
myös nähty, että milloin asiaan ei ole puutut-
tu ajoissa, eikä ryhmäpainetta retoriikan muu-
tokseen ole syntynyt, asia on pahentanut yleistä
asenneilmapiiriä. Tämä heijastuu laajempaan-
kin kansalaiskeskusteluun erityisesti sosiaali-
sessa mediassa. **Kun huolipuhetta tai pelotte-
lua ei osata hillitä ajoissa, se näkyy laajemmin
turvallisuuden tunteessa.** Tämä näyttäisi hei-
jastuvan erityisesti Forssan tapauksessa myös
mediaseurannan näkökulmasta. Sen sijaan mer-
killepantavaa on, ettei paikkakunnalla medias-
sa paljon näkynyt asenneilmapiirin tulehtunei-
suus näy niin vahvasti kansalaisyhteiskunnan ja
alueellisten toimijoiden näkökulmasta.

Avainhenkilöhaastatteluissa nostettiin
myös esiin, että yksi tekijä tilanteen rauhoittu-
misessa on, että aiemmin kantansa ilmaisemi-
ta varoneita ihmisiä on tullut mukaan. Kunta-
päättäjät ja näkyvämmiin esillä olevat ihmiset
ovat ottaneet kantaa humanitäärisiin asioi-
hin ja tuoneet esiin, että Forssa haluaa kantaa
vastuuta. Nurmijärvellä pelon asenneilma-
piiriin on vaikuttanut erilaiset huhut sosiaali-
sessa mediassa, joihin on puututtu myös pai-
kallismediassa. Taustalla on lisäksi aktiivisia
toimijoita niin kunnan, kansalaisten kuin po-
liisin taholta ns. tulipalojen sammuttamisessa,
ja keskustelun ohjaamisessa huolimatta siitä,
että aktiivisen toimijuuden myötä osa henki-
löistä on itse usein myös saanut vihapostia.

Vaikka paikallispoliitikkojen asenneilma-
piiriä on edellä kuvattu jakautuneeksi, eri ta-
hojen näkökulmasta virkamiesten kanssa yh-
teistyö on nähty toimivaksi ja asenteellisesti
esteettömäksi. Satunnaisina haasteita on tun-
nistettu esimerkiksi liittyen siihen, ettei yksit-
täiset toimijat ole kokeneet, että ”asia kuuluu
hänelle”. Esimerkiksi kehyskuntaan sijoitettu-
jen lasten varhaiskasvatuksen johtaja on voi-

nut olla haluton hyödyntämään tulkkipalvelua vanhempien kanssa toimimisessa.

Osassa vastaanottokeskuksissa on järjestetty työharjoittelu- tai vapaaehtoistoimintaa turvapaikanhakijoille yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Ennakkoluulot ovat tulleet paikoin ilmi myös kunnallisten yhteistyötahojen suunnalta vapaaehtoistoiminnan paikoissa, vaikka asia on ratkaistu yhteistyössä. Haasteena on lähinnä näyttäytynyt – erityisesti turvapaikanhakijoiden haastatteluaineiston perusteella – ettei kaikille ole riittänyt paikkoja. Suuressa osassa pilottikuntia paikallisten toimijoiden kanssa yhteistyö on näyttäytynyt hyvänä. Takapakkia on tullut erityisesti yhdellä paikkakunnalla, jossa urheiluseura vetäytyi yhteistyöstä paikallisten uhatessa boikotoinnilla.

Resurssien jakaminen on myös arvokysymys, jolloin kuntien rahoitus on yksi indikaattori. Osassa kuntia on panostettu enemmän monikulttuurisuutta tukevaan toimintaan ja kotoutumisen alkuvaiheen palveluihin. Muutamassa kunnassa korostui puutteellinen resurssointi alkuvaiheen neuvontaan ja ohjaukseen ja eri hallintokuntien sitoutuminen asioiden eteenpäin viemiseksi. Jo hankerahoituksen hakeminen edellyttää resursseja, jotta toimintaa voidaan tukea ulkopuolisella rahoituksella.

Asenneilmapiiri
turvapaikanhakijoiden ja
kotoutumisen alkuvaiheessa olevien
näkökulmasta

Lähestulkoon kaikki haastatellut turvapaikanhakijat kuvailivat vastaanottoa kunnassa ja

kuntalaisten asenneilmapiiriä hyväksi. Tyypillisesti haastateltavat kuvailivat, että paikalliset ovat mukavia tai hyviä ihmisiä. Haasteet tulevat enemmän ilmi turvallisuuden tunteen ja vuorovaikutuksen ja osallisuuden teemoissa.

Lähtökohtaisesti haastateltavien elinpiiri on ollut hyvin rajattu ja paikallisten kohtaamista on hankaloittanut jo se, että lähes kaikki kyseisten kuntien kohteena olleet vastaanottokeskukset sijaitsevat kaukana muusta asutuksesta. Vuorovaikutuksen paikkoja paikallisten kanssa ovat olleet vastaanottokeskusten lisäksi pääsääntöisesti kaupat, mahdollisuuksien mukaan urheilutilat, kirjastot, osalla yöelämä. Lisäksi yhteys paikallisiin on näyttäytynyt vahvimmin vapaaehtoisten ja muiden toimijoiden kautta, jotka ovat olleet osa vastaanottokeskusten arkea. Yhteyksiä suomalaisiin on syntynyt pitkälti vapaaehtoisten kautta, vaikkakaan kaikilla ei ole ollut syvempää ystävyysuhdetta suomalaisiin¹⁸. Kontakteja on tullut esim. toisen kaverien, tai mahdollisen tyttöystävän kautta, ja piellä osalla muun aktiivisuuden kautta kuten yliopistoverkostoista. Koska yhteys paikallisiin on tullut alkuun pääsääntöisesti vastaanottokeskusten kautta, henkilöstön kohtaaminen hyvässä ja huonossa on tärkeässä roolissa. Suuri osa oli kokenut vastaanoton hyväksi.

Suomalaisia kuvattiin usein varaukselliseksi ja ujoiksi, mutta lämpimiksi sen jälkeen, kun on tutustunut. Negatiivisia kohtaamisia ei yleensä haluttu heti alkuun tuoda esiin. Muutos asenteissa näyttäytyy usein hieman erilaisena kuin mitä suuremmassa kuvassa asenneilmapiiristä liittyen turvapaikanhakijoihin voisi olettaa. Suuri vapaaehtoisten määrä ja ystäväl-

18 Vuonna 2016 kahdeksaa vastaanottokeskusta koskeneessa kyselyssä 72 % kyselyyn vastanneista turvapaikanhakijoista kertoi saaneensa ystäviä tai tuttuja suomalaisista (Koistinen, 2017). Nyt tehtyjen haastatteluiden perusteella luvut ovat samansuuntaisia, mutta koska selkeää eroa syvällisempien ystävyysuhdeten ja moikkailututtujen kanssa ei voi muodostaa, tarkempaa analyysiä ei voi tehdä. Syvempiä ystävyysuhdetta on selkeästi pienemällä osalla.

linen vastaanotto alkuun vaihtui ns. arkikokemukseksi ajan myötä. Esimerkiksi:

”Alussa huomattiin, että suomalaiset ovat todella mukavia ja iloisia. Mutta pikkubiljaa lehdistö kirjoitti paljon turvapaikanhakijoista ja huomasimme, että näin ei ole enää. Varsinkin kun lehdistössä kirjoitetaan sitä, että turvapaikanhakijat varastavat ja käyttävät hyväksi naisia.

Aluksi kun kävimme julkisillakin paikoilla niin nuoria ja vanhuksia kiinnosti, mistä tulemme. He halusivat oikeasti tutustua. Lehdistö kirjoitti ja asiat ovat muuttuneet. Yhteyttä ei enää ole. Nuoret ja lapset eivät halua olla meihin enää yhteydessä. Olen itsekin ollut täällä jo 1,5 vuotta, ei ole ollut mitään ohjelmaa, jossa pääsisi tutustumaan.” (Aikuiset turvapaikanhakijat, tulkkiavusteinen sitaatti)

Median merkitys nousi esiin usealla paikkakunnalla. Negatiiviset uutiset heijastuvat mielialaan ja käsitykseen epätervetulleesta ilmapiiristä. Esimerkiksi toisella paikkakunnalla haastateltavat kokivat, että paikallislehti oli vääristellyt myös vastaanottokeskuksessa tapahtuneen kriisitilanteen tapahtumia.

Koko aineistossa ei voi vetää johtopäätöksiä pelkän iän, vaan enemmänkin vuorovaikutuksen määrän mukaan. Tällöin tulee myös selkeämpi jako nuorten ja aikuisten kohdalla siinä, kuinka asenneilmapiiriä on kuvattu. Kahdella paikkakunnalla, jossa nuoret olivat enemmän kosketuksissa kantaväestöön ja nuorisoon vapaa-aikana, negatiivisia kohtauksia oli enemmän. Alla on otteita tulkkiväitteisistä keskusteluista:

”Ilmeestä näkee, ettei ne [paikkakunnan nuoret] tykkää – puhuu meistä.”

”Jalkapalloa pelatessa, suurin osa ei puhu, aivan kuin olisin tehnyt jotain pahaa.”

”Olen kuullut [suomalaiselta nuorelta], että

opettaja on sanonut, että älkää olko yhteydessä meihin.”

”Nuoret ei ymmärrä, että miksi olemme täällä. Ovat liian nuoria.”

Yhdessä ryhmähaastattelussa kysyttäessä alkuun, että miten haastateltavat viihtyvät kaupungissa, nuoret aloittivat kertomalla, että kaveri on pahoinpidelty muutama kuukausi sitten ja muita on uhkailtu. Kokemukset leimaavat tällöin vahvasti paikkakuntaa. Silti asiaa pehmennettiin heti perään. ”Joka paikassa on hyviä ja huonoja ihmisiä”.

Poikkeuksetta kaikki haastateltavat, joilla on ollut lapsia, ovat kuvanneet, että lapset on otettu hyvin vastaan, viihtyvät koulussa ja ovat saaneet ystäviä. Tätä vahvasti myös muutamien lapsen kanssa vapaamuotoinen juttelu vastaanottokeskuksissa.

”Lapset ovat koulussa ja viihtyvät hyvin. Tämänkin vuoksi haluttaisiin jäädä. Lapsilla on suomalaisia kavereita koulussa.”

Mukana oli eri paikkakunnalta muutamia kiinnostavia tarinoita myös tapauksista, joissa turvapaikanhakija on päässyt keskustelemaan alkuun kriittisesti tai riidanhaluisestikin suhtautuvan suomalaisen kanssa, mutta dialogin myötä ennakkoluulo on vaihtunut ymmärrykseksi ja ystävyydeksi. Kaikissa keskusteluissa korostuikin se, että turvapaikanhakijat haluaisivat tuoda omaa näkökulmaansa tutuksi suomalaisille, jotta ennakkoluuloja saadaan vähennettyä.

Moninaisuuden hyväksymisen kysymyksiin liittyy myös se, että muslimitaustaiset turvapaikanhakijat ovat osallistuneet runsaasti kristillisten seurakuntien ja järjestöjen toimintaan. Asiasta kysyttäessä haastateltavat korostivat, että Suomessa on uskonnon vapaus, mitä myös arvostettiin. Tärkeintä on ollut päästä kontaktiin suomalaisten kanssa,

osallistumaan tapahtumiin ja tutustumaan suomalaisiin juhliin, joista kirkolliset juhlat ovat keskeisessä roolissa.

Suuressa osassa haastatteluissa käytiin myös syvällisempää keskustelua luottamuksesta ja sitä edistävästä tekijöistä¹⁹. Myös suomalaisten naisten itsenäisyyttä sivuttiin useissa keskusteluissa. Usein näkökulma oli se, että haasteltavat tuomitsivat otsikoissa olleet raiskausepäilyt tai raiskaukset, ja kokivat kohtuuttomana sen, että kaikki turvapaikanhakijat syyllistetään yksittäisten pahojen ihmisten takia.

Haastatteluissa kysyttiin myös turvapaikanhakijoiden halua jäädä paikkakunnalle (mikäli mahdollista). Niillä, joilla on jo suomalaisia ystäviä tai tuttuja, ja myönteinen kokemus kiinnittymisestä paikkakuntaan, halukkuus jäädä paikkakunnalle oli suurempi kuin niillä, joilla ei paikallisia suhteita ole syntynyt. Muita mainittuja vetovoimatekijöitä oli esimerkiksi näkemys siitä, että paikkakunnalla on hyvät koulutusmahdollisuudet ja siihen liittyen myös nopea pääsy kielikoulutukseen. Jopa paikkakunnan suuri vanhusten määrä tuotiin esiin vahvuutena hoitoalalle työllistymisen näkökulmasta.

Vastaanottokeskusten henkilöstön asennoitumista kuvattiin pientä vähemmistöä lukuun ottamatta hyväksi. Yhden pilottipaikkakunnan vastaanottokeskuksessa on koettu enemmän ristiriitoja henkilökunnan kanssa. Tähän on liittynyt myös se, että asukkaat ovat kokeneet, ettei heidän saamansa kohtelu ole ollut muihin vastaanottokeskuksiin nähden tasapuolista, tai henkilöstön koettiin suosi-

van joitain asukkaita. Henkilöstön kerrottiin ko. paikkakunnalla myös mm. vääristelleen asioita eli luottamus oli ylipäänsä alhainen. Osin keskusteluissa kävi ilmi, että taustalla on myös kiireessä käynnistetyn keskuksen organisoitumiskysymykset alkuun. Silti ristiriitoja ei ole onnistuttu purkamaan ajan myötä.

Pienemmistä pilottikunnista Lieksa on siinä määrin poikkeava, että siellä on maahanmuuttajataustaisia Itä-Suomen kunnista eniten, ja suuri osa kunnan maahanmuuttajista on tullut humanitäärisen suojelun perusteella. Yksi vetovoimatekijä on ollut vuokra-asuntojen saatavuus, joka on laajentanut somaliyhteisöä ensimmäisten muutettua paikkakunnalle 90-luvulla. Lieksan mainetta on koeteltu vuosien aikana maahanmuuttajavastaisena kaupunkina. Kartoitukseen tehtyjen haastattelujen perusteella enemmistö turvapaikanhakijoista kuin pidempään Lieksassa asuneista maahanmuuttajista itse kokivat ilmapiirin varsin hyväksi, ja pidempään olleet tunnistivat eron aikaisempaan. Ilmapiiriin nähdään vaikuttavan erityisesti kolmannen sektorin aktiivisuus ja vuonna 2013 Somaliperheyhdistyksen perustama Metka-kylätalossa aktivoima toiminta. Kuten muissakin kunnissa, näkemys asenteista ei kuitenkaan ole jaettu kaikkien haastateltavien kesken. Kiinnostavaa on, että myös kuntalaisille suunnatussa kyselyaineistossa nousevat lieksalaisten hieman positiivisimmat näkemykset siitä, että yhteisillä tapaamispaikoilla ja kulttuurikahviloilla itsessään voidaan edesauttaa vuorovaikutusta.

¹⁹ Haastateltaville kerrottiin, että haastattelut toteutetaan oikeusministeriön hankkeeseen nimeltä Trust eli luottamus, mikä ohjasi keskustelua teemaan.

8.2 Avainhenkilöiden ja turvapaikanhakijoiden näkökulmia turvallisuuden tunteesta

Alaluvussa käsitellään haastatteluaineiston perusteella turvallisuuden tunteeseen vaikuttaneita tekijöitä ja tapahtumia pilottikunnissa.

Suurella osalla pilottikunnissa vastaanotto-keskusta kohtaan ei ole suunnattu näkyvää vastarintaa tai ilkeävaltaa, vaikka niihin on varauduttu. Osin syrjäisen sijainnin nähtiin vähentävän kiinnostusta ilkeävaltalta. Osassa turvallisuuden tunnetta on madaltanut erityisesti alkuvaiheessa Soldiers of Odinin pyöriminen paikan päällä. Forssassa on ollut näkyvimmit mielenosoitukset suoraan vastaanottokeskuksen tuntumassa. Yhdellä paikkakunnalla turvallisuutta on heikentänyt mm. se, että vastaanottokeskuksen kulkureitillä on heitelty kiviä turvapaikanhakijoiden päälle.

Kiristynyt ilmapiiri kartoituksen kohteena olevia vastaanottokeskuksia kohtaan on otettu huomioon valvotun alueen valvotuna, yhteistyössä poliisien kanssa ja turvatoimien lisäämisnä, esimerkiksi turvakävelyiden harjoitteluina. Keskeisessä osassa on kuitenkin nähty vuoropuhelu alueen asukkaiden kanssa.

Henkilöstö on pitkälti välttynyt ilkeävaltalta, vaikkakin yhdellä paikkakunnalla henkilökunnan autoja on vandalisoitu. Tulehdusherkä ilmapiiri on vaikuttanut osaan henkilöstöä ja vapaaehtoisia siten, ettei työstä ole kerrottu laajemmin. Samoin se, että erityisasemassa henkilö on vaarassa joutua esimerkiksi MV-lehden otsikoihin tai muualle sosiaaliseen mediaan riepoteltavaksi, nousi pienessä osalla esille. Laajemminkin aineistossa nousee esiin, että ns. perustyötä tekevät virkamiehet, kuten sosiaalitoimen henkilöstö, eivät niin helpos-

si ole joutunut kohteeksi, mutta turvapaikanhakijoiden ja vastaanottokeskusten kanssa yhteistyötä tekevät muut toimijat ovat herkemmin päätyneet ”tikun silmään”, mikä on edellyttänyt tietynlaista paksunahkaisuutta.

Poliisin kanssa yhteistyö on koettu hyväksi, ja lähipoliisikäytäntöä on jalkautettu eri paikkakunnille. Paikkakunnalla, jossa turvapaikanhakijoiden keskinäisiä nahisteluita ja yhteenottoja on rauhoitettu poliisivoimin, koettiin, että pelkästään poliisiauton läsnäolon nähdään turvallisuutta heikentävänä tekijänä tai ihmettelyn aiheena ja ennakkoluulojen kasvattajana paikallisissa.

Turvapaikanhakijoiden keskinäisiä yhteenottoja on ollut, mutta niiden taustalla nähdään pitkälti toimeettomuus, mutta myös osalla traumaattiset taustat. Yhdessä vastaanottokeskuksessa tilannetta kuvattiin siten, että erityisesti nuorilla kohtaamisen ja vuorovaikutuksen keinojen nähtiin alkuun madaltuneen aiempien kokemusten myötä, mutta yhteisöllisen ja turvallisen ympäristön vaikutus oli havaittavissa. Vastaanottokeskuksessa oli käytössä yhteisöhoitolliset menetelmät, jossa korostuu asukkaiden osallistaminen ja asukkaiden tukeminen. Vastaanottokeskuksissa on myös pidetty esillä syrjimättömyyden periaatetta, jota on korostettu mm. näkyvillä Syrjinnästä vapaa alue -kylteillä.

Paikallisten asukkaiden kokemus turvattomuus on välittynyt myös suorina yhteydenottoina tai välikäsiä kautta:

”Yksittäisiä viestejä on saatu, että asunto-osakeyhtiöissä pohdittu vokin tuomaa turvattomuutta. Hyvin pitkän ajan päästä jälkijunassa jonkun kolmannen tahon tuomana, kuten poliisin.”

Vaikka huolipuhetta on käsitelty asukkaiden kanssa, yhteydenpidon ja tiedotuksen entistä vahvempi rooli nousee esiin. Kuten asenteita käsittelevässä luvussa todettiin, **suuri osa**

asenteelliseksi tulkittavasta käytöksestä on luokiteltavissa tuntemattoman peloksi ja siitä myötä syntyneiksi ennakkoluuloiksi. Turvallisuuden edistämisessä oleellisena nähtiin vuorovaikutus paikallisten kanssa ja avoimuus mutta myös pelkotilojen kunnioittaminen, jotta niitä voidaan lähteä ratkomaan:

*”Turvallisuuden näkökulmasta vastaanottokeskuksen toimintasuunnitelmaan on kirjattu, että avoin viestintä ja asiakkaiden osallistaminen. Kantavia ajatuksia. Olemme pitäneet useita avoimia ovia ja infotilaisuuksia vokin toiminnasta. Vapaaehtoisille kiitostilaisuuksia ja infoja. Asiakkaille joka kuukausi info ja asukaskokoukset. Asukaskokouksissa käydään. Tarkoitus on, että on foorumi jossa asiakkaat kertovat toiveita – tälle on ollut tarve, että voidaan tode-
ta asioita. Lähentäviä tilaisuuksia. Toisaalta on kuulluksi tulemisen foorumi. Infottu ja vastattu viranomaisasioihin liittyviin asioihin. Ihmiset ovat turhautuneita ja odottavat päätöksiä. Psykososiaalisen tuen betkiä.*

Forssan tapaus²⁰ on siitä kiinnostava, että siinä yhdistyy pelon politisointi maahanmuuttokriittisten ja maahanmuuttajavastaisten näkemysten käyttäminen hyväksi otollisessa ilmapiirissä. Jännitteet olivat johtaneet väkivaltaiseen välikohtaukseen, joka vaikutti kaupungin ilmapiiriin ja ihmisten turvallisuuden tunteeseen. Forssan on nähty olleen otollinen vastakkainasetteluille mm. korkean työttömyysasteen takia. Turvapaikanhakijoiden ja paikallisten nuorten välille syntyneiden jännitteitä oli vahvistamassa osin ulkopaikkakuntalaiset²¹, jotka järjestivät mielenosoituk-

sia vastaanottokeskuksen edessä. Tilanteen ratkaisemisessa keskeisenä nähtiin, että paikkakunnan päättäjät puuttuivat asiaan ripeästi ja käynnistivät yhteisösovitteluprosessi Naapurisovittelun menetelmiä hyödyntäen (ks. lisää Oikeusministeriö 2017b). Itse osapuolten lisäksi Forssassa käynnistettiin toimenpiteitä, joihin osallistettiin myös laajempi yhteisö ja koulut hyvin vahvasti. Nuorten rauhaa edistävänä liikkeenä käynnistettiin mm. ”May the Forssa Be With You” nuorten keskuudessa.

Sosiaalisen median suitsemistalkoisiin on osallistuttu eri puolilta. Esimerkiksi yksi haastateltava kertoi, että lähipoliisin kanssa on toimittu yhteistyössä siten, että poliisille on voitu toimittaa linkkejä trollauksen ja vihapuheen ketjuihin:

”Matalalla kynnyksellä on voitu vaikuttaa asioihin, jotka eivät välttämättä ylitä rikoskynnystä. Keskustelujen siivoamisen myötä ihmiset olivat alkaneet ymmärtää, ettei mitä tahansa voi kirjoittaa.”

Turvallisuuskulmat turvapaikanhakijoiden ja kotoutumisen alkuvaiheessa olevien näkökulmasta

*”Yleisesti tuntuu, että ollaan turvassa, laki on tukena. Täällä tuntuu rauhalliselta”
(tulkkiavusteinen sitaatti)*

Haastatellut turvapaikanhakijat kokivat pääosin olevansa Suomessa turvassa, ja suurin huolenaihe oli oma tai perheen tulevaisuus. Epätietoisuus turvapaikkapäätöksestä ja usealla myös vastaanottokeskuksen lakkaut-

20 <http://www.forssa.fi/uutisnostot/?newsid=1532> 25.08.2016, luettu 21.3.2017

21 Lähde: avainhenkilöhaastattelut ja esim. <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002917775.html>, <http://www.hameensanomat.fi/uutiset/kanta-hame/313436-forssan-mielenosoitus-puistattavia-puheita-hymy-kasvoilla> (26.8.2016), jotka voidaan laittaa alaviitteeseen.

tamisen myötä tapahtuvat siirrot aiheuttivat enemmän epätietoisuutta ja turvattomuutta.

Turvapaikanhakijoilta kysyttiin erikseen syrjintäkokemuksista ja turvallisuuden tunteeseen vaikuttavista tekijöistä paikkakunnalla. Kuten edellä tuotiin esiin, haastateltavat eivät pääosin alkuun halunneet tuoda esiin negatiivisia kohtaamisia ja kokemuksia, vaan korostivat sitä, kuinka hyvin heidät on otettu vastaan. Kun asiaa kysyttiin tarkentavin kysymyksin, jonkinasteisia syrjintäkokemuksia oli noin kolmanneksella, mutta useat haastateltavat olivat tietoisia toisten kohtaamasta syrjinnästä tai olivat joutuneet paikkakunnalla seuraaman turvapaikanhakijoita vastaan suunnattuja mielenosoituksia tai muita ”partioita”. Siten syrjinnän kokemukset ovat olleet usein välillisiä. Joitain paikkakuntakohtaisia eroja on havaittavissa, mutta ne voivat liittyä osin haastateltavien ikään ja elinpiiriin. Kahdessa kunnassa haastateltiin vain nuoria, ja toisessa turvallisuuden kokemus oli heikompi. Nuoret kertoivat myös välttelevänsä paikkoja, ja että heitä on myös ohjeistettu olla menemättä paikkoihin, joissa on maahanmuuttajavastaisia ihmisiä.

Kieliryhmittäin tarkasteltuna ainoa ero on havaittavissa siinä, kuinka laajempi maahanmuuttoa koskeva ilmapiiri koetaan turvallisuuden uhkana: arabiankielisistä osa seuraa omankielisistä Facebook-ryhmissä uutisointia, jolloin tiedonkulku erityisesti negatiivisista uutisista on vahvempaa. Tällöin näkemys ”kun yksi tekee, kaikki kärsii” nousi esiin keskusteluissa. Tämä näkökulma tuotiin vahvasti esiin useassa haastattelussa, mutta erityisesti hyväksynnän ja ennakkoluulojen aiheuttamisen näkökulmasta.

Pääosin turvapaikanhakijoihin kohdistunut ”häiriökäyttäytyminen” on pitänyt sisällään yksittäisten kantasuomalaisten aggressiivisek-

si tulkittavaa puhetta tai huutelua kadulla tai autosta ja eleitä. Usein haastateltavat eivät ole ymmärtäneet käytetystä kielestä muuta kuin suomalaiset kirosanat ja vihamieliset eleet, joista on voinut helposti päätellä viestin luonteen. Ns. kevyemmät syrjintäkokemukset liittyvät siihen, että paikalliset ovat esimerkiksi kysyttäessä tietä kääntäneet selkensä ja osoittaneet ilmeellään haluttomuutensa kommunikointiin. Pieni osa oli kohdannut fyysisistä väkivaltaa, mutta useampi tunsi lähipiiristään niitä, jotka joutuneet väkivallan uhriksi. Väkivallan tapahtumapaikkana on yleensä ollut yökerho tai baari. Tyypillisen kuvauksen perusteella kantasuomalainen on humalassa halunnut haastaa riitaa. Milloin tilanne on eskaloitunut, haastateltavat ovat kokeneet, että heidät on automaattisesti mielletty riidan aiheuttajaksi kantasuomalaisen sijaan taustoja avaamatta.

Pienellä osalla on ollut negatiivisia kokemuksia poliisin kanssa. Nämä ovat liittyneet yksittäisillä haastateltavilla siihen, että he ovat kokeneet, ettei heitä ole kohdeltu tasapuolisesti ja puolueettomasti. Esimerkiksi tilanteessa, jossa kantasuomalainen on käyttäytynyt aggressiivisesti turvapaikanhakijaa kohtaan, poliisin on nähty käyttäytyneen puolueellisesti. Toisessa vastaavassa tilanteessa poliisi ei ole haastateltavan näkökulmasta nähnyt tarpeelliseksi viedä asiaa eteenpäin, sillä tekijä on paikallinen ”häirikkö”, ja humalalla on ollut osuutta asiaan. Nuorten turvapaikanhakijoiden edustajien haastatteluissa väärin kohteluita nousi niin ikään esiin: alaikäisiä ollaan oltu viemässä suoraan putkaan ilman asian selvittämistä. Huolta herättävänä asiana nostettiin myös yhdessä haastattelussa esiin, että haastateltavilla on kokemuksia poliisilla pelottelulla. Jos nuori turvapaikanhakija ei ole käyttäytynyt toivotulla tavalla, poliisilla uhkaaminen on koettu kiristykseenä. Tällöin on myös koet-

tu, että poliisi uskoo automaattisesti henkilökuntaa nuoren sijaan.

Elinpiiri on osaltaan vaikuttanut siihen, paljonko on kohdattu syrjivää käytöstä. Perheelliset ja rajallisemman elinpiirin omaavat ovat välttyneet useammin ikäviltä yhteenotilta. Yhden vastaanottokeskuksen ympärillä on tapahtunut myös kivien heittelyä yleisellä kulkureitillä, mikä on vaikuttanut luonnollisesti turvallisuuden tunteeseen. Tyypillisimmät syrjinnän muodot, kuten huutelu, on voinut kuitenkin tapahtua keskellä päivää esimerkiksi bussipysäkillä, jolloin kohde on valikoitunut pelkän ulkonäön perusteella. Yhdellä pienemällä haastattelupaikkakunnalla haastateltavat huomasivat ryhmäkeskustelussa, että esimerkiksi yksi sama vanhempi nainen oli ollut heidän kohtaamansa ”aggressiivinen huuteliija”.

Suomalaisten ennakkoluuloista käytiin useiden haastateltavien kanssa syvällisempää keskustelua. Toisaalta he ymmärsivät paikallisten ennakkoluulot ja pelonkin vieraita kulttuureja kohtaan. Kuitenkin luonnollisena toiveena esitettiin se, että ihmiset ymmärtäisivät heidän tilanteensa, tutustuisivat taustoihin ja ihmisiin, sen sijaan, että kaikki niputetaan uhaksi ja maahanmuuttajiksi. Kuten edellä tuotiin esiin, **pelko tai huoli tiivistyy siihen, että kun yksi maahanmuuttaja syyllistyy rikokseen tai epäsoinnaisella toiminnallaan aiheuttaa ongelmia, kaikki syyllistetään.** Haastateltavista suuri osa halusi korostaa sitä, että heidän ensisijainen toiveensa on päästä osaksi suomalaista yhteiskuntaa ja työelämään ja ystävystyä suomalaisten kanssa.

Turvallisuustilannetta vastaanottokeskuksissa pidettiin haastatteluajankohdina pääsääntöisesti hyvänä. Usein tuotiin esiin, että alkuvaiheessa, toiminnan vielä ollessa vähemmän jäsentynyt, keskinäisiä yhteenottoja on tullut arkisista asioista. Turvallisuuden tun-

teen kuvattiin yleensä parantuneen ajan myötä. Tilanteet ovat myös joskus eskaloituneet poliisiasioiksi silloin, kun odotuksesta täytyneet päivät eristyksessä vastaanottokeskuksessa on aiheuttanut turhautumista ja stressiä. Esimerkiksi yksi nuori haastateltava kertoi, ettei tunnista itseänsä samaksi henkilöksi. Olosuhteet, odottaminen ja tiivis asuminen on käynyt voimien päälle.

Vaikka kulttuurienvälisiä yhteenottoja tunnistettiin joissain keskusteluissa olleen, asia ei virittänyt paljon keskustelua. Ristiriitojen kuvattiin aiheutuneen lähinnä siitä, että suuri määrä ihmisiä on asutettu pieniin huoneisiin, eikä yhteistä kieltä ongelmien käsittelyyn ole ollut. Vain yhdellä paikkakunnalla nostettiin vahvemmin esiin toisen kieliryhmän edustajat riidanaiheuttajiksi.

Ainoa erityisen huolestuttava seikka nousi yhden naispuolinen haastateltavan kertomana: hän oli joutunut seksuaalisen häirinnän uhriksi aikaisemmassa vastaanottokeskuksessa toisella paikkakunnalla. Hän koki, ettei asiaan oltu puututtu tarvittavalla vakavuudella, ja syyksi hän esitti sen, että tekijä oli alaikäinen.

8.3 Vuorovaikutuksen kokemukset ja niiden edistäminen avainhenkilöiden ja turvapaikanhakijoiden näkökulmista

Alaluvussa käsitellään eri näkökulmista sitä, kuinka vastaanottokeskukset ovat yhdessä muiden toimijoiden kanssa edistäneet vuorovaikutuksen mahdollisuuksia. Lisäksi kuvataan turvapaikanhakijoiden omia kokemuksia vuorovaikutuksesta sekä kuntien näkökulmasta lähtö-

kobtia vuorovaikutuksen edistämiseen kotoutumisen alkuvaiheessa.

Vastaanottokeskukset ovat toteuttaneet yhteistyössä aluetoimijoiden kanssa erilaisia aktiviteetteja, harrastuksia, ystävätoimintaa, työ- ja opintotoimintaa. Harrastusmahdollisuuksia voidaan Maahanmuuttoviraston tarjoamien resurssien puitteissa järjestää hyvin vähän itse, joten eri hankkeet ja kolmannen sektorin ja kuntien yhteistyö ovat erittäin tärkeä osa toimintaa. Vastaanottokeskusten näkökulmasta erilaiset aktiviteetit nähdään myös tärkeinä; mielekäs tekeminen ja siitä tiedottaminen korostuvat kaikkien näkökulmasta niin integroitumisen kuin myös mielenterveyden ja turvallisuuden edistämisen näkökulmista.

Kaikki osapuolet ovat haastatteluissa korostaneet, että ihmisiin tutustuminen on keino lieventää ennakkoluuloja ja pelkoja. Tässä työssä vastaanottokeskukset ovat olleet tärkeässä roolissa yhteistyössä aluetoimijoiden kanssa. Osa on tehnyt voimallisemmin työtä välittäjän roolissa:

”Aika laajasti toiminnan alusta lähtien käyty puhumassa ja käyty eri toimijoiden kanssa joka puolella, esimerkiksi koulukuraattoreiden ja psykologien yhteistapaamisessa. Käyty kertomassa, että turvapaikanhakijat ovat tavallisia ihmisiä. Asennekasvatettu tavallisen ihmisen kohtaamisesta. Nyt on pienimuotoisia projekteja. Turvapaikanhakijat ovat vanhusten/ikäihmisten kuntoutuskeskuksessa vapaaehtoistyössä. Naapurit kutsuttiin kahville ja oli useampi kymmen ikäihmistä päiväkahveilla. Yms. Pienimuotoisesti ympärillä olevien toimijoiden kanssa, esimerkiksi omakotiyhdistyksen kanssa viritetty...”

Erilaisia vapaamuotoisia tapaamisia ja tempauksia kuten ravintolapäiviä on toteutettu eri puolilla Suomea, ja ne on koettu vastaanottokeskusten ja asukkaiden kanssa vuorovai-

kutuksen edistämiseksi onnistuneiksi ja tarpeellisiksi. Haasteena on, että organisointi vie henkilöstön resursseja, ja edellyttää aktiivista yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Laajempi kuntalaisten osallistaminen toimintaan nähdään usein vielä haasteena.

Vapaaehtois- ja ystävätoiminta

Vapaaehtoistoiminta on parhaimmillaan kaksisuuntaista, jolloin eri osapuolet antavat ja kokevat saavansa lisäarvoa elämäänsä. Turvapaikanhakijat ovat myös osallistuneet itse runsaasti vapaaehtoistyöhön, milloin mahdollista, ja se on koettu erittäin tervetulleeksi. Vapaehtoistyö vanhainkodeissa toimii hyvänä esimerkkinä. Kiinnostavaa on, että pilottikunnistakin löytyy tapauksia, joissa paikalliset ennakkoluulot ovat voineet olla pinnalla, ja yhteistyön mahdollisuuksia ei ole ensin tarjottu.

Alkuun vapaaehtoisia ilmoittautui paikoin enemmän kuin mitä ehdittiin ottaa vastaan, ohjata ja valmentaa. Vapaaehtoisuuden organisoimisessa kipupisteenä oli tunnistettavissa se, ettei pelkkä auttamisen halu aina riitä, sillä vapaaehtoisten omat voimavarat voivat olla rajalliset, ja sitoutuminen pitkäjänteiseen toimintaan voivat kiireen keskellä aiheuttaa omat haasteensa. Esimerkiksi turvapaikanhakijoiden traumaattiset taustat voidaan myös heijastua vapaaehtoisen jaksamiseen. Kääntöpuolelta auttamisen halussa on tunnistettu myös se, että autettava ns. rakastetaan kuoliaaksi. Sen sijaan, että autetaan henkilöitä toimimaan tulevaisuudessa itsetoimisesti, henkilön puolesta voidaan tehdä asiat valmiiksi ja pedata asioita liikaa. Vapaaehtoiset voivat myös valita ”suosikkeja”, minkä on nähty olevan tasa-arvoisen kohtelun periaatteen vastaista.

SPR on ollut erityisen tärkeässä roolissa vapaaehtois- ja ystävätoiminnan organisoin-

nissa muiden järjestöjen ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Myös seurakunnat ovat toimineet usealla vastaanottokeskuspaikkakunnalla keskeisessä roolissa. Erityisesti kunnissa, joissa aikaisempaa kokemusta turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta ei ole ollut, vuorovaikutusmahdollisuuksia ja palveluita on lähdetty rakentamaan ns. tyhjän päältä. Yhden pienemmän kunnan edustaja kuvaa yhteistyön rakentumista siten, että kunta toimi aktiivisena tuomalla yhteen sosiaali- ja terveystoimen, sivistystoimen, liikunta- ja nuorisopalvelut ja kokoamalla yhteistyöryhmän yhdistysten kanssa suunnittelemaan yhteistyön mahdollisuuksia. Seurat ja yhdistykset palvelutarjoajina ottivat lapset, nuoret ja aikuiset toimeen mukaan. Vaikka ylemmän tason toiminta on näyttänyt onnistuneelta, ruohonjuuritasolla estävänä tekijänä on tunnistettu jossain määrin kuntalaisten ennakkoluulot. Toisella pienellä paikkakunnalla, jossa järjestötoimijoita on rajallisesti, seurakunta on ollut erityisen aktiivisessa roolissa vapaaehtoistyön organisoimisessa.

Vapaaehtoistoiminnan muodot ovat moninaisia. Vapaaehtoiset ovat olleet järjestämässä tapahtumia, kerhotoimintaa ja tarjonneet mahdollisuuksia mm. kielen opiskeluun. Osalla haastatelluista turvapaikanhakijoista on ollut suomalainen ystävä tai kontakti nimenomaan vapaaehtoistoiminnan kautta. Ystävätoimintaa on voitu organisoida myös siten, että turvapaikanhakijat ovat itse esimerkiksi lomakkeen täyttämällä ilmoittaneet halukkuutensa. Yhdessä turvapaikanhakijoiden ryhmähaastattelussa selvisi, että haastatteluun osallistuneille naispuolisille oli tarjottu mahdollisuutta ilmoittautua, mutta miehille ei. Tilanne näyttäytyy vastaanottokeskusten näkökulmasta hieman erilaiselta keskukselta riippuen. Yhden keskuksen edustaja kuva-

si suhtautumista ystävätoimintaan siten, ettei esimerkiksi ystäväperhetoimintaa ole järjestetty aktiivisesti, vaan mikäli kiinnostuneita on ollut, asian etenemiseen on voitu myötävaikuttaa. Keskus on sen sijaan pyrkinyt edistämään muilla tavoin asiakkaiden ja paikallisväestön kohtaamisia. Lähtökohtaisesti voidaan kuitenkin todeta, että vaikka ystävätoimintaa on ollut runsaasti, sitä ei ole ollut kaikkialla siinä mittakaavassa kuin on ollut tarve haastateltujen turvapaikanhakijoiden näkökulmasta.

Turvapaikanhakijoiden keskusteluissa korostui halu yhteistyöhön paikallisten kanssa, ja ennen kaikkea halu päästä tekemään työtä ja osaksi yhteiskuntaa. Keskusteluissa korostettiin usein, että mikä tahansa työ tai vapaaehtoistehtävä käy, kunhan saisi tehdä jotain. Tähän liittyen haastatteluissa nousi esiin paikoin myös kateus niitä kohtaan, jotka ovat päässeet vapaaehtoistyöhön, varsinaisiin töihin tai työharjoitteluun. Myös omaa auttamishalua ja kerättyjen vapaaehtoistyön todistusten määrää saatettiin korostaa.

Turvapaikanhakijoiden tilanteen pitkityksessä vapaaehtoisten määrä on suuressa osassa paikkakuntia vähentynyt. Turvapaikanhakijat itse kokivat, että kielteiset päätökset ovat osasyynä tähän. Kiinnostus sitoutua esimerkiksi ystävätoimintaan vähenee, kun jatkuvuudesta ei ole tietoa. Lisäksi turvapaikanhakijoiden pitkä odottelu, sekava elämäntilanne, pelko tulevasta ja esimerkiksi perheen tilasta muualla, on aiheuttanut masentuneisuutta ja sulkeutuneisuutta, mikä heijastuu joillain myös toimintakykyyn ja halukkuuteen osallistua eri toimintoihin. Myös se, että useat vastaanottokeskukset ovat olleet lakkauttamisuhan alla, on nähty vähentäneen aktiivisuutta joillain paikkakunnilla.

Yhteistyö asukkaiden ja asukasyhdistysten kanssa

Kuten edelläkin on tuotu esiin, yhteistyö asukkaiden ja asukasyhdistysten kanssa on nähty olevan keskeisessä roolissa hyvien väestösuhteiden edistämiseksi. Pelon ja huolen aiheita on voitu käsitellä joko välittömästi, ja milloin erityistä yhteistyötä on tehty asukasyhdistyksen kanssa, se on toiminut tiedon suodattajana ja välittäjänä. Käytännössä vastaanottokeskusten saama palaute ja yhteydenotot ovat koskeneet usein arkisia asioita, kuten sitä, ettei asukkaiden pihan kautta saa kulkea, roskaa ei tule jättää pihapiiriin, tai ilman heijastimia kulkeminen on liikenneturvallisuusriski.

Yhdessä esimerkissä paikallinen asukasyhdistys on toiminut yhteistyössä vastaanottokeskuksen kanssa ja tapaamisiin on osallistunut myös kunta, ja SPR, joka on vastannut myös vastaanottokeskuksen toiminnasta, lähipoliisi ja asukkaat. **Yhteistyötapaamiset käynnistettiin heti vastaanottokeskuksen perustamisen jälkeen tiedonvaihdon lisäämiseksi, ennakoluulojen ja pelkojen vähentämiseksi. Seurantatapaamisissa on käsitelty asukkaiden huolia ja viestitty niitä eteenpäin.** Esimerkiksi roskaaminen oli nostettu esiin ja vastaanottokeskus oli järjestänyt talkoot niiden keräämiseksi.

Vuorovaikutus turvapaikanhakijoiden ja paikallisten kanssa

Jos ajatellaan vastaanottokeskusten toimintaympäristöä ja tehtäviä, asukkaiden vuorovaikutuksen edistäminen kuntalaisten ei ole vastaanottokeskusten ensisijainen tehtävä. Tämä tiedostettiin pitkälti myös haastateltavien turvapaikanhakijoiden keskuudessa; useat mainitsivat sen itse erikseen, kun keskusteltiin

aktiviteeteista ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksista paikkakuntalaisten kanssa.

Vastaanottokeskusten perustoimintaan kuuluu kieliopinnoista huolehtiminen. Haastatellut turvapaikanhakijat näkivät suomen kielen opiskelun erittäin tärkeänä avaimena yhteiskuntaan ja tutustuttaessa paikallisiin. Osa oli puolentoistavuoden aikana opiskellut tarjottujen kieliopintojen lisäksi myös itsenäisesti, osa koki, että epävarmuus tulevaisuudesta ja huoli perheestä on vienyt keskittymis- ja uuden kielen omaksumiskyvyn. Kieliopintojen ongelmana nähtiin pääsääntöisesti se, ettei niissä päässyt kosketuksiin paikallisten kanssa. Osa kritisoi myös järjestetyn opetuksen laatua. Joillain oli tällöin vertailupintaa myös aikaisemmasta vastaanottokeskuksesta, josta oli tullut siirto.

Kun meidät turvapaikanhakijat yleensä laitetaan kaupungin ulkopuolelle ja kantaväestö asuu kaupungissa, ei edes kohdata ja on mahdollon ystävyyttä. Vaikeuttaa molemmiin puolin tutustumista. Olisi parempi, jos heti kun ihminen kun tulee maahan, laitettaisiin samaan kouluun kuin suomalaiset. Turvapaikanhakijat ei nyt edes näe suomalaisia. Olisi helpompi oppia, kun olisi tekemisissä suomalaisten kanssa. (tulkkivälitteinen sitaatti)

Haastatelluista turvapaikanhakijoista suuri osa nosti esiin liikunnan ja liikuntamahdollisuuksien tärkeyden. Haasteena siinä on ollut urheilupaikkojen vähäisyys ja maksullisuus. Jalkapallo, jotkut muut pallolajit sekä kuntosali nähdään niin oman hyvinvoinnin kuin vuorovaikutuksen paikkoina. Vastaanottokeskukset ovat aluetoimijoiden kanssa yhteistyössä mahdollistaneet urheiluvuoroja ja organisoineet pelitapahtumia, joihin taas ei heidän näkökulmastaan aina ole ollut riittävästi osallistujia. Turvapaikanhakijoiden näkökulmasta usealla paikkakunnal-

la erityisesti urheilumahdollisuuksia taas ei ole ollut tarpeeksi. Tässä on ristiriita, jota voi osaltaan selittää se, että haastateltavat kokivat kaipaavansa erityisesti urheilumahdollisuuksia paikallisten kanssa, ei niinkään muiden turvapaikanhakijoiden kanssa. Lisäksi taustalla nähdään todennäköisesti vaikuttaneen myös se, että kielteisten päätösten pelossa, tai niiden myötä, toimintakyky ja osallistumisaktiivisuus on myös laskenut. Myös osassa vastaanottokeskuksia urheiluvuorjen kustannukset on nähty todelliseksi esteeksi. Osassa kunnissa kaupunki on osaltaan tukenut urheilutoimintaa ja tarpeeseen on voitu vastata myös eri hankkeilla.

Kuten aikaisemmin tuotiin esiin, ystävystymistä tai jäen murtamista suomalaisten kanssa pidettiin hankalana. Erityisenä esteenä niillä, joilla suomalaisia tuttavii tai ystäviä ei ollut, tunnistettiin kielitaidon ja luontevien kohtaamispaikkojen puute. Alla oleva tulkkiaivustein sistaatti avaa näkökulmaa oivallisesti:

En voi vain mennä kaupungille ja sanoa tuntemattomalle, että teen ruokaa omasta kulttuuristani. Ei kukaan uskalla. Varmasti epäilee, kun tietää että tulee väkivaltaiselta sota-alueelta. Jos olisi joku yhteistoiminta tai seura, tai voisi pyytää vapaaehtoisia välittämään.

Eri ikäisten elinympäristön ja elämäntilanteen näkökulmasta voidaan nostaa nuorten elämänpäiriin haasteet. Vaikka kahdella esimerkkipaikkakunnalla nuorille turvapaikanhakijoille oli nuorisotilan/nuorten kohtaamispaikan käyttö mahdollista, luontevaa seurustelua ei ole syntynyt. Tätä selitettiin myös nuorten maailmassa luonteenomaisena kuppikuntalaisuutena. Paikallisten välillä on omia ryhmiä, ja niiden sekoittaminen jo itsessään nähtiin hankalaksi. Siten sen eteen ei ole tehty edes työtä ohjauksella ja ryhmäytyksellä.

Kaikissa onnistuneissa vuorovaikutusta lisäävissä tempauksissa, tapahtumissa ja toiminnissa nousi esiin yhdessä tekeminen. Tämä edellyttää aktiivista otetta ja yhdessä tekemisen ohjaamista, jolloin hierarkiat häivytetään: ”Ei mietitä, että kuka on penkin päässä vaan jaksako kantaa sen” -lähtökohtaa. Maahanmuuttajien kuntaan integroitumisen on lähdetty toteuttamaan toimintamalleja, joissa keskiässä ei ole ”maahanmuuttajuus” vaan kuntalaisten kohderyhmän tavoittaminen. Esimerkiksi kaikille kuntalaisille suunnattu peli-ilta, joka liittyy yhteen ja tuo positiivista julkisuutta.

8.4 Avainhenkilöiden ja turvapaikanhakijoiden näkökulmia osallisuudesta ja sen edistämisestä

Alaluvussa tuodaan esiin osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä erityisesti turvapaikanhakijoiden näkökulmasta, minkä lisäksi kuvataan laajemmin kotoutumisen alkuvaiheen osallisuutta edistäviä tekijöitä ja rakenteita kunnissa avainhenkilöiden haastatteluiden perusteella.

Osallisuus turvapaikanhakijoiden näkökulmasta

Aikaisemmin turvallisuutta koskevassa luvussa tuotiin esiin yhden vastaanottokeskuksen edustajan sanoittamana, että asukkaiden osallistaminen nähdään keskeisenä myös turvallisuuden näkökulmasta – niin vastaanottokeskusten sisäisen turvallisuuden näkökulmasta, mutta myös yhteisökäytäntöjen näkökulmasta linkittyen avoimuuteen ja laajempaan turvallisuuteen pelko- ja huolipuheen vähentämiseksi.

Turvapaikanhakijoiden mahdollisuudet vaikuttaa turvapaikkaprosessiin, oman elämän hallintaan ja vastaanottopalveluihin ovat rajalliset. Odotteluvaiheessa vastaanottokeskuksissa huolehditaan, että asukkaat saavat perustiedot suomalaisesta yhteiskunnasta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Osallisuutta on voitu edistää myös muun toiminnan kautta, kuten osallistamalla heitä vastaanottokeskuksen arkeen ja heitä koskevien asioiden hoitamisessa myös keskuksen ulkopuolella. Tämä näkökulma ei kuitenkaan korostunut turvapaikanhakijoiden haastatteluissa, minkä voi joko tulkita joko siten, ettei arkipäivän käytäntöjä nähdä erityisinä toimenpiteinä, joilla edesautetaan osallisuutta, tai siten, ettei suurta asukasmäärää voida osallistaa kaikkeen. Toisaalta esimerkiksi vastaanottokeskuksissa käytössä olevista yhteisökokouksista ei käyty tarkempaa keskustelua haastatteluissa. Lähtökohtana haastateltavilla oli, ettei isoihin omaa elämää koskeviin asioihin, kuten turvapaikkapäätökseen, ollut vaikutusmahdollisuutta.

Turvapaikanhakijoiden luottamukseen suomalaiseen yhteiskuntaan vaikuttaa kokemukset vastaanottokeskuksessa ja sen henkilöstö. Suuri osa koki vastaanoton myönteiseksi, mutta milloin ei, se heijastui laajemmin, esimerkiksi halukkuuteen kiinnittyä paikkakunnalle yhdessä kunnassa.

Niin vastaanottokeskuksissa asuneiden kuin jo kuntapaikan saaneiden turvapaikanhakijoiden luottamus suomalaiseen yhteiskuntaan, paikallisiin ja poliisiin oli pääsääntöisesti suuri. Osa kuvasi tarkemmin muutosta epäluulosta luottamukseen poliisin suhteen. Mainittakoon myös, että kaksi naispuolista haastateltavaa nostivat erikseen esiin, että tutustuminen naispuoliseen poliisiin antoi erityisen hyvän ensivaikutelman suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvoisuudesta. Suomalai-

nen poliisi on esittäytynyt vastaanottokeskuksissa, tehnyt itseänsä tutuksi käynneillä, perehdyttänyt ja toiminut myös välittäjä. Suurin luottamusta horjuttava tekijä liittyy siihen, että poliisit voimittavat kielteisten turvapaikkapäätösten. Myös uhka pakkopalautuksista heikensi luottamusta. Negatiivisia kohtaamisia poliisin kanssa oli muutamilla ja haasteita on kuvattu aiemmin.

Vaikka luottamus suomalaiseen yhteiskuntaan ja lakeihin nähtiin haastatteluissa suureksi, sitäkin heikentää suomen turvapaikkalinjaukset. Useat haastateltavat toivat esiin, etteivät he ymmärrä kuinka kielteisiä päätöksiä voidaan tehdä heidän tilanteessansa. Turvapaikkaprosessin päätökseen viemisen osalta oli myös selkeästi epä tietoisuutta: kaikille ei ole ollut selvää, mitä kielteisen päätöksen myötä tulee tapahtumaan, voiko uutta päätöstä hakea toisesta maasta ja onko esimerkiksi pakkopalautus mahdollinen.

Epätietoisuutta ilmeni myös kuntapaikan jo saaneiden, suureen kaupunkiin kiintiöpakolaisina tulleiden osalta perheen yhdistämisen käytännöissä. Nykyisten linjausten mukaan henkilöllä on mahdollista kolmen kuukauden aikana hakea perheen yhdistämistä, jolloin toimeentuloedellytystä ei ole. Tämä edellyttää käytännössä nimettyä sosiaalityöntekijää, joka voi tukea prosessissa. Haastateltavilla prosessiaika oli jo mennyt umpeen ennen kuntaan sijoitusta, eikä heillä ollut tietoa, kenen kanssa asiaa voisi viedä eteenpäin. Haastateltavat kokivat, että huoli perheistä ja heidän hyvinvoinnista on laskenut toimintakykyä merkittävästi eli aiheuttanut unettomuutta ja masentuneisuutta. Perheen yhdistämisen kysymykset on myös avainhenkilöhaastatteluissa koettu nykyisten ohjeistusten mukaan erittäin vaikeiksi, työläiksi ja oikeusturvan kannalta ongelmallisiksi.

Osallisuuden mahdollistavat rakenteet kotoutumisen alkuvaiheessa

Maahanmuuttajien alkuvaiheen kotoutumisen näkökulmasta osallisuutta on hyvä tarkastella rakenteellisia ja toimijuuden kysymyksiä vasten; kuinka eri toimijat erityisesti kunnassa edesauttavat osallisuutta ja eri taustoista tulevien ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä. Alkuvaiheen kotoutumisen kysymykset liittyvät palveluihin ja yhdessä tekemisen mahdollisuuksiin sekä siihen, että uusilla asukkailla on mahdollisuus integroitua osaksi yhteiskuntaa, toteuttaa itseään ja saada tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.

Pilottikunnista Nurmijärvi, Forssa ja Huitinen ovat kiinnostavia siten, ettei niissä ole ennen syksyä 2015 ollut sanottavasti maahanmuuttajia, ja paikkakunnalle tuloperuste on liittynyt mm. perhe- tai työperusteisiin syihin. Tampereella, Oulussa, Lieksassa ja Torniossa on jo pidempi kokemus. Maahanmuuttajien omat yhdistykset ovat usein keskeisessä roolissa osallisuuden edistämisessä edustuksellisuuden kautta, mutta myös ns. voimaantumisen näkökulmasta. Edustuksellisuuden kysymykset ovat keskeisiä, kun puhutaan siitä, miten maahanmuuttajien oma ääni saadaan kuuluviin mm. palveluita suunniteltaessa. Pienemmissä kunnissa osin maahanmuuttajien pienen määrän vuoksi maahanmuuttajien omia järjestöjä ei ole vielä syntynyt. Torniossa on jo pidempään ollut kansainvälisen suojelun perusteella kuntaan siirtyneitä maahanmuuttajia, mutta yhdistystoimintaa ei ole vielä käynnistynyt. Lieksaan on vastaanotettu pakolaisia 1990-luvulta alkaen, ja maahanmuuttajien oma toiminta on aktivoitunut; vuona 2013 perustettiin Lieksan Somaliperheyhdistys. Sen sijaan Tampereella ja Oulus-

sa on maahanmuuttajien määrä muita verokkikuntia korkeammat ja yhdistystoiminta aktiivista. Molemmissa on myös kaupunginhallituksen nimittämät maahanmuuttajaneuvostot. Oulun neuvoston toiminta on käynnistynyt vuonna 2015, ja Tampereella on jo 10 vuoden perinne.

Eri etnisten ryhmien edustuksellisuus ei toteudu täysin kaikissa kohteena olevissa kunnissa, eikä etenäkään vastikään asian pariin tulneiden kuntien kohdalla. Esimerkiksi Forssassa vuonna 2017 valmistuneen Forssan seudun kotouttamisohjelman valmistelutyössä ei ole vielä ollut maahanmuuttajien edustusta, mutta asia on tiedostettu jatkoon kannalta. Isommissa kaupungeissa on nähtävissä se, että esikotouttamisen ja kotouttamisen toimintoja on lähdetty kehittämään yhä enemmän maahanmuuttajia osallistaen ja kuullen. Tavoitteisiin kytketään tällöin myös kolmannen sektorin toimijoiden kehittämisen tarpeet ja esimerkiksi maahanmuuttajien kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen. Toisaalla taas kehittämistyössä rakenteellisenä haasteena on näyttäytynyt paikoin se, ettei suoraa rahallista tukea ole tarjolla yhteistyötahoille, jolloin sitoutuminen ja toimintamahdollisuudet yhteistyöhön voivat olla rajallisempia.

Alkuvaiheen neuvonnan ja ohjauksen ja kotoutumispalveluiden tavoitteena on luonnollisesti aktivoida uusia kuntalaisia toimimaan aktiivisina toimijoina ja auttaa päästä osallisiksi suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämä tapahtuu yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, kuten aikaisemmissa luvuissa on tuotu esiin. Maahanmuuttajien osallisuuden edistämiseksi alkuvaiheiden ohjauspalvelut on nähty merkittävässä roolissa. Suuremmissa kaupungeissa omakieliset ohjauspalvelut on organisoitu kaupungin puolelta (Mainio Tampereella ja Villa Victor Oulussa). Pienemmistä

kunnista Lieksassa neuvontaa on tarjottu Sosialiperheyhdistyksen tiloissa ja toimesta Metka-kylätalossa. Yhdistys on tuotteistamassa palvelujaan, mutta toimintaa ei ole virallistettu tai vakiinnutettu. Pienillä paikkakunnilla alkuvaiheen ohjaus ja neuvonta on tapahtunut vastaanottokeskusten lisäksi kunnan puolella tulkkiavusteisesti. Torniossa lähin matalankynnyksen ohjauspiste löytyy Kemin puolelta ("Mikseri"), ja Torniossa on aikoinaan ollut tukena myös omakielisiä avustajia.

Se kuinka turvapaikanhakijoiden kotoutumisen alkuvaiheen tehtävät on jalkautettu, vaihtelee kunnittain. Kunnan sosiaalitoimi on usein keskeisessä roolissa turvapaikanhakijoiden kuntaan sijoittumisen vaiheessa. Sen toimintaedellytykset ovat etenkin pienissä kunnissa, joissa palveluntarve on kasvanut lyhyessä ajassa suuresti turvapaikanhakijoiden määrän myötä, olleet kovilla.

Milloin kotoutumisen palveluita ei ole vielä jalkautettu eri hallinnonaloille, sen tarve on usein tunnistettu. Pienissä kunnissa toisaalta toimijoiden rajallinen määrä helpottaa asioiden omistajuutta, ja eteenpäin viemistä, mutta

paikkakunnan koosta riippumatta asiat myös helposti henkilöityvät sen sijaan, että palveluita jalkautetaan eri palveluntarpeen mukaan ja eri hallinnonaloille tiedostaen, että tiettyjen asioiden erikoisosamainen, kuten perheenyhdistämisen kysymykset, tulee turvata.

Esimerkiksi yhdessä kunnassa tunnistettiin hyvänä käytäntönä kotouttamisen eteen tehtävässä työssä eri hallintokuntien yhteistyö. Sitä on edistetty rakenteellisilla ratkaisuilla jakamalla turvapaikanhakijoista tuleva kuntakorvaus kaikille kotouttavaa työtä tekeville sen sijaan, että se suunnataan yhdelle toimialalle. Hallintokunnat ovat joutuneet tuotteistamaan omat tekemisensä saadakseen osansa laskennallisesta korvauksesta. Esimerkiksi museotoimi ja kulttuuripalvelut sekä peruskoulun puolella omakielisten opettajien ja koulun ja vanhempien yhteistyö ovat saaneet osansa, kuten myös ammatillisen koulutuksen valmistavan koulutuksen kielitaidon kehittäminen ja asuttautumisen tuki. Mielenterveyspuolella on maahanmuuttajien mielenterveyspalveluihin keskittynyt lääkäri. Näin on saatu useampi taho mukaan kotouttamistyöhön

9. Johtopäätöksiä ja kehittämis-kohteita hyvien väestösuhteiden osa-alueista

Johtopäätökset on jaoteltu hyvien väestösuhteiden osa-alueiden mukaisesti. Osa-alueet ovat asenneilmapiiri, turvallisuuden kokemus, vuorovaikutus ja osallisuus. Jokaisesta osa-alueesta esitellään tiedonkeruun pohjalta johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia väestösuhteiden edistämisen näkökulmasta.

9.1 Asenneilmapiiri

Niin tämän kartoituksen kyselyssä kuin eri asenneilmapiiriä mittaavissa tutkimuksissa käy ilmi, että nuorilla on yleistäen myönteisempi suhtautuminen moninaisuuteen kuin vanhemmilla, ja naisilla myönteisempi kuin miehillä. Asenteissa on yhteys iän ja sukupuolen lisäksi koulutustaan ja työmarkkina-asemaan. Yleistysten tasolle ei kuitenkaan voida jäädä, sillä kuten tiedonkeruussa on tullut ilmi, nuorissa on myös paljon varauksellisia ja ennakkoluuloisia. Sama pätee työttömiin, joita ei myöskään voi leimata tilastoilla. Kriittisiin maahanmuuttoa koskeviin näkemyksiin liittyy tämänkin kartoituksen kyselyssä usein se, etteivät henkilöt edes ole henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa eri taustoista tuleviin ihmisiin.

Kiihkoton keskustelu vähentää maahanmuuttoon kohdistuvia ennakkoluuloja

Kuten raportin ensimmäisessä osassa esitettiin, eri lähteistä on jäljitettävissä, että asen-

neilmapiiri Suomessa on kiristynyt syksyn 2015 jälkeen. Asenneilmapiirin muodostumista tulee tarkastella eri näkökulmista. Toisaalta puntarissa ovat asenteet maahanmuuttoa kohtaan, jotka ovat kireämpiä kuin itse monikulttuurisuutta tai moninaisuutta kohtaan ja toisaalta maahanmuuttopolitiikkaan kohdistuva kritiikki.

Yksi keskeinen ulottuvuus asenteiden takana on pelko tuntematonta kohtaan, joka nousee hyvin vahvasti aineistossa. Asetelmasta voidaan tunnistaa kehä: Maahanmuutosta puhuttaessa on otettu käyttöön talouden ja turvallisuuden argumentit, jolloin arvokeskustelu jää vähemmälle. Ennakkoluulot ja vuorovaikutuksen puute lisäävät turvattomuutta ja ennakkoluulot kasvavat, mikä heikentää halukkuutta vuorovaikutukseen. Milloin asenteiden takana on pelko tuntematonta kohtaan, turvattomuutta lisäävällä retoriikalla vähennetään vuorovaikutuksen edellytyksiä. Lisäksi, kielteiset asenteet kiinnittyvät usein siihen, että erityisesti turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta koituvien kustannusten nähdään olevan pois kansuomalaisten palveluista.

Asenteiden taustalla olevat ennakkoluulot ja pelot ovat seikkoja, jotka tulee ottaa toisissaan, käsitellä yhteisössä, eikä liittää pelkoa tuntematonta kohtaan puhtaasti asenteellisuuteen ja rasismiin. Ennakkoluulojen paikallinen käsittely ei riitä, sillä erityisesti sosiaalisen median eri kanavissa levitetään yleistä pelon ilmiä ja muukalaisvastaisia sisältöjä ilman

lähdekritiikkiä. Haastetta lisää luottamuksen väheneminen perinteiseen mediaan, vaikka suuri osa kansasta kokee ns. perinteisen median vielä luotettavaksi. Myös kartoituksen kuntalaisille suunnatussa kyselyssä erottautui joukko vastaajia, jotka suhtautuvat kriittisesti monikulttuurisuuteen, millä oli myös yhteys heikkoon luottamukseen päätöksentekoon ja mediaan.

Toinen tutkimuksessa ilmenevä seikka on, että kritiikki maahanmuuttopolitiikkaa kohtaan ja asenteet maahanmuuttajia kohtaan eivät kuitenkaan mene yksi yhteen. Tätä on käsitelty kartoituksen kohteena olleilla vastaanottokeskuspaikkakunnilla, joissa keskustusten perustaminen on aiheuttanut enemmän tai vähemmän vastustusta ja huolipuhetta. Suomalaisen asenteiden on kuvattu polarisoituneen, ja keskusteluissa viitataan usein ns. ääripäihin. Keskustelu hukuttaa alleen kuitenkin sen, ettei lakiin perustuvien ihmisoikeuksien puolustaminen tulisi asemoida ihmistä ääripäähän. Ihmisarvon ja ihmis-oikeuksien kunnioittamisen ja perustuslain ja muiden syrjinnän kieltävien lakien noudattamisen tulisi olla itsestäänselvyksiä.

Laajemman kansalaiskeskustelun tarve maahanmuutosta on tunnistettu eri puolilla. Kansalaisten aktiivisuus ja puuttumisen kulttuurin lisääminen ovat edellytyksiä pelon ja sillä politikoinnin kitkemisessä. Haasteena nähdään, että liian moni vaikenee. Sisäministeriön (2017b) julkaisussa nousee esiin, että kiihkottomalla keskustelulla ilman leimaantumisen pelkoa itsessään oli vaikutusta asenteisiin ”kansalaisraatiin” osallistuneiden osalta. Tätä puolta on tuotu esiin myös kohteena olleilla vastaanottokeskuspaikkakunnilla. Ihmisten huomioiminen, vuorovaikutus, avoi-

muuden periaate ja yksilötasolla kuuleminen ovat perusta, jolle luodaan pohja yhteisölle. Ilmeistä on, että kiihkottoman keskustelun tarve ja tiedon jakamisen foorumia kaivataan. Viranomaisten rooli on keskeinen ajankohtaisen tiedon tuottamisessa, mutta median vahvempaa roolia tarvitaan ratkaisukeskeisen journalismin tuottamisessa ja yksilötarinoiden kertomisessa, jotta massan sijaan päästään henkilöiden taakse.

Päättäjäsessa olevilla suuri vastuu hyvien väestösuhteiden edistämässä

Niin kartoituksen kohteina olleissa kunnissa kuin laajemmassa aineistossa eri puolilla Suomea nousee kuntopäättäjien ja paikallispoliitikkojen keskeinen rooli yleisen ilmapiiriin ja turvallisuuden tunteen luomisessa, ja kunnan palveluita koskevien ratkaisujen myötä myös vuorovaikutuksen ja osallisuuden kysymyksissä. Useat poliitikot ja päättäjät ovat sortuneet pelolla politikointiin hätämajoitusten tai vastaanottokeskuksia perustettaessa ja kuntopaikoista päätettäessä. Kun huolipuhetta tai pelottelua ei osata hillitä ajoissa, se näkyy laajemmassa kansalaiskeskustelussa. Tilanteiden ratkomiseksi tarvitaan kuitenkin niitä, jotka uskaltavat tuoda omat näkökantansa esille niin päättäjätasolla kuin ruohonjuuritasolla kansalaiskeskustelussa.

Kuntopaikkojen tarjoamisen voi nähdä yhtenä monimuotoisuuden arvostamisen indikaattorina. Kunnalla on suuri rooli keskustelun suunnan näyttämisessä, ja virkamiehillä on valmistelijoina suuri vastuu. Kuntopaikkojen saaminen on jo vuosia ollut hankalaa² ja kuntien valmius tarjota kuntopaikkoja vaih-

22 ks. lisää Kansainvälistä suojelua saavien muutto kuntaan, 2014.

telee paljon. Yhdeksi syyksi haluttomuuteen tarjota kuntapaikkoja on koettu kunnille maksettavien laskennallisten korvausten pienuus. Käytännössä kuntien lasku on kuitenkin suurempi, jos alueelle muuttaa korvaukseen oikeuttavia henkilöitä, mutta sopimusta ei ole syntynyt.

Yhtenä haasteena kuntapaikan saaneiden kuntiin ohjausjärjestelmässä on se, etteivät turvapaikanhakijat aina ole halukkaita siirtymään osoitettuun kuntaan, varsinkaan pienempiin ja maaseutumaisiin kuntiin. Taustalla on useita syitä, kuten odotukset työllistymistilanteesta, sukulaisten ja ystävien verkostot, mutta myös kaupungin vastaanottavaisuuteen liittyvät tekijät. Kunnan eri toimijoilla on keskeinen rooli paikkakuntaan kiinnittymisen kannalta. Myös tähän raporttiin haastateltujen turvapaikanhakijoiden halukkuuteen jäädä vastaanottopaikkakunnalle vaikuttavat kokemukset vuorovaihtuksesta paikallisten kanssa. Esimerkiksi näkemys siitä, että paikkakunnalla on hyvät koulutusmahdollisuudet ja siihen liittyen myös nopea pääsy kielikoulutukseen ja mahdollisuus työllistymiseen, nähdään tärkeänä.

ETNO-työpajoissa on nostettu esiin hyviä kokemuksia pienemmistä ja maaseutumaisista kunnista, joissa on yhdessä asukkaiden sekä työ- ja elinkeinoelämän kanssa luotu vastaanottava ilmapiiri. Kuntalaiset ovat paikoin myös itse olleet aktiivisia kuntapäätäjiin päin. Yhdessä asukkaiden ja virkamiesten kanssa on pohdittu keinoja taklata ennakkoluuloja ja edistää vuoropuhelua myös paikallismediaa osallistaen – tiedotuksella ja ratkaisukeskeisellä uutisoinnilla. Yhä suurempi osa kunnista on tunnistanut maahanmuuttajien tarpeen alueelle tärkeänä väestön ja paikkakunnan elinkeinoelämän elävöittämiseksi. Strategisena asiana tulee nähdä myös se, että yhteenotot paikallisten kanssa tai epäonnistu-

miset kotouttamisessa näkyvät myös otsikoissa, ja niiden myötä medianäkyvyys on huonoa kaupunkien imagolle.

Kunnan tulee lain mukaan huolehtia siitä, että sen palvelut ovat maahanmuuttajille soveltuvia. Kunta on myös vastuussa henkilöstönsä osaamisen kehittämisestä kotouttamiseen liittyvissä asioissa. Usealta taholta välittynyt viesti on ollut, että yhä liian usein maahanmuuttajuutta koskevat asiat ohjataan henkilölle, jonka tittelissä on sana maahanmuuttaja ja täten palveluilla eriytetään vielä liikaa. ”Maahanmuuttajatyön” tulisi pikemminkin olla osana kunnan normalisoituja palveluratkaisuja ja peruspalveluissa tulisi olla osaamista kohdata eri taustoista tulevia ihmisiä. Toisin sanoen, maahanmuuttajataustaiset tulisi huomioda läpileikkaavasti sekä kuntastrategioissa että kaikissa kunnan palveluissa, ei pelkästään kunnan kotouttamisohjelmassa. Tämä edellyttää myös riittävää resursointia maahanmuuton asiantuntijoiden työajan varaamista muiden työntekijöiden osaamisen kehittämiseen. Eriytävistä palveluista tulisi siten edetä kohti ”palveluita tarpeen mukaan”. Erityiskysymysten, kuten perheen yhdistämisen asiat, vaativat erityisosaamista, mutta suuri osa asioista on sellaisia, joita voi hoitaa eri hallintokuntien ns. yleiset asiantuntijat. Kuten yksi kuntapäätäjä toi esiin alue-ETNOn työpajassa, palvelut kaikille -ajatus edellyttää uudenlaista ajattelutapaa, jonka kunta mahdollistaa:

Kaupungin tilat ovat avoimia kaikille. Tällöin lähipalvelukeskuksina nähdään kirjastot, liikunta ja urheilumahdollisuudet. Esimerkiksi koulut nähdään oppimisympäristöinä ja yhteisen toiminnon tiloina, ”lähipalvelukeskuksina” asukkaiden laajempaan käyttöön. Eriytyneet asiantuntijat, oppilashuolto ja kolmannen sektorin toimijat, toimivat yhteis-

työssä. Kirjastossa kuka tahansa voi esittää toiveita – esimerkiksi arabiankielistä ja venäjänkielistä kirjallisuutta on tarjolla kysynnän mukaan. Kansalaistoiminnan aktivointityösköissä pyritään huomioimaan, että asukastoille ja kylätoreille otetaan kaikki mukaan sekä osallistutaan oman alueen kehittämiseen. Raboituksessa huomioidaan se, että toiminta on yhdenvertaisuutta ja laajempaa vuorovaikutusta edistävää. Näkökulmat tulee huomioida kaikessa palveluiden kehittämisessä. Maahanmuuttajuuden sijaan tarkastellaan eriytymisen tilaa. Nähdään esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät ja heidän lapset, tai väliinpuotoajat, joihin kohdistetaan erityistä huomiota aikuisen ja nuoren omista lähtökohdista. Tukena voi olla vertaisohjaaja/tukiohjaaja, kun tukea tarvitaan. Tämä edellyttää sitä, että mahdolliset väliinpuotoajat myös tunnustetaan.

Lisäksi päättäjässemassa olevat voivat edistää paikallisten vaikuttamismahdollisuuksia päätöksentekoon erilaisten kuulemistapojen kautta. Kunnissa toteutetaan esimerkiksi jo erilaisia turvallisuus- ja tyytyväisyyskyselyitä, joita jalostamalla saataisiin laajemmin näkökulma hyvien väestösuhteiden arvioimiseksi. Trust -hankkeen pilottipaikkakunnista Tampereella vuonna 2016 toteutettiin erillinen hyvin väestösuhteiden viitekehkeyksen pohjalte rakennettu kysely, jota on hyödynnetty yhdenvertaisuussuunnittelun pohjana²³. Eri hallinnonalojen tietotarpeiden ja tiedon tuottamisessa tulisikin huomioida laajemmin hyvien väestösuhteiden ulottuvuudet, jotta toimenpiteitä voidaan suunnata tarpeen perusteella eri kohderyhmille.

Median rooli ja laajemman kansalaiskeskustelun tarve väestösuhteiden näkökulmasta

Yksittäisillä tapahtumilla ja niistä uutisoinnilla voi olla laaja vaikutus mielikuviin, ja uutisoinnilla voi olla suuri leimaava vaikutus. Tapahtuma toisaalla heijastuu turvallisuuden tunteeseen myös muualla Suomessa. Siten valtakunnallisen median ja paikallislehtien uutisoinnin kautta välittyvällä uutisoinnilla voi olla suora vaikutus väestösuhteisiin. Medialla on myös tärkeä rooli virheellisten huhujen siipien katkaisemisessa, ja paikallismedian merkitys korostuu tässä yhteistyössä asukkaiden ja kuntien kanssa. Tämä näkyy myös siinä, että kuntiin suunnatun kyselyn vastauksissa luottamus paikallismediaan oli suurempi kuin valtakunnalliseen.

Kuten aikaisemmissa aihetta käsittelevissä julkaisuissa on tuotu esiin (esim. Pöyhtäri ym. 2013 ja Oikeusministeriö 2016) medialla on suuri vaikutus siihen, kuinka asioista puhutaan. Tutkimuksissa on osoitettu, että vihamielinen aineisto kiertää verkkokeskustelun ja journalismin välillä. Erityisesti kun puhujina ovat poliitikot tai muut merkittävät julkisuuden henkilöt, aggressiiviset ilmaisut toistuvat journalismissa. Journalismin tapaa hyödyntää ja uusintaa verkkokeskustelujen aggressiivisia ilmaisuja on myös arvosteltu. (ks. Pöyhtäri ym. 2013.) Ns. perinteistä mediaa sitovat eettiset säännöt, ja niiden tulisi ulottua myös keskustelufoorumeihin²⁴. Se mitä ja miten uutisoidaan, on asia, jota tulisi pohtia väestösuhteiden kannalta. Ongelmia ei myöskään tule piilotella, vaan tulisi pyrkiä ratkaisukeskei-

²³ Ks. www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/talous-ja-strategia/kaupunkistrategia/ohjelmat/yhdenvertaisuusohjelma.html.

²⁴ Verkkokeskustelujen valvonta ja moderointi perustuvat lakeihin, itsesääntelyllisiin ohjeisiin ja keskustelualustojen kirjoittajille ja moderoijille laadittuihin käyttösääntöihin.

seen ja taustoittavaan uutisointiin.

Tähän kartoitukseen tehdyn mediaseurannan perusteella positiivisten uutisten taustalla on yleensä enemmän työtä kuin negatiivisten, jotka tulevat helposti ns. annettuna. Media-analyysin tuloksista on havaittavissa, että positiiviset uutiset liittyvät usein hyväntekeväisyyteen sekä kolmannen sektorin ja asukkaiden yhteistoimintaan turvapaikanhakijoiden kanssa, ja niiden takana on aktiivisia toimijoita. Myös vastaanottokeskukset ovat toimineet yhteistyössä paikallismedian kanssa, mitä on pidetty tärkeänä vuorovaikutuksen, avoimuuden ja tiedonkulun edistämässä. Hyvinä käytäteinä nostettiin ETNO-työpajoissa ihmisten taustoja avaavien henkilökuvien säännöllinen julkaiseminen. Tätä kautta päästään purkamaan ennakkoluuloja ja edistämään vuorovaikutusta.

Aluetasolla pohdittava asia on, kuinka mediaseurannan kautta uutisissa esiin tulleeisiin haasteisiin olisi voitu löytää ratkaisuja etukäteen. Esimerkiksi yksi laajasti uutisoiduista tapauksista oli turvapaikanhakijoiden so-

pimaton käytös uimahalleissa. Tilanne olisi todennäköisesti voitu välttää alkuvaiheen perehdyttämisellä ja kulttuuritulkkauksella. Tällaisessa työssä ohjeistukset, kotoutumisen tai esikotoutumisen toimenpiteet ovat keskeisiä pieniä tekoja, joilla voidaan edistää hyviä väestösuhteita.

Sosiaalisella medialla on keskeinen pelon ilmapiirin levittämisessä sen hallitsemattomuuden vuoksi. Ilmoituskanavia epäillyistä rikoksista (kuten kunnianloukkaus tai laitton uhkaus asianomistajarikoksina, ja kansanryhmää vastaan kiihottaminen) on olemassa, ja nettipoliisin toimintaa on vahvistettu viime vuosina. Poliisin resurssit eivät riitä kaikkeen valvomiseen, eivätkä he voi olla osallisena esimerkiksi kaikissa paikkakuntaakohtaisissa alueryhmissä, joten ilmoittamisvastuu tai puuttuminen sopimattomaan sisältöön jää pakostakin osin kansalaisille. Sosiaalisen median ylläpitäjien omasta vastuusta vihapuheen kitkemiseksi on käyty paljon keskustelua aietasolla, mutta niiden vastuun tulisi myös korostua tulevaisuudessa.

Asenneilmapiirin liittyvät kehittämis ehdotukset:

Kehittämis ehdotus 1:

Väestösuhdepolitiikka ja sen osaamisen kehittäminen tulisi kytkeä paikallistason strategiseen kehittämiseen. Käytännössä tämä voi tarkoittaa sitä, että jo lakisääteistä yhdenvertaisuussuunnittelua hyödynnetään väestösuhdepolitiikan edistämiseksi. Keskiössä on tällöin segregatiota ennaltaehkäisevien toimien kehittäminen ja eriytymisen taustalla oleviin asioihin pureutuminen. Strategiseen suunnitteluun tulee ottaa mukaan eri hallinnon-/toimialat ja väestönosat²⁵. Tiedonkeruussa ja arvioinnissa tulisi huomioida myös suunnittelua ohjaavia prosesseja ja asiakirjoja, kuten kotouttamissuunnitelmat.

Kehittämis ehdotus 2:

Kunnissa tulisi edesauttaa osallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemuksen vahvistamista – myös kriittisten mielipiteiden osalta. Tällaisia ovat esimerkiksi naapurussovittelu ja kuntalaiskuulemiset vastaanottokeskuksia perustettaessa ja kuntapaikoista päätettäessä. Hyvinä esimerkkeinä ennaltaehkäisevästä toiminnasta toimivat Naapurussovittelukeskuksen mallit ja eri tahoille Kiehumispiste -elokuvan ympärille järjestetyt keskustelutilaisuudet.

Kehittämis ehdotus 3:

Maahanmuutosta tarvitaan asiapitoista tiedotusta ja ratkaisukeskeistä journalismia: Median vahvempaa roolia tarvitaan ratkaisukeskeisen ja taustoittavan journalismin tuottamisessa ja yksilötarinoiden kertomisessa, jotta massan sijaan päästään henkilöiden taakse. Paikallistasolla hyvien väestösuhteiden edistämiseksi tulisi aktiivisemmin hyödyntää mediaseurantaa (ks. lisää luku 9.5.). Viranomaisviestintää maahanmuuttopolitiikasta tulisi kehittää proaktiiviseen suuntaan, jotta viestinnällä voidaan tukea hyviä väestösuhteita ja ennaltaehkäistä virheellisiä käsityksiä.

25 ks. esim. Tampereen kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelma 2017–2021

9.2 Turvallisuuden kokemus

Yleinen turvallisuuden tunne kyselyn kohteena olleilla pilottipaikkakunnilla koetaan varsin hyväksi ja vastaajat kokivat naapurustonsa ihmiset luotettaviksi sekä sellaisiksi, joissa he voivat olla oma itsensä. Suurissa kaupungeissa Oulussa ja Tampereella kokemus naapurustosta oli etäisempi, ja vastaajat kokivat myös hieman enemmän yleistä turvattomuutta. Turvattomuutta koskevilla kysymyksissä tuli ilmi, että vastaajat ovat enemmän huolissaan läheistensä hyvinvoinnista ja turvallisuudesta kuin omastaan.

Kartoituksen pilottipaikkakuntia yhdistävänä tekijänä oli sinne perustetut vastaanottokeskukset syksyn 2015 aikana tai sen jälkeen. Vastaanottokeskusten perustaminen ja turvapaikanhakijoiden laajamittainen saapuminen Suomeen johti asenneilmapiirin kiristymiseen, mutta kaikista alun uhkakuvista huolimatta yleinen turvallisuuden tunne niin kartoituksen kohteena olleilla paikkakunnilla kuin Suomessa yleisemmin on asemoitavissa hyväksi myös aikaisempien tutkimusten ja selvitysten perusteella. Käsillä olevan kartoituksen paikkakunnilla avainhenkilöiden haastattelujen mukaan yhtenä suurimpana paikallisten huolta vähentäneenä seikkana nähtiin, etteivät turvapaikanhakijoihin liitetyt kauhukuvat ole tulleet toteen, vaikka joitain paikallisia yhteenottoja on ollut. Merkittävää kuitenkin on, että kyselyssä seitsemälle paikkakunnalle, enemmistö niistä, jotka kokivat vastaanottokeskuksen lisänneet turvattomuutta, kokee turvattomuuden vähentyneen ajan myötä.

Asenneilmapiirin jyrkentyminen näkyy turvallisuuden tunteessa

Asenneilmapiirin jyrkkeneminen näkyi valtakunnallisesti viharikosten kasvuna vuonna 2015

ja uutena viharikosilmionä tulivat iskut vastaanottokeskuksia kohtaan. Ilmapiirin kiristymisen jälkeen niin eri selvityksissä kuin myös alue-ETNOjen taustaorganisaatioiden kautta on välittynyt tieto, että maahanmuuttajataustaiset ihmiset, jotka aikaisemmin ovat voineet elää rauhassa, ovat kohdanneet väkivaltaa ja sen uhkaa pelkästään poikkeavan ulkonäkönsä takia.

Paikallistasolla vastaanottokeskuksen perustaminen eri paikkakunnille aiheutti erilaisia reaktioita; toisaalta vahvaa solidaarisuusliikehdintää ja vapaaehtoistyöntekijöiden määrän kasvua, toisaalta vastustusta, joka on ilmennyt niin paikallisten kuin ulkopaikkakuntalaisten järjestäminä mielenosoituksina, ryhmittyminä, kirjoitteluna, häirintänä ja väkivaltanakin. Pääosin haastatellut avainhenkilöt kuvasivat kuntaalaisten asenteita neutraaleiksi. Ilmapiiri on joissain pilottikunnissa osin vaikuttanut kuitenkin siihen, etteivät työntekijät tai vapaaehtoistyötä tekevät halua tuoda julkisesti ilmi yhteyksiään vastaanottokeskukseen. Pääosin he eivät ole kuitenkaan joutuneet ilkivallan tai häirinnän kohteeksi. Sen sijaan ne, jotka ovat avoimesti tuoneet esiin yhteyksiä vastaanottokeskukseen ja sen asukkaisiin, ovat saaneet osakseen myös kritiikkiä ja häirintää, erityisesti sosiaalisessa mediassa. Turvapaikanhakijoista kolmasosa oli joutunut syrjinnän tai häirinnän kohteeksi.

Lisäksi, eri lähteissä korostetaan globalisaation ja terrorismin pelon vaikuttavan turvallisuuden kokemukseen, mikä korostui turvapaikanhakijoiden suuren määrän myötä. Tilanne Suomessa syksyllä 2015 oli poikkeuksellinen, ja yhteiskunta on vasta sopeutumassa tilanteeseen, joka saa uusia muotoja turvapaikkapäätösten myötä; niistä seuraavista palautuksista, paperittomien määrän kasvusta ja kuntaan sijoitettujen kotoutuessa. Näissä asioissa vastaan tulevat kysymykset liittyvät myös hyvien väesuhteiden toteutumiseen.

Sisäministeriön sisäisen turvallisuuden raporteissa (2016 ja 2017a) väkivaltaisen ekstremismin uhan on arvioitu nousseen ja poliittisten viharikosten mahdollisuus on tunnistettu, vaikka vaaraa on vaikea arvioida. Turvallisuuden uhkana on sisäministeriön turvallisuuskatsauksessa poliittisen äärioikeiston väkivaltaisen ekstremismin lisäksi tunnistettu väkivaltaista jihadismia kannattavat yksittäiset henkilöt tai pienryhmät. Väestösuhteiden kannalta oleellista on se, että sisäisen turvallisuuden raportissa korostetaan turvapaikanhakijoiden radikalisoitumisen ennalta ehkäisemisessä inhimillistä kohtelua, heidän turvallisuutensa takaamista ja onnistunutta kotouttamista. Tutkimuksissa on todettu, että maahanmuuttajien kokema näköalattomuus kasvaa mm. toimeentulosta ja syrjinnän kokemuksista. Niin kantaväestön kuin maahanmuuttajien osalta pätee myös sama hyvien väestösuhteiden edistämisen ulottuvuus: osallisuuden kokemus ja yhdenvertaiset mahdollisuudet elämässä vaikuttavat merkittävästi henkilön itseluottamukseen ja yhteiskunnalliseen toimintakykyyn.

Kaupunki- ja palvelusuunnittelulla lisätään naapuruston turvallisuutta

Kaupunkisuunnittelu on keskeisessä roolissa alueiden eriytymisen ja huono-osaisuuden tiivistymisen ehkäisemisessä. Myös se, ettei mitään näkyvää konfliktia ei ole, ei tarkoita, että kaikki olisi hyvin. Jos ajatellaan kuntia, joissa on jo ollut turvapaikanhakijoita ja aikaisemmin enemmänkin vastakkainasetteluja, tilanteen lieventyminen näyttäytyy ilmapiirin

paranemisena. Hiljaisuus voi kuitenkin pitää sisällään erillisiä yhteisöjä, jotka eivät ole vuoropuhelussa keskenään.

Vuorovaikutuksen ja inhimillisen kohtaamisen tulisi näkyä eri elämän osa-alueilla, kuten asumiseen liittyvissä kysymyksissä. ETNO-työpajoissa nousi hyvänä esimerkkinä se, että myös asumiseen liittyvät valitusmenetelyt tukevat eriytymistä eli eivät tue vuorovaikutuksen ja kohtaamisen kautta asioiden ratkaisemista. Vuoropuhelun lisääminen tarkoittaisi arkielämässä esimerkiksi sitä, että jos naapurin toiminta koetaan häiritseväksi, valituskeinona ei käytettäisi ensisijaisesti valitusta isännöitsijän kautta. Ensimmäinen ja ”helppo kortti” eli keskustelu ja kasvokkain asian esiin nostaminen jätetään helposti väliin. Tätä tulisi myös edistää asukasyhdistysten kautta. Hyviä toimintamalleja on kehitetty ja tietoisuutta niistä tulisi edistää²⁶.

Eriytymiseen liittyvät kysymykset tulisi olla lähtökohtana suunnittelussa vuorovaikutuksen ja osallisuuden edistämiseksi. Yksi aluetason esimerkki siitä, miten kaupunkisuunnittelu ja paikalliset toimijat voisivat vaikuttaa yhteistyössä, nousee turvapaikanhakijoiden haastatteluista: nuoria oli kehoitettu välttelemään ostoskeskusta, jossa on maahanmuuttajavastaisia ihmisiä. Vaikka turvallisuuskäsitteiden huomioiminen on tärkeää, asiaan tulisi lähteä etsimään ratkaisuja laajemmasta yhteistyöstä pelkän väistökehotteen sijaan. On kyseessä ostoskeskus tai muu julkinen tila, omistajatahon ja kunnan yhteistyössä tulisi edesauttaa myös yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatteen tuomista julkisiin tiloihin.

26 Ks. Naapuruussovittelun toiminta: www.naapuruusovittelu.fi ja Suomen Pakolaisavun Kotilo-projekti

Turvallisuuteen liittyvät kehittämis ehdotukset:

Kehittämis ehdotus 4:

Kiristyneen asenneilmapiirin yhteys turvallisuuden tunteeseen ja väkivaltaisiin tekoihin on tiedostettava: Viha- ja väkivaltapuhe luo kasvupohjaa väkivaltaiselle radikalisoitumiselle ja ääriliikkeiden toiminnalle. Tämä näkyy jo rasististen viharikosten määrän kasvuna. Muukalaisvihaan ja rasistisiin puheisiin tulee puuttua jämäkämmin niin poliitikoiden tasolla kuin kansalaiskeskustelun tasolla. Kansalaisten tasolla myös tietoisuutta yhdenvertaisuudesta, moninaisuudesta ja sen kunnioittamista tulee edelleen jalkauttaa. Kansalaisten aktiivisuuden ja tietoisuuden vahvistamista sekä puuttumisen kulttuuria tulee tukea.

Kehittämis ehdotus 5:

Kaupunkisuunnittelussa tulee huomioida asuinalueiden eriytymisen kysymyksiä laajemmin yhteistyö julkisten ja yksityisten toimijoiden kanssa; mm. periaatetta ”syrjinnästä vapaista alueista” tulee edistää toimijoiden yhteistyössä.

Muut myös turvallisuuden teemaan liittyvät kehittämis ehdotukset ovat yhteneväisiä asenteiden, vuorovaikutuksen ja osallisuuden kehittämiskohteiden kanssa.

9.3 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus keskeistä, mutta sille ei ole riittävästi paikkoja

Vaikka merkittävää työtä vuorovaikutuksen edistämiseksi on tehty eri puolilla Suomea ja pilottipaikkakuntia, yksi keskeinen kartoituksen tulos on, ettei vuorovaikutuksen paikkoja, joissa eri väestöryhmät voivat kohdata luontevasti, ole tarpeeksi. Hyvien väestösuhteiden edistämisen näkökulmasta erityisenä toiveena on esitetty yhteisöllisiä tiloja, joissa eri taustoja edustavat tahot voivat toimia – niin kantasuomalaiset kuin eri kulttuureita edustavat järjestöt ja toimijat. Myös järjestöjen tai laajemmin luovien tilojen saavutettavuutta tulisi miettiä; sijoitetaanko tiloja ns. pois silmistä, vai annetaanko näkyvä paikka ja mahdollisuus laajemman joukon osallistumiseen.

Vuorovaikutusta ja osallisuuden tunnetta tulisi vahvistaa niin kantaväestön kuin maahanmuuttajien keskuudessa. Kartoitukseen kuullut eri tahot ovat tunnistanee, että yhdessä tekeminen ja kohtaaminen ovat keskeisiä ratkaisuja ennakkoluulojen vähentämiseen. Yleisenä haasteena nousee esiin se, ettei mukaan saada niitä, joihin tulisi eniten vaikuttaa asenteiden muuttamiseksi. Lähtökohtana on, että kullakin alueella tulisi tunnistaa eri palveluiden suunnittelussa ne, jotka herkemmin jäävät ulkopuolelle, ja joiden vuorovaikutuskykyä tulisi tukea.

Kaikissa raportoiduissa kunnissa on myös itsensä yksinäiseksi tuntevia niin kantaväestössä kuin maahanmuuttajissa, jotka eivät syystä tai toisesta hakeudu aktiivisesti kanssakäymiseen muiden kuntalaisten kanssa. Esteenä voi olla esimerkiksi kielimuuri tai ennakkoluulot, ja palveluita suunniteltaessa on

myös syytä tarkastella toimintakyvyn alenemisen eri syitä. Ihmisten kohtaamisen varmistamisella on mahdollisuus luoda sisältöä elämään. Myös haastatellut turvapaikanhakijat näkivät vuorovaikutuksen lisäämisen keinoina mielekkään yhdessä tekemisen. Yleisesti ottaen ”mikä tahansa” toiminta, jossa voi olla tekemisissä paikallisten kanssa, koettiin tärkeäksi.

Myös vastaanottokeskuksilla on tärkeä rooli paikallisen yhteisön väestösuhteiden rakentamisessa. Vapaaehtoistoiminnan, asukasaktiivisuuden ja järjestöjen yhteistyöllä voidaan edistää turvapaikanhakijoiden mahdollisuuksia integroitua yhteisöön. Tätä kautta yhteisöllisyyden lisääntyessä vastakkainasettelut ja ennakkoluulot voivat vähentyä turvapaikanhakijoiden ja muiden maahanmuuttajaryhmien päästessä luontevasti mukaan yhteisöön (Oikeusministeriö 2016b). Tämä nousee esiin myös tehdyssä kartoituksessa samaisten pilottipaikkakuntien kohdalla. Turvapaikanhakijoiden inhimillisen kohtelun lisäksi avoimuus, vapaaehtoistyöhön kannustaminen ja yhteydenpito naapuruston kanssa ovat useiden onnistumisten takana.

Urheilun merkitys hyvien väestösuhteiden edistämisessä nousi erittäin vahvasti esiin kaikissa aineistoissa. Niin turvapaikanhakijoiden kuin pidempään maassa olleiden osalta urheilu koettiin tärkeäksi, mutta liikunnan lisäksi se koetaan erityisesti mahdollisuutena tutustua paikallisiin ihmisiin. Myös kuntiin suunnatun kyselyn vastaajat näkivät urheilun koulujen ohella keskeisenä keinona edesauttaa vuoropuhelua ja yhteistyötä maahanmuuttajien kanssa. Palveluiden suunnittelussa ja yhteisöllisen toiminnan toteutuksessa perinteinen ongelma on rahoituksen niukkuus. Esimerkiksi ETNO-työpajoissa nousi esiin, että eri väestöryhmien vuorovaikutusten mahdol-

lisuuksiin vaikuttaa se, että kunta on voinut karsia harrastustoimintaa. Jos rajallisesta kassasta tuetaan esimerkiksi vain urheilua, muu toiminta jää osattomaksi, vaikka tarve voi olla ilmeinen. Kuntatalouden strategisessa suunnittelussa tulisi myös tarkastella eri väestöryhmien tarpeita ja pohtia kerrannaisvaikutuksia hyvien väestösuhteiden näkökulmasta.

Pääosin kartoituksen pilottikunnissa yhteistyö urheiluseurojen kanssa on nähty erittäin aktiiviseksi ja hyväksi, mutta aineistossa nousi myös esiin, että seura on voinut vetäytyä yhteistyöstä paikallisten asukkaiden boikotoinnin pelossa. Seuroilla on perustoimintaa laajempi vaikutus yhteisöön. Liikunta voidaan nähdä universaalina kielenä, mitä tulisi hyödyntää kotoutumisen osana. Valtionapua saavilta liikuntaa edistävilta järjestöiltä edellytetään jo tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa oman toimintansa osalta valtionavustuskelpoisuuden ehtona. Tätä tukemaan on olemassa kattavasti materiaalia ja tukea, jota tulisi hyödyntää²⁷. Yhteistoimintaa suunniteltaessa tulisi ensisijaisesti pyrkiä siihen, että se edistää kantaväestön ja maahanmuuttajien vuorovaikutusta sen sijaan, että toimintaa järjestetään pelkästään maahanmuuttajille. Eri harrastusten suunnittelussa tulisi niin ikään lähteä siitä, että toimintaa tulisi suunnitella voimallisemmin yhteisistä intresseistä. Niin urheilun kuin muun harrastustoiminnan osalta matalan kynnyksen osallistuminen tarkoittaa myös huomion kiinnittämistä toimintaa ohjaavien henkilöiden monipuoliseen kieli ja kulttuuri-taustaan.

Yhdenvertaisuuden,
monimuotoisuuden ja inhimillisen
kohtaamisen korostaminen

Seuraavaksi esitetään aineiston valossa keskeisiä tulokulmia, joihin tulisi kiinnittää huomiota monimuotoisuuden ja yhdenvertaisuuden teemojen edistämiseksi:

Vaikka laajemman aineiston valossa nuoret suhtautuvat moninaisuuteen positiivisemmin kuin vanhemmat, ja esimerkiksi haastateltujen turvapaikanhakijoiden lapset on otettu hyvin vastaan, asiantilaa ei voi yleistää. Niin pilottikunnissa kuin ETNO-työpajoissa nousi esiin, että erityisesti maahanmuuttajataustaisilla lapsilla kuin myös nuorilla turvapaikanhakijoilla on paljon syrjintäkokemuksia. Turvapaikanhakijoiden määrän kasvettua, joissain kouluissa myös lapset, jotka ovat saaneet ennen olla normaalisti koulussa, ovat voineet joutua ns. tikun nokkaan. Kouluissa on tunnistettu uudenlaisia hierarkioita ja lapsilla on paikoin ”omat piirit”, ja maahanmuuttajien lapsilla on ollut vaikea saada suomalaisia ystäviä. Vaikka lapset itse ovat ennakkoluulottomia, asenteisiin voi vaikuttaa vanhempien huolipuhe ja/tai rasistinen käytös. Esimerkiksi pelko päästää lapsia leikkimään yhdessä maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa heijastuu lapsiin ja nuoriin.

Sen lisäksi, että kouluissa tulee puuttua kiusaamiseen ja rasistiseen käytökseen, tämän tulisi näkyä myös yhteistyössä vanhempien kanssa; heitä tulisi tukea siinä, miten puhua rasismista tai muiden ihmisten kunnioitta-

27 Valo ry on opetus- ja kulttuuriministeriön tuella luonut yhdenvertaisuussuunnittelua koskevat verkkosivut sekä järjestänyt konsultoivia yhdenvertaisuuskliniikoita. Yhdenvertaisuustyötä kehitetään yhdessä järjestöjen kanssa hallinnollisen yhdenvertaisuuden lisäksi toiminnalliseen yhdenvertaisuuteen: www.olympiakomitea.fi/olympiakomitea/vastuullisuus/yhdenvertaisuus-2/yhdenvertaisuus/ Hyvät mallit jakoon: www.olympiakomitea.fi/olympiakomitea/vastuullisuus/yhdenvertaisuus-2/hyvät-mallit-jakoon-tutustu-liikunta-ja-urheilujarjestojen-yhdenvertaisuussuunnitelmiin/. Tutustu myös <http://sports4all.fi/> (luettu 28.3.2017)

misesta esimerkiksi vanhempainyhdistysten kautta. Yhdenvertaisuuden edistämisen, moninaisuuden kunnioittamisen ja rasismien tunnistamisen taitoihin tulisi edelleen panostaa koulu- ja oppilaitosympäristöissä. Lisäksi Suomessa on saatu hyviä kokemuksia kolmannen sektorin ja koulujen välisestä yhteistyöstä ja työtä tulee jatkaa myös tulevaisuudessa. Kolmannella sektorilla on osaamista ja keinoja tukea tässä työssä kouluja, mutta siihen tarvitaan riittävää resursointia.

Kuntakohtaisissa eri tahojen haastatteluisissa korostui eri osapuolten kuulemisen tarve ja kohtaaminen myös hankalissa tilanteissa. Tästä hyvänä esimerkkinä on jo konfliktin käynnistyttyä yhteisösovittelun keinot, jotka otettiin käyttöön Forssassa. Laajemmassa kontekstissa vastaanottokeskusten avainhenkilöiden haastatteluissa nousi esiin henkilökohtainen kohtaaminen ennakkoluuloisten kuntalaisten kanssa. Tämä edellyttää luonnollisesti vuorovaikutustaitoja ja rakentavan kohtaamisen mahdollisuutta tai sen luomista. Myös useampi turvapaikanhakija toi haastatteluissa esiin esimerkkejä siitä, kuinka oli onnistunut vuoropuhelun myötä jopa ystävysty-

mään alkuun muukalaisvastaisenkin ihmisen kanssa. Haastateltavat korostivat kohtaamisen ja vuoropuhelun tärkeyttä luottamuksen rakentamiseksi.

Eri puolilla Suomea on noussut esiin etnisten ryhmien välisiä ja sisäisiä yhteenottoja. Yksi tärkeä myös ETNO-työpajoissa noussut huomio oli, että vuorovaikutus eri taustoista tulevien maahanmuuttajien välillä on huomioitava eri toimintojen suunnittelussa. Maahanmuuttajia ei tule kotouttaa vain Suomeen vaan vuorovaikutusta eri etnisten ja kieliryhmien välillä tulee edelleen edistää. Yksi ulottuvuus asiassa on se, että kiristyneen ilmapiirin myötä myös eri taustoista tulleet maahanmuuttajat ovat voineet arvottaa toisiansa. Aikaisemmin syrjitty on päässyt ns. parempaan asemaan, kun yleinen ilmapiiri hyljeksii uutta kohderyhmää. Yhteisöllisten tilojen mahdollistaminen, joissa ihmiset ja järjestötahot eri taustoista voivat toimia yhteistyössä, nähdään yhtenä hyvänä keinona eri maahanmuuttajaryhmien välisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi, mutta asia tulee huomioida eri elämänsaroilla – kouluista harrastustoimintaan.

Vuorovaikutuksen edistämiseen liittyvät kehittämis ehdotukset:

Kehittämis ehdotus 6:

Kuntien palveluita ja toimintaa ohjaavissa prosesseissa tulisi ottaa huomioon yhdenvertaisuussuunnittelun esiin nostamat tavoitteet ja toimenpiteet, joilla edistetään hyvien väestösuhteiden kehitystä ja ennaltaehkäistään konflikteja.

Yhdenvertaisuussuunnittelun yhteydessä on oleellista hankkia ja jalostaa tietoa hyvien väestösuhteiden indikaattoreiden mukaisesti eri lähteistä ja eri tahoja laajasti osallistaen. Prosessissa tulisi tunnistaa kehittämisen kohdat, vastuuttaa niiden eteenpäin vieminen, suunnitella aikataulu ja tarkistuspisteet. Kehittämisen kohdat tulee jalkauttaa eri toimialoille ja varata resurssit toteutukseen. Väestösuhdepolitiikan osaamisen kehittäminen tulisi olla osa kuntien strategista kehittämistä. Tämä edellyttää sitä, että johdolla ja henkilöstöllä on kyky tunnistaa oma roolinsa hyvien väestösuhteiden edistämisessä ja yhdenvertaisuusteemojen tulisi näkyä esimerkiksi osana esimieskoulutuksia.

Kehittämis ehdotus 7:

Eri väestöryhmien vuorovaikutusta tulisi tukea eri elämänsaroilla, joista alla keskeisiä aineiston valossa:

- Erilaisia kohtaamispaikkoja ja yhteisöllisiä tiloja tarvitaan, ja niihin pääsy tulisi olla mahdollisimman esteetöntä. Tiedotuksella ja vuorovaikutuksella tulisi varmistaa myös niiden osallistuminen, jotka eivät itse muuten toimintaan hakeutuisi. Tämä edellyttää luonnollisesti sitä, että tiedostetaan eriytymisen haasteet. Tässä yhdenvertaisuussuunnittelu on tärkeässä asemassa.
- Liikunta tulisi hyödyntää entistä enemmän eri väestöryhmien vuorovaikutuksen paikkana ja kotoutumisen osana. Yhteistoimintaa suunniteltaessa tulisi ensisijaisesti pyrkiä siihen, että se edistää kantaväestön ja maahanmuuttajien vuorovaikutusta yhteisistä intresseistä pelkästään maahanmuuttajaryhmien sijaan.
- Eri toiminnoissa tulisi pyrkiä tukemaan erilaisia yhteisöllisiä työmuotoja ja tapahtumia, jotka pitävät sisällään kaikki väestöryhmät. Tämä edellyttää myös eri toimijoiden vuorovaikutuskyvyn tukeminen ja dialogitaitojen harjoittelua, jota voidaan tukea täydennyskoulutuksella.
- Sen lisäksi, että kouluissa tulee puuttua kiusaamiseen ja rasistiseen käytökseen, tämän tulisi näkyä myös yhteistyössä vanhempien kanssa. Yhdenvertaisuuden edistämisen, moninaisuuden kunnioittamisen ja rasismin tunnistamisen taitoihin tulisi panostaa koulu- ja oppilaitosympäristöissä. Työtä tulee jatkaa myös yhdessä kolmannen sektorin kanssa, jolla on osaamista ja keinoja tukea tässä työssä kouluja.

- Vuorovaikutus ja monikulttuurisuuden huomiointi tulee huomioida myös maahanmuuttajien välillä eri toimintojen suunnittelussa eri elämänsaroilla; kouluista harrastustoimintaan.
- Niin vastaanottokeskusten kielikoulutuksen kuin kotoutumiskoulutuksen järjestämisen tilaratkaisuja tulisi tarkastella tulevaisuudessa siten, että ne edistävät vuorovaikutuksen mahdollisuuksia.
- Vapaaehtoistoiminnan organisointi, perehdyttäminen ja tuki vapaaehtoisille edellyttää resursseja, joiden saatavuus tulisi turvata. Myös turvapaikanhakijoiden ja pidempään maassa olleiden mukaan ottamista vapaaehtoistoimintaan tulisi edistää. Pitkäkestoisen vapaaehtois- ja ystävätoiminnan rinnalla tulisi myös vahvistaa lyhytkestoisen vapaaehtoistyön muotoja ja kannustaa yhteisötoimintaa, jolloin kynnys osallistua voi olla matalampi.
- Suomalaisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteiden esilletuonti ovat läpileikkaavia arvoja vastaanottokeskustoiminnassa, ja perehdyttämisen tulee jatkua myös mahdollisen myönteisen päätöksen jälkeen kotoutumiskoulutuksessa. Tätä edistämään on ollut käynnissä myös ns. esikotoutumiseen liittyviä hankkeita yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa, ja niiden toimintatapoja tulisi hyödyntää myös tulevaisuudessa. Vastaanottokeskusten, vapaaehtoistoiminnan, asukasaktiivismin, työnantajien ja järjestöjen yhteistyöllä tulisi entisestään edistää turvapaikanhakijoiden mahdollisuuksia integroitua yhteisöön ja vähentää ennakkoluuloja.

9.4 Osallisuus ja vaikuttaminen

Maahanmuuttajien osallisuutta vahvistettava vuorovaikutuksessa koko väestön kanssa

Maahanmuuttajien itsensä kuuleminen omaa elämää koskevista asioista on seikka, jota tulisi edelleen vahvistaa aineiston perusteella eri saroilla – lähtien toiminnan suunnittelusta vastaanottokeskuksissa, kotouttamisohjelman valmistelussa kuin kunnan palvelurakenteissa. Osallistaminen edellyttää jälleen vuorovaikutusta ja asenteellista esteettömyyttä. Yksittäiset ihmiset voivat osallistua monella tavalla, mutta edustuksellinen osallistuminen edellyttää useissa asioissa sitä, että taustalla on maahanmuuttajien yhdistys. Yhdistysten toimintaedellytyksenä on luonnollisesti yhteisten asioiden hoidosta kiinnostuneet ihmiset, mutta käytännön toimintaan tarvitaan tiloja ja resursseja, joiden puute on raporttia tehdessä noussut esiin ympäri Suomen.

Päätöksentekoon osallistuminen edellyttää resurssien lisäksi myös osallisuuden tunnetta ja tietoisuutta vaikutuskanavista. Valtakunnallisesti vaikuttava Etnisten suhteidenneuvottelukunta (ETNO) ja sen alueelliset neuvottelukunnat ovat esimerkki hyvien väestösuhteiden valtavirtaistamisesta ja maahanmuuttajayhdistysten osallistamisesta viralliseen päätöksentekoprosessiin. Alue-ETNOt ovat muun muassa levittäneet vaalitietoisuutta ja järjestäneet erilaisia tilaisuuksia. Tietoisuutta on edistetty myös demokratialähettilästoiminnalla²⁸.

Paikallisesti maahanmuuttajayhdistysten vaikuttamismahdollisuuksia on edistetty Suo-

men isommissa kunnissa perustamalla osaksi kaupungin vaikuttamiseliminä maahanmuuttaja- tai monikulttuurisuusneuvostoja. Useat kunnan päättäjien ja etnisten vähemmistöjen edustukselliset elimet ovat vasta aloittaneet toimintaansa, mutta jo kertyneiden kokemusten perusteella koetaan tärkeäksi, että neuvostoissa tulisi huolehtia jäsenten vaihtuvuudesta ja edustuksellisuudesta niin ikään oman taustaanorganisaation tasolla.

Maahanmuuttajajärjestöjen osaamista hyödynnetään jo erilaisissa vapaaehtoistyön ja hyvien väestösuhteiden edistämisen toiminnoissa. Vaikka tiloja yhdistystoimintaan olisi, järjestöjen toimintaresurssit eivät välttämättä mahdollista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Järjestöjen osaamisen tuotteistamisesta on hyviä esimerkkejä ympäri Suomea, ja voimavaroja hyödynnetään aitoina kumppanuuksina vielä mahdollisuuksiin nähden vähän. Erilaiset järjestöt tekevät paljon sitä työtä, mitä viranomaiset joutuisivat etenkin kotoutumisen alkuvaiheessa tekemään osana perustoimintaansa. Järjestöt ovat myös tuotteistaneet alkuvaiheen ohjaus- ja neuvontapalveluita ja toiminnassa ollaan jo paikoin pitkällä. Yhteistyö viranomaisten kanssa on kuitenkin tärkeää, jotta tieto on ajantasaista. Maahanmuuttajien matalankynnyksen alkuvaiheen neuvontapisteitä on jo suuremmilla kohdekuntien paikkakunnilla. Erilaisia ratkaisuja on Suomessa paljon pienenpienkin kuntien ratkaisuiksi. Esimerkiksi jo pidempään maassa olleiden vertaistuki ja viranomaisten jalkautuminen edes tiettyinä aikoina neuvontapisteelle tai järjestöön on yksi vaihtoehto, joka voisi vapauttaa sosiaalipalveluiden ja muiden viranomaisten aikaa vaativampiin tehtäviin.

28 Ks. esim. www.vaalit.fi/fi/index/ajankohtaista/uutisarkisto/2012/10/oikeusministeriotiedottaamaaha.html

Rahoituskriteereillä voidaan edistää väestösuhteita

Osassa kartoituksen pilottikunnissa tuetaan aktiivisesti maahanmuuttajien järjestöjä jakamalla avustuksia hakemusten perusteella. Osa pilotikunnista, kuten myös moni muu kunta Suomessa, on uuden edessä, ja järjestötoiminnan syntyminen on vasta lähitulevaisuuden kysymys. Myös ETNO-työpajoissa nousi esiin, että hankerahoituksen ja toiminnan kriteereissä ei tarpeeksi usein painoteta sitä, että toiminnassa huomioidaan toimintojen laajemmat vaikutukset eri väestöryhmien välisiin suhteisiin.

Eri tahot nostivat hyvänä käytäntönä erilaiset yhteisölliset työmuodot ja tapahtumat, jotka pitävät sisällään kaikki väestöryhmät ja joiden kautta edistetään sekä vuorovaikutusta että osallisuutta. Heterogeeninen yhteisö vähentää näköalattomuutta, kun ihmiset eri taustoista an-

tavat perspektiiviä. Myös hankekriteereissä hyvää tarkoittava ”syrjäytymisen ehkäisy” tavoitteena voi suppeimmillaan tarkoittaa sitä, että toimenpiteitä kohdennetaan ko. kohderyhmälle, mutta se voi vinouttaa sulkemalla pois laajemman yhteisön. Selkeä viesti on ollut, että asiaan tulisi kiinnittää vielä enemmän huomiota. Sama periaate koskee myös laajemmin eri yhteisöjen rahoitusta, jossa pitäisi huomioida eri väestöryhmien välisen vuorovaikutuksen edistäminen. Toiminnallisuuden kautta keskitytään ns. siihen, *jaksaako penkkiä nostaa, eikä siihen, kuka on penkin toisessa päässä nostamassa*. Eri-tyisen onnistuneiksi yhteistoiminnan muodoiksi on koettu mm. ruokaan liittyvä toiminta, jolloin kulttuureihin tutustuminen on luontevaa. Kuvassa 21 on tiivistetty näkökohtia, joihin kehittämissuosituksia kiinnittyvät.

Osallisuuteen ja vaikuttamiseen liittyvät kehittämis ehdotukset:

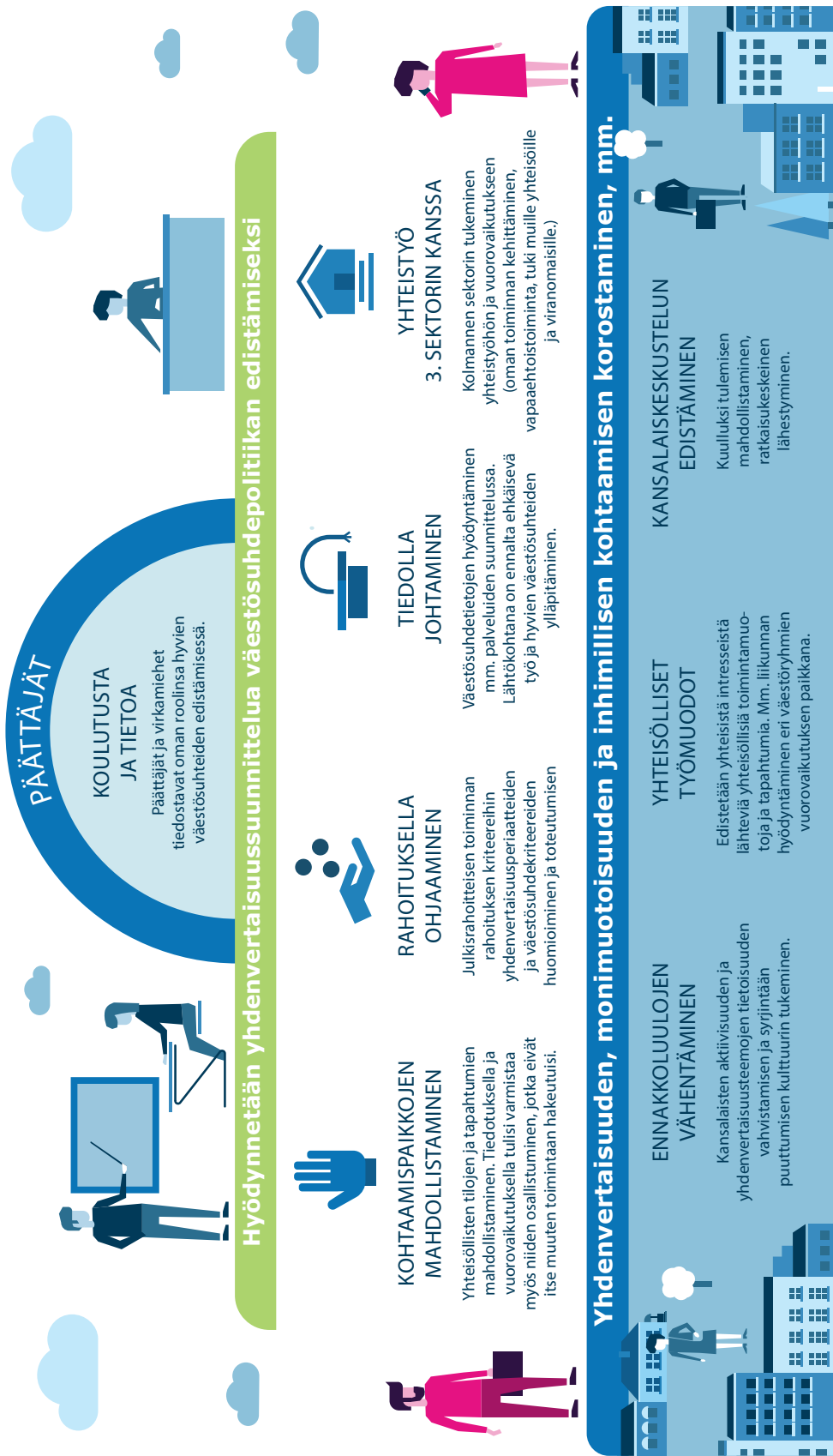
Kehittämis ehdotus 8:

Julkisen rahoituksen myöntämisen ehdoissa eri yhteisöille tulisi huomioida toimintojen vaikutukset yhdenvertaisuuteen ja väestösuhteisiin rahoituksen kohteena olevassa toiminnassa. Nuorisotyön osalta on yhdenvertaisuusteema jo sisällytetty opetus- ja kulttuuriministeriön jakamaan nuorisoapurahojen rahoitukseen ja tätä tulisi laajentaa. Käytännössä tämä edellyttää yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun huomioimista erityisesti kohderyhmän näkökulmasta, mutta myös organisaation näkökulmasta, jotta organisaatioissa tuodaan näkyväksi yhdenvertaisuuden näkökulmat niin työnantajana³⁰ kuin esimerkiksi kouluttajana tai valmentajana. Yhteisöille suunnatussa julkisessa rahoituksessa tulisi painottaa myös sitä, että toiminta tähtää vuorovaikutukseen eri väestöryhmien kanssa.

³⁰ Käytännössä jo yli 30 henkilöä työllistävät työnantajat ovat jo velvollisia yhdenvertaisuuden edistämiseen työpaikoilla (yhdenvertaisuuslaki 1325/2014).

HYVIEN VÄESTÖSUHTEIDEN EDISTÄMINEN PAIKALLISTASOLLA

Väestösuhdepolitiikan ja sen osaamisen jalkauttaminen paikallisstrategiaan

Kuva 21. Hyvien väestösuhteiden edistäminen paikallistasolla

9.5 Väestösuhde- kartoituksen jatkojalostaminen paikallistasolla

Luvussa esitetään lyhyesti nyt tehdyn kartoituksen rajauksia ja jatkojalostamisen kohtia paikallistason toteutukseen.

Käsissä oleva kartoitus toteutettiin osana Trust-hanketta, jolloin kartoituksen tiedonkeruu painottui maahanmuuttajien ja pitkälti turvapaikanhakijoiden näkökulmaan. Tällöin haastateltavissa myös korostui miespuolisten turvapaikanhakijoiden kokemukset ja näkemykset. Se, ettei kuntakohtaisissa tarkasteluissa kuultu enempää pidempään kunnassa olleita maahanmuuttajia, on voinut rajata näkökulmaa ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi työtä tekeviä toimijoita ja kenttää (mm. laajemmin kulttuurin ja taiteen sekä mm. työväen- ja kansanopistojen saralla tehty työ).

Kartoituksen kysely kuntalaisille toteutettiin väestörekisterin satunnaisotantaan perustuen varsin nopealla aikataululla. Tällöin kertapostituksena otanta jäi jonkin verran tavoitteesta, ja vastaajissa painottuu suhteellisesti enemmän iäkkäämpien kuntalaisten näkökulma. Milloin kunta toteuttaa itse kyselyn, siitä on hyvä tiedottaa laajasti riittävän väestöpohjan tavoittamiseksi. Lisäksi kyselyn otannassa on hyvä painottaa eri asuinalueita.

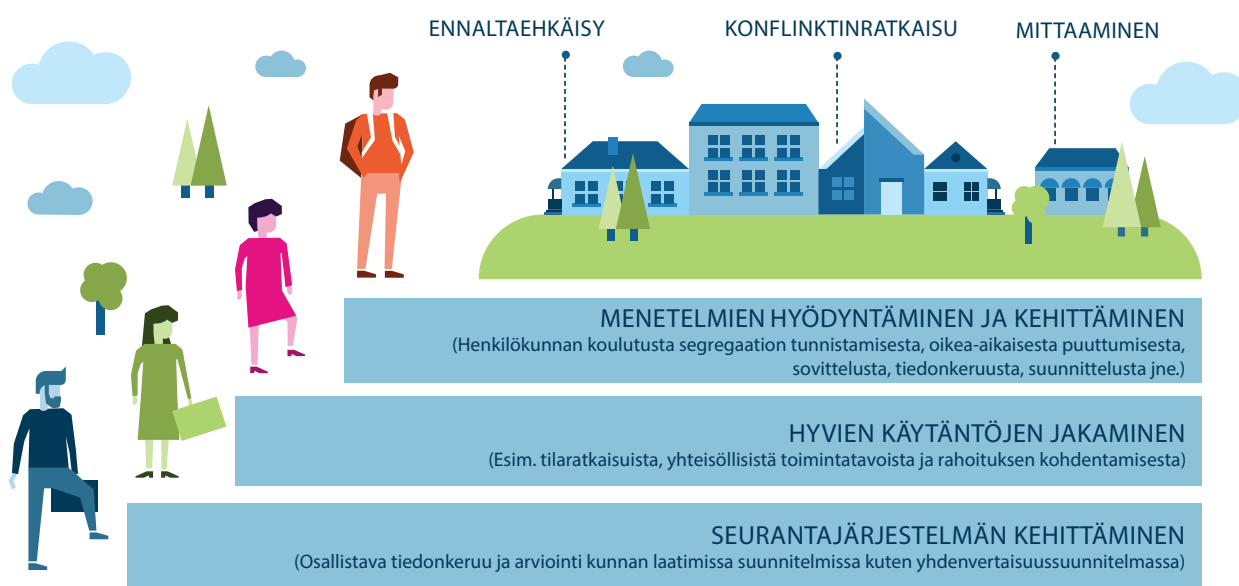
Väestösuhteita tulisikin kartoittaa paikallistasolla hyvien väestösuhteiden indikaattoreiden mukaisesti siten, että se kattaa eri väestöryhmät – painottaen myös eri vähemmistöryhmien yhdenvertaisuuden teemoja. Kartoituksessa olisi hyvä kuulla eri väestöryhmiä hyödyntäen sähköistä kyselyä ja kuulemistilaisuuksia. Tässä kartoituksessa hyödynnettyä kyselyä on hyvä jalostaa paikallistaso

paremmin huomioiden: esimerkiksi kysymysten asettelussa on hyvä kiinnittää tarkemmin huomiota paikallisympäristöön (mm. siihen, mitä toimijoita alueella on, ja mitä tulisi olla vuorovaikutuksen edistämiseksi sekä mitä vaikuttamismahdollisuuksia kuntalaisilla on, ja mitä tulisi olla). Paikkakuntien eri tahoja edustavat vaikuttamistoimielimet (maahanmuuttaja-/ monikulttuurisuusneuvosto/ maahanmuuttajayhteisöt, vammaisneuvosto jne.) ja yhdistykset ovat keskeisiä kartoituksen tiedonkeruuseen osallistettavia tahoja, samoin kuin asukasaktiivisuutta edistävät tahot. Kartoitus ja tulosten käsittely itsessään lisää tietoisuutta yhdenvertaisuudesta ja laajemmin perus- ja ihmisoikeuksista.

Laajempänä väestösuhdepolitiikan kehittämisen tavoitteena on tunnistaa paikallistasolla varhaisessa vaiheessa väestöryhmien välisten jännitteiden kehittymistä ja ennalta ehkäistä konflikteja. Kuten suosituksissa nostettiin esiin, kartoitusta tulisi hyödyntää osana paikallista yhdenvertaisuussuunnittelua ja strategista suunnittelua väestösuhdetavoitteiden valtavirtaistamiseksi. Kuvassa 22 on havainnollistettu sitä tukevia osia

Väestösuhteiden kartoitus tulisi olla osa paikallistason seurantarjestelmää (tiedonkeruu ja arviointi). Oleellista on tunnistaa kehittämisen kohdat, vastuuttaa niiden eteenpäin vieminen ja sopia seurannassa hyödynnettävät indikaattorit. Toimeenpanoa tulisi edistää hyvien käytäntöjen jakamisella (esim. yhteisöllisyyttä tukevat tilaratkaisut ja toimintatavat). Väestösuhdepolitiikan edistäminen edellyttää myös osaavaa henkilöstöä segregaatien tunnistamisen ja yhdenvertaisuusteemojen kysymyksiin. Huomio tulee tarpeen mukaisesti kohdentaa menetelmäosaamiseen; positiosta riippuen esimerkiksi seurantatietojen koonnitiin tai sovitteluun ja konfliktin ratkaisuun.

VÄESTÖSUHDEPOLITIIKAN KEHITTÄMINEN PAIKALLISTASOLLA

Kuva 22. Väestösuhteiden kehittäminen paikallistasolla

Paikallisesti toteutetun seurannan ja tiedonkeruun avulla voidaan tunnistaa puutteet, huolenaiheet, tarpeet ja onnistumiset, jotka liittyvät muukalaisvihan torjuntaan ja väestön hyvinvointiin. Tietoja hyödyntämällä voidaan kehittää ja toteuttaa kohdennettuja toimenpiteitä hyvien suhteiden edistämiseksi paikallisen yhteisön tarpeet huomioon ottaen. Myös vaikutusten arviointi on tarpeen, jotta voidaan määritellä, kuinka hyvin toiminta ja toimenpiteet ovat saavuttaneet tavoitteensa ja kuinka hyvin kohderyhmät on saavutettu. (Hyvien suhteiden indikaattorien laatiminen. Viitekehysasiakirja 2014.) Nyt tehdystä kar-

toituksesta nousi positiivisia viestejä paikallistason luottamuksesta, mutta myös merkkejä siitä, että huolia ja ennakkoluuloja on tarve vähentää, jotta ihmiset eri taustoista voivat toimia yhteisössä tasavertaisina jäseninä ja toteuttaa itseään. Paikallistason tiedon tuottamisella, osallistavalla tiedonkeruulla ja tiedon hyödyntämisellä on odotettavasti vaikutusta myös luottamuksen rakentamiseen päätöksentekoon ja yhteisten asioiden hoitoon. Tiedonkeruuseen pohjautuvilla toimenpiteillä on suurempi vaikutus ihmisten hyvinvointiin ja näin paikallisten väestösuhteiden tilaan.

Mediaseurannan toteutus osana väestösuhteiden kartoitusta

Yhtenä hyvien väestösuhteiden seurannan osana voidaan hyödyntää myös paikallista media-seurantaa, jonka toteutusta on kuvattu seuraavaksi sovellettavaksi paikallistasolla. Esimerkkeihin tehdyistä seurannoista voi tutustua erillisestä liitteestä 3.

Seurannan käynnistys: Kootaan systemaattisesti painetusta ja verkkomediasta omaa kuntaa/ aluetta koskevat julkaisut, jotka pitävät sisällään haluttavat hakusanat. Toinen vaihtoehto on hyödyntää maksullista mediatietokantaa mediaosumien etsimiseen, mikä edellyttää erillisen lisenssin hankkimista. Tässä kartoituksessa on käytetty turvapaikanhakija -sanana "kantaa" ja ko. paikkakuntaa Boolean -hakuna. On huomioitava myös, että mediatietokantojen haasteena on verkkojulkaisujen osalta se, että julkaisut saattavat poistua verkosta. Siten, mitä kauemmas ajassa mennään, sitä todennäköisempää on, että tietokanta "suppenee". Sosiaalisen median osalta tulee erikseen kartoittaa keskeiset alueryhmät ja kanavat seurantaa varten. Sosiaalisen median osalta painopiste poikkeaa kuitenkin toimitetun median seurannasta: näkökulmana on vahvemmin huhujen ja virheellisten tietojen oikaisu ja keskustelun ohjaaminen.

Huom. vaikka itse analyysit tehdään pidemmältä aikajänteeltä, mahdollisten virheellisten tietojen oikaisemiseksi tulisi ryhtyä toimiin välittömästi.

Osumien luokittelu: Valitun aikajänteen mediaosumat analysoidaan. Luokituksessa kirjataan ylös keskeiset teemat ja tyypitellään sisällöllisesti. Yleiskuvan saamiseksi voidaan tehdä jaottelu negatiiviseen, positiiviseen ja neutraaliin uutisointiin. Huom. myös negatiiviset ja positiiviset uutiset voivat lähtökohtaisesti sisältää muutosta ilmentävän "kaiun" (ks. lisää luku 6), joka on hyvä luokitella erikseen. Luokitusta tehtäessä täytyy muistaa, että analyysi tehdään aina jostain positiosta ja odotetusta tavoitetilasta käsin, jolloin se ei ole koskaan täysin neutraalia. Eri luokitusten osumien määrille voidaan laskea prosentuaaliset osuudet yleiskuvan saamiseksi. Otsikko-/ja teematasen pääkohdat kirjataan ylös ja tiivistetään jatkokäsittelyä varten.

Tulosten tulkinta ja käsittely: Yleiskuva ja otsikko-/teematasen koonnit on hyvä käsitellä keskustellen. Käsittelyssä on hyvä käydä läpi, mitä näkökulmia puuttuu, ja mitkä teemat korostuvat. Miten saisimme puuttuvia näkökulmia enemmän esiin ja keiden tulisi ryhtyä toimeen niiden aikaansaamiseksi? Puhutaanko maahanmuuttajista yleistäen ryhminä vai tuodaanko taustoittavia kuvauksia ja henkilötarinoita yksilöistä? Sillä *miten* puhutaan, on merkitystä. Kiinnitetäänkö huomio esimerkiksi maahanmuuttajien työllistymisen vaikeuksiin vain negatiivisen kautta, vai tuodaanko esiin henkilötarinoita onnistumisista. Negatiivisten uutisten osalta tulee tarkastella, mitä asioita niiden taustalla on ja mitä olisi voitu tehdä ennaltaehkäisevästi niiden estämiseksi. Hyvänä esimerkkinä aineistossa nousee "uimahalligate", jossa turvapaikanhakijat ovat aiheuttaneet pahennusta käytöksellään ja alkuvaiheen perehdyttämisellä olisi mahdollisesti voitu estää monta negatiivista uutista. Laajemman pohdinnan aiheeksi nousee myös eri väestöryhmien vastakkainasettelut ja ennakkoluulot, jotka vaativat pitkäjänteistä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Lähteet

- Ahokas, L., Weide, M. Wilhelmsson, N.** (2011). Maahanmuuttajien yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen julkishallinnossa ja puolueissa. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita: 9/2011.
- Apunen, M., Haavisto, I., Hopia, H. ja Sarianna, T.** (2016) Sovinnon eväät. EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2016. Helsinki: Elinkeinoelämän Valtuuskunta.
- Castaneda, A., Larja L., Nieminen T., Jokela S., Suvisaari J., Rask S., Koponen P. & Koskinen S.** 2015. Ulkomaalaistaustaisten psyykkinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus, Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus 2014 (UTH), Työpaperi 18/2015, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Castaneda, A. Larja, L., Nieminen, T., Jokela, S., Suvisaari, J., Rask, S., Koponen, P., Koskinen, S.,** (2014). Ulkomaalaistaustaisten psyykkinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus 2014 (UTH). Työpaperi 18/2015
- Castaneda, A., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M. ja Koskinen, S.** (toim.) (2012) Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 12/2012.
- Dhalmann, H.** 2011. Yhden uhka, toisen toive? Somalien ja venäläisten asumistoiveet etnisen segregaatiokehityksen valossa. Geotieteiden ja maantieteen laitoksen julkaisuja A10, Helsingin yliopisto, Helsinki
- Grönlund, K. ja Wass, H.** (2015). Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 28/2016.
- Euroopan komissio** 2016. European citizenship. Standard Eurobarometer 85. Spring 2016.
- Euroopan komissio.** 2012. Discrimination in the EU in 2012. Special Eurobarometer 393.
- Good Relations - Working document,** August 2014: Local level indicators for good relations Exemplary list of survey questions for local actors developed in Finland.
- Heino, H.** (2017). Varautuminen tuleviin turvapaikanhakijoihin. Teoksessa Turvapaikka Suomesta? Toim. Jauhiainen, J. Turun yliopisto. Maantieteen ja geologian laitos. Maantiede. Turku 2017.
- Hyvien suhteiden indikaattorien laatiminen. Viitekehysasiakirja** 2014. Good Relations -hanke.
- Jauhiainen, J.** (toim.) (2017). Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa. Turun yliopisto. Maantieteen ja geologian laitos. Maantiede. Turku 2017.
- Kansainvälistä suojelua saavien muutto kuntaan** (2014). Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 26/2014
- Kauppinen, T. ja Vaalavuo, M.** (2017). Työkäisen väestön alueellinen eriytyminen synnyinmaan ja tulotason mukaan suurilla kaupunkiseuduilla. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. URMI kaupunkianalyysi I. Helsinki 20.4.2017.
- Koistinen, L.** (2017). Vastaanottokeskukset, onnistuneet käytännöt ja turvapaikanhakijoiden kokemukset. Teoksessa Turvapaikka Suomesta? Toim. Jauhiainen, J. Turun

- yliopisto. Maantieteen ja geologian laitos. Maantiede. Turku 2017.
- Kuka muu muka?!** Opas hyvien suhteiden edistämiseen ja muukalaisvihan torjumi- seen. (2014)
- Laitinen, K., Jukarainen, P., Boberg, H.** (2016). Maahanmuutto & turvallisuus - arvioita nykytilasta ja ennusteita tulevaisuu- delle. 7/2016. . Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, 19.02.2016
- Larja, L.** (2017). Joka kolmas ulkomaalais- taustainen nuori samaistuu sekä suomalai- suuteen että taustamaahansa. Tieto&tren- dit 2.3.2017. [http://tietotrendit.stat.fi/mag/ article/205/](http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/205/)
- Murto, J., Pentala, O., Helakorpi, S., Kaik- konen, R.** (toim.) (2015). Yksinäisyys ja osal- listuminen, ATH-tutkimuksen tuloksia - Järjestökentän tutkimusohjelma. THL – Työpapereita 25/2015
- MTS** (Maanpuolustustiedotuksen suunnitte- lukunta, 2016a) Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuo- lustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia. Joulukuu 2016.
- MTS** (Maanpuolustustiedotuksen suunnitte- lukunta, 2016b) Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuo- lustuksesta ja turvallisuudesta. Mielipide- tutkimuksen kuviot.
- Muttilainen, V. & Potila, P.** (toim.) (2016). Poliisin toimintaympäristö. Poliisiammatti- korkeakoulun katsaus 2016. Poliisiammatti- korkeakoulun raportteja 125.
- Myllyniemi, S.** (toim.) (2017). Nuorisobaro- metri 2016 katse tulevaisuudessa. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja ISSN 2341- 5568 verkkojulkaisu nro 56
- MTL 2015: NIMBY-tutkimus.** Mielenterve- ysbarometri vuodelta 2015. Mielen Mielen- terveyden keskusliitto.
- Oikeusministeriö** 2016. ”Usein joutuu miet- timään, miten pitäisi olla ja minne olla mene- mättä”. Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryh- miin. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjei- ta 7/2016.
- Oikeusministeriö** 2017a. Turvallisuuden ko- kemukset vastaanottokeskuksissa. Työnte- kijöiden näkemyksiä vastaanottokeskusten turvallisuudesta toukokuussa 2016 toteute- tussa turvallisuuskyselyssä (2017). Oikeus- ministeriön selvityksiä ja ohjeita 1/2017.
- Oikeusministeriö** 2017b. Nousiainen, K., Luhtasaari, M. ja Artemjeff, P. (2017). Vas- taanottokeskukset ja hyvien väestösuhtei- den edistäminen TRUST-hankkeen en- simmäisen vaiheen tuloksia ja havaintoja. Oikeusministeriön julkaisu 17/2017.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö** 2017. Maa- hanmuuttajien koulutuspolut ja integroin- ti. Kipupisteet ja toimenpide-esitykset II. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:5.
- Pitkänen, V. ja Westinen, J.** (2016). Kenen mitta on täysi? Tutkimus yhteiskunnallises- ta ilmapiiristä Suomessa.
- Pauha, T. ja Jasinskaja-Lahti, I.** (2017). Vä- hemmistöjen väliset suhteet: Tutkimustu- loksia ja toimintaehdotuksia. Työ- ja elin- keinoministeriön julkaisuja 1/2017. Työ ja elinkeinoministeriö, Helsinki 2017
- Pawli, J.** (2016). Poliisin lupapalvelut paikal- listasolla. Teoksessa Muttilainen, V. & Poti- la, P. (toim.) (2016). Poliisin toimintaympä- ristö. Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2016. Poliisiammattikorkeakoulun raport- teja 125.
- Pöyhkäri, R., Haara, P. ja Raittila, P.** (2013) Vihapuhe sananvapautta rajoittamassa. Tampere University Press.
- Pyykkönen, J., Myrskylä, P., Haavisto, I.,**

- Hiilamo, H. ja Nord, U.** (2017). Kadonneet työmiehet. Suomessa 79 000 miestä ei tee tai aina edes hae töitä – mitä heille tapahtui? EVA-analyysi No 54.
- Rikoksentorjuntakatsaus** 2016. Rikoksentorjunnan tärkeys maahanmuuttotilanteen tuomien haasteiden ratkaisussa. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 2/2017.
- Rikoksentorjuntaneuvosto** (2015). Etnisiin vähemmistöihin kohdistuva väkivalta. <http://www.vakivallanvahentaminen.fi/fi/index/vakivallanmuotoja/etnisiinvahemmis-toihinkohdistuvavakivalta.html>
- Saukkonen, P.** (2016). Maahanmuuttajien kotoutuminen Helsingissä. Työllisyys, tulot ja asuminen. Helsingin kaupunki, Tietokeskus. Tutkimuskatsauksia 12/2016.
- Sisäministeriö** 2016. Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2016. Teematilannekatsaus: Väkivaltaiseen ekstremismiin liittyvät rikokset 2015. Sisäministeriön julkaisu 23/2016. Sisäinen turvallisuus.
- Sisäministeriö** 2017a. Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2017. Sisäministeriön julkaisu 3/2017. Sisäinen turvallisuus.
- Sisäministeriö** 2017b. Kansalaismielipide Turvapaikanhakijat ja turvapaikkapolitiikka. Sisäministeriön julkaisu 9/2017
- Sotkasiira, T.** Lieksan maahanmuuttajataustaisten kuntalaisten palvelutarpeet -selvitys. Itä-Suomen yliopisto Yhteistyössä Leijat-hankkeen kanssa (ESR).
- TAT** (Taloudellinen Tiedotustoimisto, 2015). Kansan Arvot 2015 -tutkimus.
- Tihveräinen, Tero.** 2014. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2013. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 7/2914.
- TEM** 12/2013: Palvelukyselyiden tulokset. TEM raportteja 12/2013
- TEM** 2014: Maahanmuuttajien työllistyminen. Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Työ ja yrittäjyys 6/2014.
- TEM** 2016: Kunnille suunnattu palvelukysely. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. TEM raportteja 23/2016.
- Tihveräinen, T.** 2015. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2014. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 8/2015.
- Tihveräinen, T.** (2016). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2015. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 10/2016.
- Tilastokeskus** (2015)
- Turvapaikanhakijoiden yleisen oikeudellisen neuvonnan tila ja kehittämistarpeet** -selvitys 2017 (2017). Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto. Pakolaisneuvonta ry.
- Turvapaikka Suomesta?** Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa (2017). Turun yliopisto. Maantieteen ja geologian laitos. Maantiede. Turku 2017.
- Wass, H. ja Weide, M.** (2015). Äänestäminen osana poliittista kansalaisuutta. Maahanmuuttotasaisten äänioikeutettujen osallistuminen vuoden 2012 kunnallisvaaleissa. Oikeusministeriö: Selvityksiä ja ohjeita 26/2015
- Vilkama, K., Ahola, S. ja Vaattovaara, M.** (2016). Välttelyä vai vetovoimaa? Asuin ympäristön vaikutus asuinalueilla viihtymiseen ja muuttopäätöksiin pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2016:4
- Vuorensyrjä, Matti & Fagerlund, Monica** (2016) Poliisibarometri 2016. Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta. Sisäministeriön julkaisu 27/2016. Helsinki: Sisäministeriö.
- Yhdenvertaisuus Tampereella** (2017). Kysely 3.–18.10.2016. Tampereen kaupunki

Liite 1:

Pilottikuntiin suunnattu kysely

Pyydämme Sinua osallistumaan oikeusministeriön toteuttamaan kyselyyn, jossa selvitetään kuinka kuntalaisten yhdenvertaisuus, osallisuus ja vuorovaikutus toteutuvat [x-kaupungissa]. Kyselyllä kartoitetaan mm. tuntemuksiasi turvallisuudesta ja asenteita eri väestöryhmiä kohtaan: mahdollisia jännitteitä ja näkemyksiäsi siitä, kuinka vuorovaikutusta voidaan kunnassa parantaa. Vastaamalla saat äänesi kuuluviin!

Kyselyyn voi vastata 16.2.2017 mennessä joko palauttamalla täytetty kyselylomake palautuskuoressa, tai sähköisesti osoitteessa <https://fi.research.net/r/trust17>. Kyselyyn pääsee vastaamaan myös suoraan mobiililaitteella käyttämällä oheista qr-koodia. Kyselyyn vastaamiseen menee noin 10-15 minuuttia. Kysely toteutetaan osana oikeusministeriön käynnistämää Trust-hanketta seitsemällä paikkakunnalla, joista yksi on [x-kaupunki]. Kyselyn vastaajat on valikoitu satunnaisotannalla. Tuloksia käytetään vain tutkimuskäyttöön. Kaikki vastaukset annetaan anonyymisti, eikä yksittäisiä vastaajia voi tunnistaa raporteista.

Tulokset julkaistaan keväällä 2017 oikeusministeriön toimesta. Kyselyn toteuttaa Owal Group Oy.

Annamme mielellään lisätietoa: Oikeusministeriön yhteyshenkilö on hankekoordinaattori Mia Luhtasaari (029 515 0130 [mia.luhtasaari\(at\)om.fi](mailto:mia.luhtasaari(at)om.fi)). Owal Groupin yhteyshenkilö on projektipäällikkö Laura Jauhola (050 443 1841, [laura\(at\)owalgroup.com](mailto:laura(at)owalgroup.com)).

Kiitos jo etukäteen vastauksistasi!

* 1. Asuinkaupunkisi

☐ Forssa	☐ Oulu
☐ Huittinen	☐ Tampere
☐ Lieksa	☐ Tornio
☐ Nurmijärvi	

2. Ikäsi

- ☐ alle 18-vuotta ☐ 18-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44 ☐ 45-54 ☐ 55-64 ☐ yli 65 -vuotias

3. Sukupuoli

- ☐ Nainen ☐ Mies ☐ Muu

4. Mikä on korkein suorittamasi koulutusaste?

☐ Peruskoulu	☐ Korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu / yliopisto)
☐ Toisen asteen koulutus (lukio / ammatillinen koulutus)	☐ Tutkijakoulutus

5. Mikä on äidinkielesi?

☐ suomi	☐ venäjä
☐ ruotsi	☐ viro
☐ Muu, mikä?	

6. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten toimintaasi tällä hetkellä?

☐ Palkkatyössä (koko-aika / osa-aika) tai yrittäjä	☐ Eläkeläinen
☐ Työtön	☐ Työelämän ulkopuolella muusta syystä kuin työttömyys, eläkkeellä oleminen tai opiskelu
☐ Koululainen / opiskelija	

7. Kuulutko johonkin vähemmistöryhmään? (voit valita useamman)

- ☐ Vieraskielinen, ulkomaan kansalainen tai maahanmuuttajataustainen
 ☐ Uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluva
- ☐ Romani
 ☐ Vammainen
- ☐ Saamelainen
 ☐ En kuulu mihinkään vähemmistöryhmään
- ☐ Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva
- ☐ Kuulun muuhun vähemmistöryhmään, mihin?

8. Kuuluuko lähipiiriisi (ystävä tai perheside) henkilöitä seuraavista ihmisryhmistä:

	Ei yhtään	1-2	3-5	6-10	Useampi kuin 10
Vieraskielisiä, ulkomaan kansalaisia tai maahanmuuttajataustaisia	☐	☐	☐	☐	☐
Romaneja	☐	☐	☐	☐	☐
Saamelaisia	☐	☐	☐	☐	☐
Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvia	☐	☐	☐	☐	☐
Uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvia	☐	☐	☐	☐	☐
Vammaisia	☐	☐	☐	☐	☐

9. Mitä mieltä olet seuraavista asumista ja asuinpaikkaa koskevista väitteistä?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Naapurustossani asuvat ihmiset ovat halukkaita auttamaan toisiaan	☐	☐	☐	☐
Naapurustossani asuviin ihmisiin voi luottaa	☐	☐	☐	☐
Koen voivani olla lähiympäristössäni oma itseni	☐	☐	☐	☐
Naapurustossani asuu ihmisiä eri etnisistä taustoista	☐	☐	☐	☐
Minua ei häittäisi, vaikka naapurustooni muuttaisi erityistä tukea tarvitsevia/vammaisia ihmisiä	☐	☐	☐	☐
Naapuruston monikulttuurisuus on myönteinen asia	☐	☐	☐	☐
On tiettyjä etnisiä ryhmiä, joihin kuuluvia en haluaisi naapureikseni	☐	☐	☐	☐

10. Kuinka paljon koet epävarmuutta ja/tai turvattomuutta seuraavien asioiden takia?

	En lainkaan	Melko vähän	Jonkin verran	Melko paljon	Erittäin paljon
Työn tai opiskelupaikan saaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Perheenjäsenen turvallisuus ja hyvinvointi	☐	☐	☐	☐	☐
Asuinympäristön turvattomuus	☐	☐	☐	☐	☐
Itseen kohdistuva fyysinen väkivalta	☐	☐	☐	☐	☐
Itseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta	☐	☐	☐	☐	☐
Läheisiin kohdistuva fyysinen väkivalta	☐	☐	☐	☐	☐
Läheisiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta	☐	☐	☐	☐	☐
Oma toimeentulo	☐	☐	☐	☐	☐
Oma yksinäisyys	☐	☐	☐	☐	☐
Oma terveys	☐	☐	☐	☐	☐
Oma tulevaisuus	☐	☐	☐	☐	☐

Voit halutessasi tarkentaa vastaustasi:

11. Omakohtainen kokemus häirinnästä, syrjinnästä ja väkivallasta kotikaupungissasi

	Kyllä	En	En osaa sanoa
Oletko itse joutunut syrjinnän tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?	☐	☐	☐
Oletko itse joutunut fyysisen väkivallan uhriksi viimeisen 12 kuukauden aikana?	☐	☐	☐
Oletko itse joutunut seksuaalisen väkivallan uhriksi viimeisen 12 kuukauden aikana?	☐	☐	☐
Tiedätkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaat häirintää tai syrjintää?	☐	☐	☐

12. Asuinpaikkakunnallasi on turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus. Arvioi seuraavia väittämiä omasta näkökulmastasi

	Paljon	Jossain määrin	Ei lainkaan	En osaa sanoa
Yleinen turvattuus paikkakunnalla on lisääntynyt vastaanottokeskuksen perustamisen jälkeen	☐	☐	☐	☐
Vastaanottokeskus lisäsi ensin turvattuuden tunnettani	☐	☐	☐	☐
Turvattuuden tunne on vähentynyt ajan myötä	☐	☐	☐	☐

13. Ovatko seuraavat ihmisryhmät vaarassa joutua syrjinnän kohteeksi kotikaupungissasi?

	Erittäin harvinaista	Melko harvinaista	Melko yleistä	Erittäin yleistä	En osaa sanoa
Kielivähemmistöt	☐	☐	☐	☐	☐
Nuoret	☐	☐	☐	☐	☐
Pitkäaikaissairaat	☐	☐	☐	☐	☐
Saamelaiset	☐	☐	☐	☐	☐
Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt	☐	☐	☐	☐	☐
Suomeen vasta tulleet maahanmuuttajat (ml. turvapaikanhakijat)	☐	☐	☐	☐	☐
Suomen romanit	☐	☐	☐	☐	☐
Ulkonaöltään kantaväestöstä erottuvat ihmiset	☐	☐	☐	☐	☐
Uskonnolliset vähemmistöt	☐	☐	☐	☐	☐
Vammaiset	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhukset	☐	☐	☐	☐	☐

14. Miten mielestäsi voidaan edistää kantasuomalaisten ja maahanmuuttajien vuorovaikutusta, luottamusta ja yhdessäoloa?

	Paljon	Jossain määrin	Ei lainkaan	En osaa sanoa
Yhteiset tapaamispaikat harrastusten tiimoilta	☐	☐	☐	☐
Kulttuurikahvilat tai vastaavat	☐	☐	☐	☐
Asukasyhdistykset ja asukasaktiviteetit	☐	☐	☐	☐
Ystävä- ja vertaistukitoiminta	☐	☐	☐	☐
Vapaamuotoiset tapaamiset ja tempaukset (esim. ravintolapäivä)	☐	☐	☐	☐
Urheiluseurojen toiminta	☐	☐	☐	☐
Kunnan järjestämät keskustelutilaisuudet	☐	☐	☐	☐
Seurakuntien toiminta	☐	☐	☐	☐
Koulujen/oppilaitosten toiminta	☐	☐	☐	☐
Some-kampanjat	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä?	☐	☐	☐	☐

Tarkenna vielä vastaustasi

15. Oletko osallistunut seuraavien järjestöjen, yhdistysten, seurojen yms. toimintaan 12 viimeisen kuukauden aikana?

☐ Liikunta- tai urheiluseura	☐ Uskonnollinen yhdistys (esim. seurakunta, moskeija)	☐ Seurakunnan toiminta
☐ Kulttuuriyhdistys tai -järjestö	☐ Poliittinen järjestö tai puolue	☐ Joku muu järjestö tai yhdistys
☐ Vapaaehtoisjärjestö tai hyväntekeväisyysjärjestö	☐ Ammattiyhdistystoiminta	
☐ Nuorisojärjestö tai -kerho	☐ Asukasyhdistys	

16. Kuinka paljon luotatte seuraaviin tahoihin tai tahojen toimintaan?

	Luotan täysin	Luotan melko paljon	Luotan vähän	En luota lainkaan	En osaa sanoa
Kuntanne päätöksentekoon	☐	☐	☐	☐	☐
Poliittisiin puolueisiin	☐	☐	☐	☐	☐
Paikalliseen poliisiin	☐	☐	☐	☐	☐
Paikallisiin julkispuolueisiin (esim. terveyden- tai sosiaalihuolto, TE-palvelut)	☐	☐	☐	☐	☐
Paikallisiin järjestöihin	☐	☐	☐	☐	☐
Valtakunnalliseen mediaan/lehdistöön	☐	☐	☐	☐	☐
Paikallismediaan/lehdistöön	☐	☐	☐	☐	☐
Muuhun mediaan?	☐	☐	☐	☐	☐

Muuhun mediaan, mihin?

17. Seuraavassa on joukko erilaisia yhteiskunnallisen osallistumisen muotoja. **Mitä näistä olet tehnyt viimeisen neljän vuoden aikana, tai jos tuntisit asian tärkeäksi, mitä saattaisit tehdä tulevaisuudessa.**

	En ole tehnyt, enkä aio tehdä	En ole tehnyt, mutta saattaisin tehdä	Olen tehnyt, mutta en tekisi enää	Olen tehnyt, ja saattaisin tehdä myös tulevaisuudessa
Ottaa yhteyttä poliittisiin päätöksentekijöihin tärkeässä asiassa	☐	☐	☐	☐
Kirjoittaa nimen vetoamuksiin tai nimenkeräyksiin	☐	☐	☐	☐
Osallistua poliittisen puolueen toimintaan	☐	☐	☐	☐
Osallistua boikottiin, maksu- tai ostolakkoon	☐	☐	☐	☐
Osallistua mielenosoituksiin	☐	☐	☐	☐
Käyttää väkivaltaa poliittisten tai aatteellisten päämäärien saavuttamiseksi	☐	☐	☐	☐

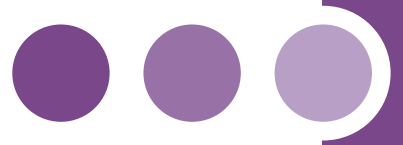
18. Oletko äänestänyt edellisissä vaaleissa ja aiotko äänestää seuraavissa vaaleissa:

	Olen äänestänyt edellisissä, ja aion äänestää seuraavissakin	Olen äänestänyt, mutta en aio äänestää seuraavissa	En ole äänestänyt, mutta aion äänestää seuraavissa	En ole äänestänyt, enkä aio äänestää
Kunnallisvaalit	☐	☐	☐	☐
Presidentinvaalit	☐	☐	☐	☐
Eduskuntavaalit	☐	☐	☐	☐
Europarlamenttivaalit	☐	☐	☐	☐

Liite 2: Pilottikuntiin suunnatun kyselyn laajemmat tulokset
ja Liite 3: Media-analyysin kuntakohtaiset tulokset

Löytyvät osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-596-6>

Linkit aineistoihin löytyvät myös sivulta www.yhdenveraisuus.fi

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN 1798-7059 (nid.)
ISSN 1798-7067 (PDF)
ISBN 978-952-259-595-9 (nid.)
ISBN 978-952-259-596-6 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi